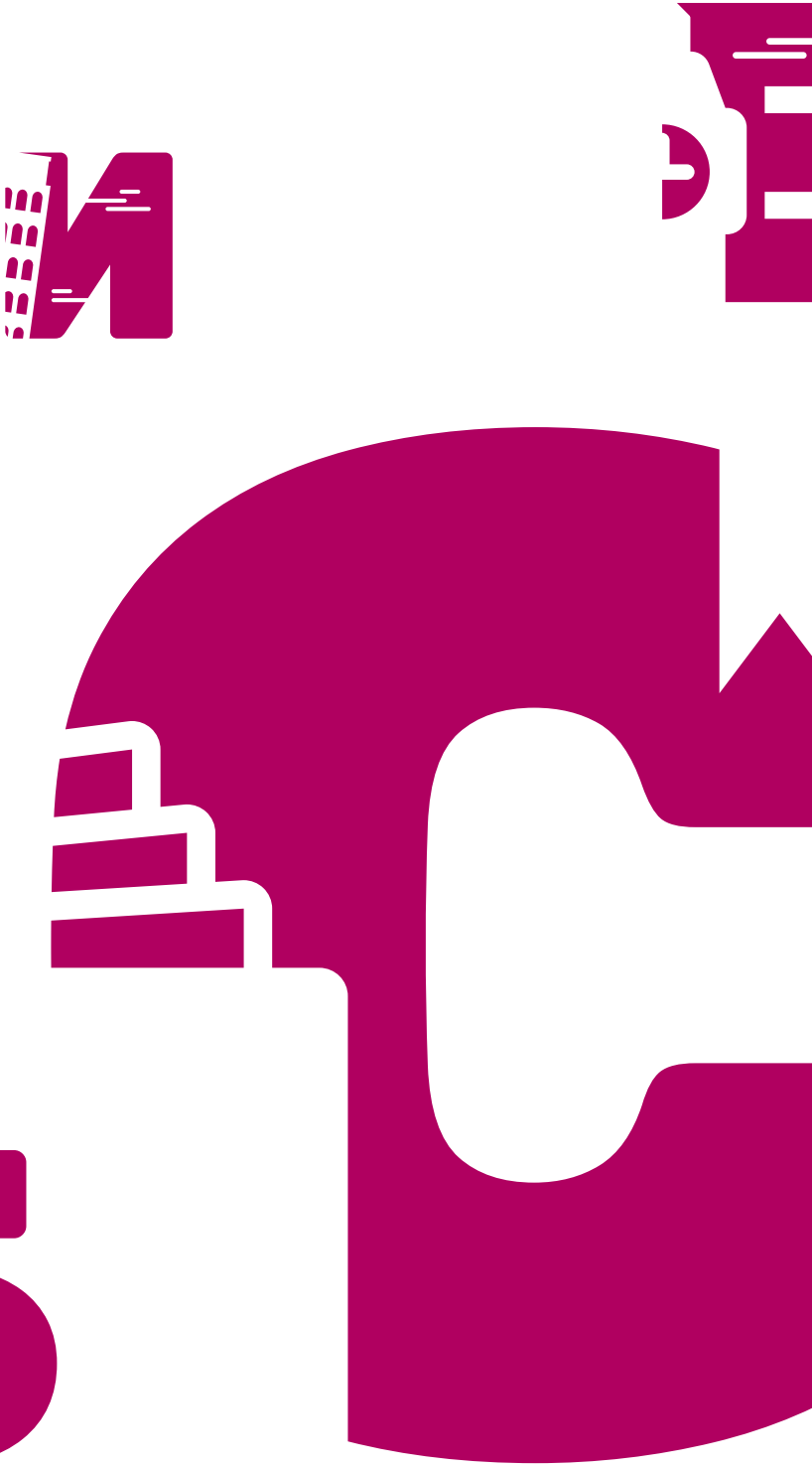
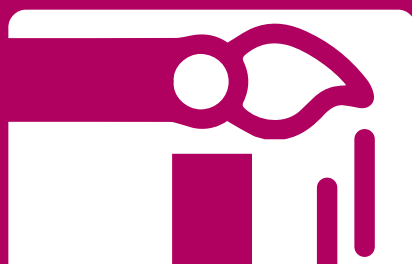
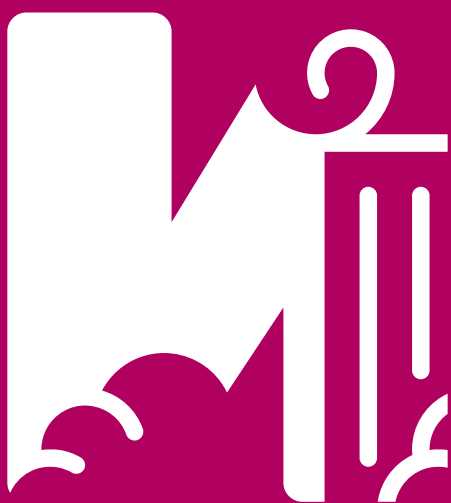

**И
Е
С**

ЗД

**Зашто и како
о теми
родно заснованог насиља
у школском програму
у средњим школама?**

**Зашто и како
о теми
родно заснованог насиља
у школском програму
у средњим школама?**

Београд, 2018.

Наслов:

Зашто и како о теми родно заснованог насиља
у школском програму у средњим школама?

Уредница:

Др Тања Игњатовић

Ауторке/аутор:

Др Тања Игњатовић
Александра Аксентијевић
Милица Бешић
Јелена Ивковић
Славка Влалукин
Стефан Симић

Издаје:

Аутономни женски центар, Београд
<https://www.womenngo.org.rs/>

Рецензенткиње/рецензент:

Проф. др Даша Духачек
Др Јелена Стефановић
Мр Саша Гламочак

Лектура/коректура:

Славка Влалукин

Дизајн и графичка обрада:

Владимир Гарбош

Штампа:

МИ – РАД, Београд

Тираж:

200

Година издања:

2018.

ISBN 978-86-87505-23-0

Ова публикација настала је уз подршку Фонда Уједињених нација за сузбијање насиља над женама. Ставови изнети у публикацији и њен садржај не одражавају ставове Уједињених нација.

This publication is produced with funding from the UN Trust Fund to End Violence against Women, however the views expressed and content included does not imply official endorsement or acceptance by the United Nations.

25

	О пројекту Нулта толеранција на родно засновано насиље	7
	Тања Игњатовић – Зашто тема родно заснованог насиља у редовном школском програму?	8
	Александра Аксентијевић, Милица Бешић, Јелена Ивковић, Славка Влалукин и Стефан Симић – Могућност укључивања теме родне равноправности и родно заснованог насиља у наставне планове и програме средњих школа	26
	Александра Аксентијевић – Српски језик и књижевност – Гимназија општег типа/друштвено-језичког смера/природно-математичког смера	31
	Милица Бешић – Енглески језик – Гимназије и Средња стручна школа	45
	Милица Бешић – Италијански језик – Гимназије и Средња стручна школа	50
	Александра Аксентијевић – Историја – Гимназија општег типа/друштвено-језичког смера/природно-математичког смера/Средња стручна школа	53
	Славка Влалукин – Историја – Средња стручна школа	60
	Милица Бешић – Филозофија – Гимназије и Средња стручна школа	63
	Александра Аксентијевић – Социологија/Социологија са правима грађана – Гимназија општег типа друштвено-језичког смера/природно-математичког смера /Средње стручне школе	70
	Јелена Ивковић – Психологија – Гимназија општег типа/друштвено-језичког смера/природно-математичког смера	76
	Јелена Ивковић – Здравствена психологија – Средња стручна школа (здравство и социјална заштита)	86

Јелена Ивковић – Психологија у туризму – Средња стручна школа (трговина, угоститељство, туризам)

89

Јелена Ивковић – Психологија – Средња стручна школа (трговина, угоститељство, туризам)

91

Стефан Симић – Математика – Средња стручна школа (хемија, неметали, графичарство)

93

Јелена Ивковић – Рачунарство и информатика
– Гимназија општег типа/друштвено-језичког смера/природно-математичког смера

94

Стефан Симић – Биологија – Средња стручна школа (хемија, неметали, графичарство)

98

Стефан Симић – Биологија – Средња стручна школа (пољопривреда и обрада хране)

100

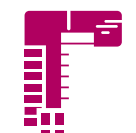
Јелена Ивковић – Ликовна култура – Гимназија (сви типови), Средње стручне школе (Економија, право, администрација; Здравство и социјална заштита; Геодезија, грађевинарство; Трговина, угоститељство, туризам; Пољопривреда и прерада хране)

101

Јелена Ивковић – Музичка култура – Гимназија (сви типови), Средње стручне школе (Економија, право, администрација; Геодезија, грађевинарство; Хемија, неметали, графичарство; Пољопривреда и прерада хране; Трговина, угоститељство, туризам)

111

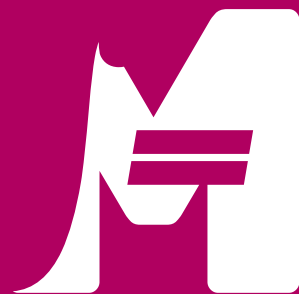
Славка Влалукин – Грађанско васпитање
– Гимназија и Средња стручна школа

114

Славка Влалукин – Грађевинске конструкције, Читање пројекта, Организација грађења, Култура становања, Разрада пројекта – Средња стручна школа – грађевински образовни профил

118

О пројекту

Нулта толеранција на родно засновано насиље

Конципиран као допринос превенцији родно заснованог насиља међу младима, пројекат Аутономног женског центра реализује се у периоду од почетка 2016. до краја 2018. године. Пројектне активности спроводе се у 15 градова у Србији и обухватају рад у 30 средњих школа и на 8 факултета, у сарадњи са локалним женским невладиним организацијама¹. У пројекат је укључено, кроз различите активности, преко 800 ученица и ученика средњих школа и студенткиња, преко 400 представница и представника школа, као и више хиљада грађанки и грађана који учествују у различитим локалним акцијама подизања свести о неприхватљивости насиља.

Дугорочни циљ је да повећамо доживљај безбедности младих девојака од сексуалног и родно заснованог насиља. Кроз пројекат настојимо да:

- подигнемо ниво знања и информисаност младих (средњошколаца/-ки и студената/-киња) и утичемо на изградњу или промену њихових ставова о сексуалном и родно заснованом насиљу, као и да мотивишемо младе на активизам у својој околини у вези са овом темом;
- унапредимо одговор у превенцији и заштити од родно заснованог насиља у средњим школама и факултетима кроз изградњу капацитета наставног и стручног особља за препознавање и реаговање на насиље, унапређење едукативне праксе, школских програма и садржаја, и кроз заговарање за увођење политика против сексуалног узнемиравања у образовним установама;
- повећамо свест доносиоца/-тељки одлука о разликама између законског оквира и примене закона и стратегија у области сексуалног и родно заснованог насиља у образовном систему и подстакнемо их на унапређење ситуације;
- повећамо свест јавности о сексуалном и родно заснованом насиљу у локалним заједницама кроз сарадњу женских организација, младих и медија, и спровођење кампање о неприхватљивости насиља у партнерским односима младих, чија је порука Могу да нећу – Љубав није насиље², пружањем релевантних информација, као и могућност да се сви актери/-ке укључе у превенцију и заштиту од насиља.

Пажљиво пратећи искуства школа и повратне информације њихових представница/-ка о могућностима и изазовима у укључивању теме родне равноправности, родно заснованог насиља и насиља у породици у наставу и превентивне активности школа, развијени су стручни материјали којима желимо да допринесемо јачању одговора школа на наведене теме. То су:

- анализа могућности укључивања тема родне равноправности и родно заснованог насиља у наставне планове и програме средњих школа – приручник који је пред вама, у ком се указује на то који наставни садржаји су погодни за обраду ове теме, и сугестије како се то може урадити;
- приручник са предлозима часова, радионица, стручних текстова и могућих приступа теми које су припремили/е наставнице/-ци и активисткиње/-и укључени у пројекат;
- збирку стручних текстова у којој се пружају стручна упутства о конкретним обавезама и поступцима школа и других надлежних институција у оквиру примене законског оквира за спречавање и заштиту од родно заснованог и насиља у породици, која је настала на основу изражених потреба представница/-ка школа.

Пројекат *Нулта толеранција на родно засновано насиље* је финансијски подржао Фонд Уједињених нација за сузбијање насиља према женама (УНТФ), а реализује се уз препоруку Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

.....

1 Списак школа и женских организација које су учествовале у пројекту налази се на крају овог Приручника.

2 Као део кампање развијене су страница на интернету: <http://mogudanecu.rs/>, Facebook страница: <https://www.facebook.com/mogudanecu>, и Инстаграм профил: <https://www.instagram.com/mogudanecu/>.

Зашто тема родно заснованог насиља у школском програму?

Тања Игњатовић, Аутономни женски центар,
Београд

Свакодневно сведочимо извештајима о родно³ заснованом насиљу⁴ према женама, девојкама и девојчицама, у приватном и јавном простору, укључујући и виртуелни/дигитални простор. У овом тексту излажу се разлози зашто би садржаји о родности, родној равноправности/дискриминацији и родно заснованом насиљу требало да буду саставни део редовних програма и активности у школама у Србији. Резултати истраживања (домаћих и страних), као и међународни и домаћи стандарди у области родне равноправности, родно заснованог насиља и образовне политике, недвосмислено потврђују такву потребу. Ипак, и поред великог броја стратешких и оперативних упутстава, приручника и водича

(страних и домаћих) за увођење ових тема у редовне наставне програме и уџбенике, поред већег броја пројектних активности које су потврдиле мотивацију и ученица и ученика и наставница и наставника за учешће у њима, све остаје само на нивоу декларативног опредељења уз периодичне активности ограниченог обима и трајања, без системских промена. Садржај овог текста односи се на одређења из докумената и програма за средње школе, због тога што је пројекат *Нулта толеранција на родно засновано насиље* спровођен у средњим школама у Србији⁵

Истраживање о родно заснованом насиљу у школама

*Истраживање родно заснованог насиља у школама у Србији*⁶ имало је за циљ да опише и установи учесталост родно заснованог насиља у основним и средњим школама у Србији, односно да утврди ставове ученица и ученика, као и наставница и наставника о родним улогама и родно заснованом насиљу, реакције и механизме интервенције, као и препоруке за њихово побољшање.

Истраживање је недвосмислено потврдило да у основним и средњим школама у Србији постоји родно засновано насиље и да је широко распрострањено, односно да је 69% испитаних ученица и ученика основних школа и 74% испитаних у средњим школама доживело бар један од четрнаест облика насиља дефинисаних у истраживању, у прва три месеца школске 2013/2014 године. Истраживање је такође показало да су дечасти који су чешће чинили родно засновано насиље, да се изложеност овој врсти насиља

3 Појам *род* означава друштвено одређене улоге, понашања, активности и атрибуте, које дато друштво сматра прикладним за жене и мушкарце (дефиниција преузета из Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља према женама и насиља у породици, чл. 3, тачка ц).

4 Појам *родно засновано насиље* према женама означава насиље, које је усмерено против жене зато што је жена, односно оно које несразмерно погађа жене (дефиниција преузета из Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља према женама и насиља у породици, чл. 3, тачка д).

5 Пројекат *Нулта толеранција на родно засновано насиље* реализовао је Аутономни женски центар из Београда у периоду 2016-2018. године уз подршку Фонда Уједињених нација за сузбијање насиља над женама (УНТФ) и препоруку Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

6 Јелена Ћериман, Нађа Духачек, Ксенија Перишић, Марина Богдановић, и проф. др Даша Духачек. 2015. Центар за Студије рода и политике Факултета политичких наука Универзитета у Београду и УНИЦЕФ Београд.

повећава са узрастом (што је зависило и од облика насиља и у односу на родну припадност). Ауторке изражавају забринутост и због распрострањености физичког и сексуалног насиља према ученицима од стране запослених у школи, које је пријављено у 27 од 50 школа у којима је обављено ово истраживање, што представља позив за развијање ефикасног механизма за пријављивање насиља без последица.

Дечаци правдају насиље у партнерским односима чешће него девојчице, што се повећава са узрастом испитаника, док код девојчица са узрастом опада проценат оних које правдају насиље. Девојчице мање изражавају сагласност са родним предрасудама. Ученици и ученице основних школа у високом проценту исказују став да је сексуално узнемиравање девојака дозвољено понашање, односно окривљују девојке за нападе којима су изложене. Присутна је и нетрпељивост према особама хомосексуалне оријентације, и код ученика/-ца и код наставника/-ца.

И поред високе толеранције на насиље, постоји сагласност и ученика/-ца и наставника/-ца да се о овим темама говори и учи у школи. Чак 77% ученица и ученика у основним школама и 69% у средњим школама сложило се са предлогом да се о овој теми више говори, а 75% наставница и наставника у основним и 68% у средњим школама је изразило спремност да учествују у стручном усавршавању на тему родно заснованог насиља и родне равноправности.

Општа препорука овог истраживања односила се на потребу дугорочне реформе образовног процеса, али и увођење хитних интервентних мера како би се сузбило постојеће родно засновано насиље у школама у Србији.

Међународни стандарди и обавезе Републике Србије

Србија је потврдила два међународна уговора⁷ која обавезују на активну политику у искорењивању стереотипа, предрасуда, обичаја и дискриминаторних пракси према девојчицама, девојкама и женама, као и на искорењивање родно заснованог насиља против жена.

Оба уговора захтевају интегрисање садржаја о родној равноправности, о превенцији и заштити од родно заснованог насиља у школске програме на свим нивоима образовања (јавног и приватног).

Такође, препоручује се да се развој и спровођене ефикасних мера за превенцију и заштиту од родно заснованог насиља врши уз активно учешће свих значајних актера, посебно женских организација и оних које представљају маргинализоване групе жена и девојака⁸. Интервенције у образовању треба да одражавају приступ усмерен на људска права, против стереотипних родних улога, и да промовишу вредности родне равноправности и недискриминације, укључујући и подстицање ненасилних модела мушкости⁹.

7 Конвенција Уједињених нација о елиминацији свих облика дискриминације жена. (<http://www.ljudskaprava.gov.rs/sh/node/19867>) и Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља према женама и насиља у породици. (<http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/zakoni/2013/2246-13Lat.pdf>.)

8 Општа препорука бр. 35 о родно заснованом насиљу над женама, ажурирање Опште препоруке бр. 19. (http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/preporuka_35_sedow_srb.pdf.)

9 Исто, параграф 35, тачка а.

Комитет за елиминацију свих облика дискриминације жена, у препорукама које су дате Србији (2013) је, уз уважене напоре које је држава учинила у елиминацији негативних родних стереотипа у медијима и увођење новог инклузивног образовања¹⁰, изразио забринутост због тога што родни стереотипи остају присутни у наставним материјалима и уџбеницима, посебно за средњу школу¹¹. Из тих разлога, препоручује се држави да подигне ниво свести о важности образовања за људска права и као основе за оснаживање жена и девојчица¹². Посебно се подстиче држава да размотри и ревидира материјале и уџбенике за средње школе и отклони патријархалне родне стереотипе¹³.

Програм Уједињених нација до 2030. за одрживи развој¹⁴ представља глобални план развоја за све људе и планету у остваривању просперитета, који садржи 17 општих циљева. Развојни циљ број 5 гласи: *Постићи родну равноправност и оснажити све жене и девојке*. Конкретизован, овај циљ, између осталог укључује и следеће задатке: окончати све облике дискриминације против свих жена и девојчица, свуда; елиминисати све форме насиља, укључујући трговину људима, сексуалну и све облике експлоатације; отклонити штетне праксе, као што су дечји, рани и присилни бракови и сакаћење женских полних органа; осигурати општи приступ сексуалном и репродуктивном здрављу и репродуктивним правима, као и низ других задатака који се односе на гарантовање једнаких права и учешће жена у различитим сферама јавног и приватног живота.

У развојном циљу број 16, који гласи: *Промовисати мирољубива и инклузивна друштва за одрживи развој, омогућити приступ правди за све и изградити ефикасне, одговорне и инклузивне институције на свим нивоима*, неколико задатака је усмерено на смањење насиља: свуда смањити све облике насиља и стопе смртности у вези са њим; окончати злостављање, експлоатацију, трговину и све облике насиља и тортуре према деци; промовисати и спроводити недискриминаторне законе и политике за одрживи развој.

Стратегија родне равноправности 2018-2023 Савета Европе¹⁵ поставља шест стратешких циљева, а прва два се односе на спречавање и борбу против родних стереотипа и сексизма, као и на спречавање и борбу против насиља над женама и насиља у породици. Сваки од њих подразумева и низ задатака на којима ће радити Савет Европе, укључујући и државе чланице, међу којима је и Србија.

Обавеза превенције родно заснованог насиља

Имајући у виду да се ставови, уверења и обрасци понашања формирају веома рано у животу људи, промоција родне равноправности, нестереотипних родних улога и ненасилно разрешавање сукоба у међуљудским односима, морала би да започне што је могуће раније¹⁶. Иако је активност и улога родитеља у тим поступцима недвосмислена, образовне и васпитне установе имају значајну улогу у промовисању наведених вредности. То укључује постојање одговарајућих наставних материјала, као део наставних планова, који би били обавезни за употребу у свим облицима формалног образовања, што не искључује флексибилност у примени ове одредбе, односно избор

10 Закључна запажања о комбинованом Другом и трећем периодичном извештају Републике Србије (параграф 20 и 21, и параграф 28 и 29).

(http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/cedaw_zakljucna_zapazanja_srp.pdf.)

11 Исто, пар. 28, тачка 6;

12 Исто, пар. 29;

13 Исто, пар. 29, тачка 6;

14 *The 2030 Agenda for Sustainable Development*.

(<https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>)

15 *Gender Equality Strategy 2018-2023*.

(<https://www.coe.int/en/web/genderequality/gender-equality-strategy>)

16 III поглавље – Превенција, чл. 12. *Конвенција Савета Европе против насиља према женама и насиља у породици*.

метода рада и материјала који ће у школама бити коришћени. Државе се подстичу да промовишу ове вредности и у свим установама неформалног образовања, као и у спортским, културним и рекреативним установама и средствима јавног информисања¹⁷. Србија је преузела обавезу да предузме неопходне мере чији би циљ било искорењивање предрасуда, обичаја, традиције и других пракси које се заснивају на идеји инфериорности жена и на стереотипним улогама жена и мушкараца. Такође се обавезала да спроводи превенцију свих облика насиља против жена, које не сме бити оправдано разлозима као што су култура, обичаји, религија, традиција или такозвана *част*¹⁸. Садржаји о овим темама треба да су прилагођени узрасту ученица и ученика, на свим нивоима образовања¹⁹. Да би деца, односно ученице и ученици могле/–и да усвајају недискриминативне и ненасилне ставове и понашања, нужно је да одговарајућу обуку имају и њихови наставници и наставнице, укључујући и студенткиње и студенте који се образују за те професије²⁰.

Преглед државне политике за родну равноправност и забрану родно заснованог насиља

Србија има развијену државну политику која забрањује родну дискриминацију и родно засновано насиље, односно промовише родну равноправност, што укључује националне стратегије, законе и подзаконска акта. Ипак, могло би се рећи да у овој области постоје најмање два проблема: прво, неконзистентно присуство родне политике у секторским стратегијама и законима, што чини да ова политика и вредности остану неинтегрисане и изоловане; друго, често су и политика и планиране мере

само декларативне природе, јер недостају њихова операционализација, финансијска средства из јавних извора за реализацију мера и активности, као и систем праћења и процене ефеката, на основу којих би се могло утврдити да ли су остварени жељени резултати, као и разлози за њихов изостанак.

У *Националној стратегији за родну равноправност*²¹ наводи се да је у систему формалног образовања и васпитања неопходно посматрати тему родне равноправности са више аспеката: у погледу приступа образовању, присуства родне осетљивости у свим сегментима образовног процеса и као равноправни положај жена и мушкараца на раду и у одлучивању и управљању образовним установама²².

У овом се документу наводи да, иако је девојцима и дечама, девојкама и младићима, законом обезбеђен једнак приступ образовању на свим нивоима, избор занимања је често руковођен традиционалним поделама на мушка и женска, а приступ образовању је отежан деци, посебно девојцима из маргинализованих група, као што су сиромашни, Роми, деца са инвалидитетом, деца у сеоским подручјима. Констатује се да су теме људска права и недискриминација предмет наставе једино Грађанског васпитања, а заправо треба да постоје у скоро свим предметима кроз курикуларни садржај. Истиче се да образовни процес у Србији није родно осетљив, да недостаје употреба родно осетљивог језика, садржаја ученика и школских предмета, да нису елиминисани родни

17 Образложење Конвенције Савета Европе, пар. 94–97.

(https://rodnaravnopravnost.gov.rs/sites/default/files/2016-12/CAHVIO_tekst_pdf.pdf).

18 Превенција – чл. 12. Опште обавезе. *Конвенција Савета Европе*.

19 Исто, чл. 14 – Образовање.

20 Исто, чл. 15 – Обука стручњака.

21 *Национална стратегија за родну равноправност* (период од 2016. до 2020. године) са *Акционим планом* (период од 2016. до 2018.).

(<https://rodnaravnopravnost.gov.rs/sr/dokumenti/strategije/nacionalna-strategija-za-rodnu-ravnopravnost-za-peri-od-od-2016-do-2020-godine>).

22 Поглавље 4.1. Родна равноправност у систему формалног образовања и васпитања.

стереотипи и предрасуде и да је у садржаје школских предмета недовољно укључен допринос жена науци, култури и уметности.

Овај документ садржи и посебни циљ који предвиђа да се до 2020. године успоставе родно осетљиви образовни програми и наставни садржаји на свим нивоима формалног образовања. То подразумева мере које укључују ревизију постојећих наставних садржаја и уџбеника, увођење обавезних родно осетљивих и антидискриминационих образовних програма и наставних садржаја, увођење образовања о сексуалном и репродуктивном здрављу и правима, које је прилагођено узрасту ученица и ученика на свим образовним нивоима, унапређење компетенција запослених у установама образовања и васпитања, увођење родно осетљивог језика у све наставне садржаје и укључивање садржаја о доприносу које су имале и имају жене у науци, култури и уметности.

У *Нацрту националне стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља* у дефиниције насиља укључено је и родно засновано насиље међу децом и одређено је као сваки чин насиља над особом због рода, пола или сексуалне оријентације, које обухвата родне предрасуде и дискриминацију (сексизам), родно укалупљивање и сексуалну објектификацију, сексуално узнемиравање, насиље у (раним) партнерским везама, насиље због сексуалне оријентације и друге форме физичког, сексуалног и психичког насиља заснованог на роду. Нацрт стратегије дефинише и друге форме насиља које имају родни карактер или дисбаланс у изложености деце различитог пола, као што је принудни или дечји брак, искоришћавање детета за проституцију и порнографију, сексуално узнемиравање и сексуално насиље, дигитално насиље.

И ова стратегија садржи циљ усмерен на унапређење превенције и систематски рад на промени ставова, вредности и понашања у односу на насиље према деци, а предвиђене активности укључују континуиране обуке деце од најранијег узраста у оквиру система образовања и васпитања, спортских клубова, културних, рекреативних и других установа и организација, као и укључивање релевантних садржаја у обуку стручњака који непосредно раде са децом.

И *Национална стратегија за младе за период од 2015. до 2025. године*²³ садржи родно осетљиве анализе стања, циљеве и предлоге мера, готово у свакој стратешкој области, а овде ће посебна пажња бити усмерена на мере у вези са образовањем, васпитањем и обуком младих, као и на мере у вези са питањима безбедности младих. У документу се наводи да ће сви циљеви и активности обезбеђивати подршку осетљивим групама младих, маргинализованим, у ризику од социјалне искључености и сиромаштва, као и вишеструко дискриминисаним и искљученим групама младих. Међу принципима се наводе и поштовање људских и мањинских права, равноправност и забрана дискриминације (издваја се родни идентитет као лично својство) и једнаке шансе за све (наводи се родна равноправност). У сфери образовања наводи се да се родна неједнакост огледа у сегрегацији образовних профила, а да се традиционализам у односу на родне улоге касније одражава на положај на тржишту рада. С тим у вези предлаже се подршка програмима који подржавају родну равноправност у ваннаставним активностима, као и програми за развијање осетљивости наставника и родитеља за промену културолошких матрица које намећу лимитирајуће родне улоге.

У области безбедности младих, наводи се да постоји недостатак програма који подржавају родну равноправност, као и да постоје бројни безбедносни ризици за младе, укључујући различите модалитете дискриминације и неједнакости младића и девојака. Констатује се да постојећи програми не уважавају потребе младих жена и мушкараца

23 *Национална стратегија за младе за период од 2015. до 2025. године*. (http://www.mos.gov.rs/mladisuzakon/attachments/article/389/nacionalna_strategija_z_a_mlade0101_cyr.pdf).

према узрасту и према родним карактеристикама. У плану активности предвиђа се рад на развоју активности за превенцију и сузбијање родно заснованог, сексуалног и партнерског насиља над младим женама, подршка истраживањима која обрађују родну условљеност безбедносних ризика и претњи, подршка програмима вршњачке едукације и интеркултуралног учења који промовишу толеранцију, разумевање и антидискриминацију, посебне програме за рад са младима који су починили родно засновано насиље и низ активности које обухватају младе који су жртве насиља (обука за реаговање, сарадња институција које брину о младим жртвама, делотворне мере да се учиниоци удаље од жртве, програми подршке жртвама, укључујући и ванинституционалне актере на локалном нивоу).

Закон о забрани дискриминације²⁴ уређује општу забрану дискриминације, облике и случајеве дискриминације, као и поступке заштите од дискриминације. Њиме се такође установљава институција **Повереника за заштиту равноправности**, као самостални државни орган, који је независан у обављању послова који су утврђени овим законом²⁵. У оквиру поглавља о посебним случајевима дискриминације, неколико облика је релевантно за ову тему. Забрањена је дискриминација у области образовања и стручног оспособљавања (чл. 19), забрањена је дискриминација на основу пола (чл. 20), односно поступање супротно равноправности полова у свим сферама друштвеног, професионалног, приватног и породичног живота. Забрањена је и дискриминација на основу сексуалне оријентације (чл. 21). Такође, прописује се да свако дете има једнака права и заштиту у породици, друштву и држави, без обзира на његова или лична својства његових родитеља, старатеља и чланова породице, односно забрањена је дискриминација деце (чл. 22).

Закон о равноправности полова²⁶ уређује стварање једнаких могућности за остваривање права и обавеза, предузимање посебних мера за спречавање и отклањање дискриминације и поступак правне заштите особа које су изложене дискриминацији. У поглављу које се односи на образовање, културу и спорт, прописује се забрана дискриминације засноване на полу у образовним, научним и установама за оспособљавање, прописују се, дакле, једнаке могућности (чл. 30), као и равноправност полова као саставни део образовања (чл. 31). То укључује захтев да ова тема буде саставни део предшколског, основног, средњег и високог образовања, као и трајног учења, у оквиру наставних планова и програма, односно студијских програма, укључујући и одговарајуће информисање и образовање из области сексуалног образовања и репродуктивног здравља, као и захтев да се приликом утврђивања стандарда уџбеника, наставних метода и норматива школских простора и опреме спроводи политика једнаких могућности жена и мушкараца.

Нови **Нацрт закона о родној равноправности**²⁷ има посебно поглавље у вези са образовањем, васпитањем, науком, технолошким развојем, културом, информисањем и спортом, где се предвиђа обезбеђивање родне равноправности приликом доношења наставних планова и програма, односно студијских програма, утврђивања стандарда уџбеника, наставних метода и норматива школског простора и опреме, истичући да наставни програми и материјали на свим нивоима образовања и васпитања треба да укључе садржаје везане за родну равноправност и ненасилно разрешење сукоба, односно спречавање и сузбијање родно заснованог насиља и поштовање права на лични интегритет, на начин прилагођен узрасту ученика (чл. 35), прописујући низ мера које треба да охрабре такву политику, укључујући и подршку програмима који се финансирају из јавних извора, а који су усмерени на деконструкцију родних стереотипа.

24 **Закон о забрани дискриминације**, Службени гласник РС, бр. 22/2009.

25 Више информација о Поверенику за заштиту равноправности и поступцима доступно на: (<http://ravnopravnost.gov.rs/rs/kontakt/>).

26 **Закон о равноправности полова**, Службени гласник РС, бр. 104/2009.

27 Нацрт закона доступан на: <http://civilnodrustvo.gov.rs/open-call/open-call.213.html?invitationId=523>.

Државна политика о образовању и питање родне равноправности и родно заснованог насиља

Имајући у виду стандарде државне политике о родној равноправности, очекивало би се да је ова тема доследно укључена у све секторске стратегије и законе, дакле и сферу образовања и васпитања деце и младих, све образовно-васпитне процесе и поступке, стандарде за уџбенике, нормативе школског простора и опреме, као и у питања која се тичу обуке наставника и наставница, васпитача и васпитачица, стручних сарадника и сарадница.

Изненађујуће, *Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године*²⁸, која би морала бити усаглашена са садржајима наведених стратешких докумената, потпуно је „родно слепа, односно не препознаје питања родне дискриминације/равноправности ни у једном сегменту када се ради о средњем општем, уметничком и стручном образовању и васпитању, као ни када је реч о образовању наставника. Исто се односи и на тему насиља, која се помиње само у једној констатацији, и то да су врста и учесталост насиља у школама показатељи веома занемарене васпитне функције средњошколских установа. Родна равноправност се у целој Стратегији помиње само на једном месту, и то у вези са предвиђањем демографских кретања, односно пројекцијом структуре радне снаге. Такође, нема ни речи о било ком облику родно заснованог насиља.

Охрабрује то што нови *Закон о основама система образовања и васпитања*²⁹ у већем броју чланова наводи одредбе које се односе на поштовање људских права и права детета, забрану дискриминације по свим личним својствима, укључујући пол ученика, као и питања везана за безбедност ученика. Ипак, сасвим ретко се експлицира родна равноправност, забрана родне дискриминације или родно заснованог насиља, осим навођења рода/пола као личног својства које захтева развој и поштовање равноправности.

Међу општим принципима које прокламује овај Закон³⁰ наводи се да систем образовања и васпитања мора да обезбеди за сву децу, ученике и одрасле, између осталог и поштовање људских права и уважавање људског достојанства; образовање и васпитање у установи у којој се негују, између осталог, сарадња, толеранција и солидарности, те да се у остваривању ових принципа посебна пажња посвећује сарадњи са породицом, локалном заједницом и широм друштвеном средином.

Међу основним циљевима образовања и васпитања³¹ наводе се, између осталог, обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју детета, ученика и одраслог (1); обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој детета, ученика и одраслог, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу (2); развијање позитивних људских вредности (12); осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима (13); развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву (14); развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, **родне, полне** и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости (15).

У исходима образовања и васпитања³², који изражавају шта се од ученика очекује да зна, разуме и да је способан да покаже и уради након завршеног одговарајућег нивоа образовања и васпитања, наводи се и то да ефикасно и конструктивно учествује у свим

28 *Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године*. Службени гласник РС, бр. 107/2012.

29 *Закон о основама система образовања и васпитања*, Службени гласник РС, бр. 88/2017.

30 Закон, чл. 7.

31 Закон, чл. 8

32 Закон, чл. 9.

облицима радног и друштвеног живота, да поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно, посебно у растућој разноликости друштава и решавању сукоба (11).

И други чланови у овом Закону потврђују да су установе и запослени у њима дужни да обезбеде остваривање права детета и ученика³³, а нарочито право на уважавање личности, заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања. Закон експлицитно забрањује дискриминацију и дискриминаторно поступање у односу на лична својства лица, групе лица, или чланова породице или њима блиских лица, укључујући **пол, родни идентитет и сексуалну оријентацију**. Назначава се да се не сматрају дискриминацијом посебне мере уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају³⁴.

Закон забрањује **насиље, злостављање и занемаривање**, односно физичко, психичко, социјално, сексуално, дигитално и свако друго насиље, злостављање и занемаривање запосленог, детета, ученика, одраслог, родитеља, односно другог законског заступника или трећег лица у установи. Сви именовани облици насиља су дефинисани (описано значење), а наводи се да је школа дужна да надлежном органу пријави сваки облик насиља, злостављања и занемаривања у установи, почињен од стране родитеља, односно другог законског заступника или трећег лица у установи³⁵. Законом су забрањена и понашања која вређају углед, част или достојанство³⁶.

Правилником о **ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања**³⁷, као што му назив говори, ближе је уређен начин препознавања шта јесте и шта није дискриминација, као и обавезе запослених, директора и трећег лица³⁸ да препознају и пријаве надлежним органима све случајеве дискриминације. Дефинисани су кључни појмови (основни облици дискриминације) и посебни случајеви дискриминације у појединим околностима или ситуацијама, укључујући и обезбеђивање безбедности деце и ученика и других учесника у образовном и васпитном процесу, као и приликом планирања, програмирања и реализације образовно-васпитног рада.

Правилник о **Протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање**³⁹ ближе прописује мере и активности којима се спроводи превенција насиља у образовно-васпитној установи, а које доприносе стварању сигурног и подстицајног окружења и које негују атмосферу сарадње, уважавања и конструктивне комуникације. Ближе се одређују активности посебног тима за заштиту од насиља, злостављања и занемаривања, који мора да се успостави у свим установама,

.....
33 Закон, чл. 79.

34 Закон, чл. 110: Ближе критеријуме за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика, одраслог, родитеља односно другог законског заступника или трећег лица у установи, заједнички прописују министар надлежан за просвету и министар надлежан за људска и мањинска права, а поступање установе када се посумња или утврди дискриминација, прописује министар за просвету.

35 Закон, чл. 111: Протокол поступања у установи у одговору на насиље и злостављање, садржај и начине спровођења превентивних и интервентних активности, услове и начине за процену ризика, начине заштите од насиља, злостављања и занемаривања, прописује министар. Такође, ближе услове о начинима препознавања невербалних облика злостављања деце и ученика од стране запосленог за време неге, одмора, рекреације и других облика васпитно-образовног рада, прописује министар.

36 Закон, чл. 112: Ближе услове о начинима препознавања понашања којима се вређа углед, част или достојанство у установи, заједнички прописују министар просвете, науке и технолошког развоја и министар надлежан за људска и мањинска права.

37 **Правилник су заједнички донели министар просвете, науке и технолошког развоја и министар за државну управу и локалну самоуправу, Службени гласник РС, бр. 22/2016.**

38 Под трећим лицем, у смислу овог правилника подразумева се лице које на посредан или непосредан начин учествује или утиче на процес образовања и васпитања (члан управног одбора, члан школског одбора, школски полицајац, просветни инспектор, просветни саветник, аутор уџбеника, издавач и др.) – Правилник, чл. 1.

39 **Правилник о Протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање Службени гласник РС, бр. 30/2010.**

као и интерне активности (разврстане према нивоима деловања), одговарајућа документација, анализе и извештавање. *Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама*⁴⁰ дефинише основне појмове и основне принципе заштите, специфичне задатке у области превенције и интервенције, односно кораке поступања у односу на три ситуације:

1. у случајевима постојања или сумње да се насиље дешава међу ученицима;
2. у случају постојања или сумње на насиље према детету од стране одрасле особе запослене у установи;
3. у случају изложености или сумње на насиље према детету од стране одрасле особе која није запослена у школи.

Посебни протокол прописује и обуку запослених у установи у вези са овом темом, као и задатке тима за заштиту од насиља, злостављања и занемаривања ученика.

У *Закону о средњем образовању и васпитању*⁴¹, у поглављу које се односи на обавезу школе да донесе развојни план (чл. 9), саставни део плана је и програм заштите од насиља, злостављања и занемаривања, као и јачање сарадње међу ученицима и родитељима, запосленима и ученицима, родитељима и запосленима. Програм заштите од насиља и превенције других облика ризичног понашања предвиђен је као садржај школског програма (чл. 11), што је разрађено у члану 17, навођењем да се он остварује кроз различите наставне и слободне активности са ученицима, запосленима, родитељима, односно другим законским заступницима, у сарадњи са јединицом локалне самоуправе, у складу са утврђеним потребама. У остваривање програма могу да се укључе физичка и правна лица са територије јединице локалне самоуправе, установе у области културе и спорта, вршњачки посредници, као и лица обучена за превенцију и интервенцију у случају насиља, злостављања и занемаривања и других облика ризичног понашања⁴².

У неколико области *Правилника о стандардима квалитета рада установе*⁴³ помињу се теме у вези са забраном дискриминације и заштитом ученика од насиља, злостављања и занемаривања, али оне нису родно осетљиве. У школским програмима и годишњим плановима рада морају бити наведене одговорности, динамика и начин реализације Програма заштите ученика од насиља, злостављања и занемаривања. Стандарди у вези са подршком ученицима предвиђају организовање програма/активности за развијање социјалних вештина (конструктивно решавање проблема, ненасилне комуникације...), мере и санкције за дискриминаторско понашање у школи, видљиво и јасно изражен негативан став школе према насиљу, функционалну мрежу за решавање проблема насиља, организовање превентивних активности које доприносе безбедности у школи, праћење и анализирање свих случајева насилног понашања и примену мера интервенције у случајевима насиља у складу са Протоколом о заштити деце/ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама.

У *Закону о уџбеницима*⁴⁴ наводи се да уџбеници и сва друга наставна и дидактичка средства својим садржајем и обликом треба да обезбеде спровођење принципа једнаких могућности и уважавања различитости (чл. 13), односно да својим садржајем или обликом не смеју да дискриминишу или доводе у неравноправан положај групе и појединце нити да подстичу на такво понашање. У члану који регулише употребу

40 *Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама*, (http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Posebni_protokol_-_obrazovanje1.pdf).

41 *Закон о средњем образовању и васпитању*, Службени гласник РС, бр. 55/2013, 101/2017 и 27/2018 – др. закон.

42 Листу лица обучених за превенцију и интервенцију у случају насиља, злостављања и занемаривања и других облика ризичног понашања и листу школа које су својим активностима постале примери добре праксе у спровођењу програма утврђује министар, као и ближе услове за утврђивање листа, које прописује министар, а која се објављује на званичној интернет страни Министарства.

43 *Правилник о стандардима квалитета рада установе*, Службени гласник РС, бр. 68/2012.

44 *Закон о уџбеницима*, Службени гласник РС, бр. 7/2018.

језика и писма (чл. 12) не помиње се обавеза употребе родно осетљивог језика, односно равноправна употреба оба граматичка рода.

У *Правилнику о стандардима квалитета уџбеника и упутству о њиховој употреби*⁴⁵ нема одредби које се односе на родну равноправност, односно забрану родне дискриминације, иако су раније анализе уџбеника показале да ови садржаји изостају, као и да је стереотипно представљање полова доминантно присутно.

Када је реч о *Правилнику о сталном стручном усавршавању и напредовању у звањима наставника, васпитача и стручних сарадника*⁴⁶, углавном изостају садржаји о дискриминацији и насиљу, а родна дискриминација/равноправност и родно засновано насиље не помињу се ни у поглављу о обавезном стручном усавршавању наставника, васпитача и стручних сарадника, као ни у поглављу о условима и поступку напредовања и стицања звања. Тек у чл. 36 (рад у звању), наводи се да наставник, васпитач и стручни сарадник у звању педагошког саветника може да обавља поједине активности, и то тако што активно учествује у раду тима који припрема школски програм, индивидуални образовни план, програм заштите од насиља, злостављања и занемаривања и др. У поглављу о областима компетенција наставника, међу показатељима на основу којих се вреднује ниво компетенција, такође нема експлицитно наведених показатеља у вези са питањима родне равноправности/дискриминације или родно заснованог насиља. У категорији компетенција за комуникацију и сарадњу наводи се неколико показатеља који би могли да обухвате и теме о којима говоримо⁴⁷. Исто важи и када је реч о показатељима за компетенцију подршке развоју личности ученика⁴⁸.

Улога школе и школског знања у постизању родне равноправности и превенцији родно заснованог насиља

Школе су важне институције за очување и преношење друштвених вредности и прихваћених норми. То значи да школски програми и знања нису случајно одабрани. И мада се чини да се ради о систему научних знања, која су (вредносно) неутрална, објективна и утемељена, мање или више непроменљива, она су изабрана на основу скупа начела и вредности које имају одређено порекло и којима се заступају погледи доминантне друштвене групе а којима су подређене све друге⁴⁹. Дакле, иако школе представљају погодно место за унапређење и постизање равноправности, у њима се друштвена неједнакост најчешће потврђује и репродукује, тако да школе, делујући заједно са другим друштвеним механизмима, чувају и дистрибуирају доминантну културу⁵⁰.

.....
45 *Правилник о стандардима квалитета уџбеника и упутство о њиховој употреби*, Службени гласник РС, бр. 42/2016.

46 *Правилник о сталном стручном усавршавању и напредовању у звањима наставника, васпитача и стручних сарадника*, Службени гласник РС, бр. 81/2017.

47 Показатељи у оквиру компетенција за комуникацију и сарадњу: примена принципа ненасилне комуникације; подстицање стварање позитивне социјалне климе у одељењу; изградња атмосфере међусобног поверења са свим учесницима у образовно-васпитном процесу; коришћење конструктивног приступа у комуникацији са ученицима и подстицање ученика на коришћење таквог приступа.

48 Показатељи за компетенцију за подршку развоју личности ученика: уважавање индивидуалних карактеристика и потреба развојног нивоа сваког појединог ученика; планирање интеракције свих учесника засноване на поштовању различитости и уважавању потреба, уважавање личности и приватности ученика и развој толеранције и хуманости код ученика.

49 Michael W. Apple. 2012. *Идеологија и курикулум*. Фабрика књига, Београд.

50 Исто, стр. 158-194.

Мултикултурно образовање којем тежимо у савременим друштвима, усмерено је против мита о томе да сви треба да прихвате вредности доминантне групе, што маргинализује и искључује вредности и доприносе бројних других група⁵¹, укључујући и жене. Иако савремени аутори у области социологије образовања упозоравају да идентитетско образовање може да носи и одређене ризике, да производи стереотипе (површна обележја и делимично познавање појединца или група) и релативизације (претпоставке да сви идентитети заслужују једнаку подршку, иако није тако, јер су неки штетни, као што су национализам, расизам, хомофобија, сексизам), истиче се да би школовање требало да оспособи ученике не само да поштују и уважавају, већ и да преиспитују, оспоравају и преобликују идентитете, веровања, вредности и опредељења људи. Школа и наставници би требало да подстакну развој способности ученика за рефлексивним односом према сопственом идентитету (ко сам, ко желим да будем). Истиче се да инклузивна образовна пракса избегава редукционистичке и есенцијалистичке претпоставке и процесе друштвене маргинализације и личног обезвређивања⁵².

То захтева преиспитивање наставних програма и педагогије у односу на питања репрезентативности, релевантности и респонзивности садржаја. Аутори наводе да репрезентативна педагогија треба да гарантује да су у наставним програмима представљене различите друштвене групе, што укључује и жене, односно да је видљив њихов допринос историји, друштву, науци и култури. Релевантност педагогије подразумева коришћење примера који одражавају свакодневни живот ученика и ученица, оно што њих највише занима, проширивањем наставног програма садржајима који могу да подстакну њихову заинтересованост за сазнавање. Респонзивна педагогија премешћује јаз између свакодневног језика ученика и језика предметних дисциплина, као средство за подстицање учења и увођење ученика у сазнавање званичног наставног програма⁵³.

Такође, аутори у области социологије образовања наглашавају значај скривених садржаја наставе (скривени курикулум) тј. норми и вредности које се у школама преносе само имплицитно, али веома делотворно⁵⁴. Јасно је да школа није једина установа која доприноси социјализацији (ту су и вршњачке групе, породица, медији, друштвене мреже), а успутно учење које значајно доприноси социјалном учењу, често је успешније него циљано преношење вредности.

И док се у делима о овој теми⁵⁵ наводи да је лакше критиковати постојеће образовне структуре, него предложити алтернативе, поставља се питање да ли рад на поправци штетних аспеката постојећег стања представља подршку застарелим институционалним аранжманима. Аутори закључују да би одустајање од покушаја поправке значило занемаривање потреба деце и младих који у школи проводе највећи део живота који претходи њиховом одраслом добу. Због тога предлажу да се, док се критикују темељне претпоставке на којима почивају данашње школе, истовремено ради на томе да оне буду хуманија и инклузивнија места.

Школски програми, активности и значај примарне превенције

Образовни систем, од предшколског до високошколског (и даље, кроз концепт целоживотног образовања), сагласни су аутори, представља погодно место за превенцију родних стереотипа, родне дискриминације и родно заснованог насиља. Међутим, сви елементи тог система истовремено представљају и погодно место за

51 Шерон Гевирц и Алан Криб. 2012. *Разумевање образовања. Социолошка перспектива*. Фабрика књига, Београд.

52 Исто, стр. 242-256.

53 Исто, стр. 236-238.

54 Michael W. Apple. 2012. стр. 195-235.

55 Исто, 195-235.

преношење родних стереотипа. Већи број аутора⁵⁶ истиче да образовне установе представљају један од најзначајнијих агенаса социјализације, значајно окружење за социјално учење, развој интересовања, ставова, уверења, интерперсоналних вештина, као и контекст за обликовање идентитета. Школа (посебно основна) је значајна и због тога што обухвата готово сву децу у дужем периоду, у формативним годинама, која у њој заједно проводе доста времена. Деца и млади се у школама налазе у различитим интеракцијама, изложени су различитим садржајима, укључујући и оне које сами уносе коришћењем различитих извора или властитог искуства и ваншколског знања. Школе могу бити и места негативних утицаја на развој и благостање деце и младих, али и места која доприносе развоју отпорности на стресне околности и неповољне утицаје из окружења⁵⁷.

Стратегије за родно одговарајућу наставу и учење⁵⁸ укључују, између осталог, разматрање свих наставних програма и садржаја из родне перспективе, уношењем нужних промена да би се избегли родни стереотипи и дискриминација. У новијој стручној литератури наводи се да се родни стереотипи у актуелним уџбеницима и другим наставним материјалима могу искористити за отворено и систематско преиспитивање и подстицање критичког размишљања о родним питањима. Истиче се да ученице треба да имају једнаке прилике да учествују у анализи и дискусији, без социјалног притиска да прихате традиционалне улоге (некада решење може бити и дискусија у групама ученика само једног пола). Наводи се да је важно искористити стварна животна искуства ученица и ученика и особа из њиховог окружења да би се обезбедило боље разумевање како она зависе од пола/рода и када разликовање прелази у дискриминацију.

Различита упуства за бављење родно заснованим насиљем у школском контексту, сугеришу употребу холистичког приступа⁵⁹, што обухвата већину мера и активности које предвиђају и документа у овој области у Србији. Наводи се да је поред промена у образовној политици и законима, нужно обезбедити окружење које осигурава да школа буде сигурно и подржавајуће место за боравак и развој деце и младих. То укључује низ превентивних активности, интегрисаних у наставне програме (а не само као изоловане активности), као и обучено школско особље, спремно да подучава о овим темама. Такође, то укључује одговарајуће мере у сваком случају када се насиље деси или постоји сумња да се оно десило. Истиче се да су евиденција (која претпоставља јасне показатеље прогреса), систематско праћење, испитивање потреба и процена утицаја, кључни елементи за напредак. Истовремено, све активности би требало да имају у виду етичке, безбедносне и методолошке изазове.

Имајући у виду да се насилно понашање стално модификује кроз социјалну контролу, васпитање, образовање и друге напоре, истиче се важност превентивних програма који укључују алтернативу насиљу (посебно ако у њима учествују они који су у највећем ризику од насиља – као учиниоци или жртве), који би требало да су саставни део

56 Видети: *Родно једнакошћу против насиља у интимним партнерским везама – Приручник за наставнике и наставнице* (Књижица III) Допуњено издање. 2015. Еуропска мрежа против насиља и ЦЕСИ – Центар за едукацију, савјетовање и истраживање, Загреб.

Марија Зотовић-Костић и Мирјана Беара. 2016. *Ментално здравље младих у АП Војводина – стање и перспективе*. Центра за производњу знања и вештина, Нови Сад.

Смиљана Грујић (приред.). 2015. *Приручник за превенцију родно заснованог насиља*. Група за заштиту од насиља и дискриминације, Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, УНИЦЕФ Београд.

57 VanBalkom & Beara, 2010. U: Marija Zotović-Kostić i Mirjana Beara. 2016.

Alicia Summers, M.S. 2006. *Children's Exposure to Domestic Violence: A Guide to Research and Resources*, National Council of Juvenile and Family Court Judges.

58 Родна равноправност у образовању и кроз образовање – Цепни водич за родну проблематику. 2010. Међуагенцијска мрежа за образовање у ванредним ситуацијама (Inter-Agency Network for Education in Emergencies, INEE).

59 Видети: *Global Guidance on Addressing School Related Gender Based Violence*. 2016. UNESCO UN Women. 2010. *Rodna ravnopravnost u obrazovanju i kroz obrazovanje – Džepni vodič za rodnu problematiku*.

наставних програма у којима се уче вештине, модели и јачају просоцијална понашања⁶⁰. Улога наставника као модела недискриминаторног и ненасилног понашања посебно ће бити значајна у адолесценцији, као и улога вршњака (вршњачка едукација и подршка) и активистичког учешћа младих⁶¹, о чему ће бити нешто више речи у даљем тексту.

У нашем су контексту, у више наврата, постојали покушаји да се обука о родној равноправности и родно заснованом насиљу укључи у образовни систем, пилотирањем и развојем различитих едукативних програма за наставнике/-це и ученике/-це⁶². Иако је већина имала службену подршку, реализовани су у партнерству или су настали у оквиру надлежног министарства, ови су напори остали само пројектна активност. Због тога не чуди констатација у *Истраживању о родно заснованом насиљу у школама у Србији* да се овим темама посвећује мало пажње у оквиру школских активности, најчешће на часу одељенског старешине или у оквиру наставе Грађанског васпитања⁶³, као и да је у вези са овим темама ситуација у школама неуједначена, што упућује да она зависи од сензибилитета, информисаности, знања и мотивације појединаца, односно да није системске природе.

Уџбеници и родна питања

Више је пута истицано да су садржаји уџбеника (визуелни и текстуални), исто као и наставни програми, пристрасни у односу на родне перспективе, изразито фаворизујући мушку, док је перспектива жена искључена, маргинализована и тривијализована. И истраживања уџбеника у нашем контексту то доследно потврђују.

Тако, када је реч о средњошколским уџбеницима из социологије и устава и права грађана⁶⁴, ауторке наводе да у уџбенику из социологије нема ни тема ни поглавља која се посебно баве родним односима. Такође, у поглављима која се односе на различите аспекте организације друштва, родни односи се не појављују као једна од релевантних димензија друштвене организације. У уџбеник за устав и право грађана укључени су родни садржаји: принцип равноправности полова, забрана дискриминације, политика једнаких могућности, посебне мере ради постизања пуне равноправности лица која су суштински у неравноправном положају, али им је додељем мали простор за обраду. Такође, уџбеници су писани углавном родно стереотипним језиком, уз значајно већи број мушкараца у друштвеним улогама и активностима, осим у улози родитеља (мајке) и супруге, и без приказа значајних жена у овим областима науке или у другим областима (политика, државна управа, правосуђе). Ауторке су предложиле низ мера за промену овако неповољног стања у програмима и уџбеницима, укључујући и то да родна перспектива постане један од критеријума за одобравање уџбеника⁶⁵.

60 N. Zoe Hilton. 2000. The Role of Attitudes and Awareness in Anti-Violence Education. In: Robert A. Geffner, Peter G. Jaffe, Marlies Sudermann (eds). *Children Exposed to Domestic Violence – Current Issues in Research, Intervention, Prevention, and Policy Development*, p. 221-238. The Haworth Maltreatment & Trauma Press, The Haworth Press, Inc.

61 Исто, p. 233-234.

62 Видети: Биљана Бранковић и Тања Игњатовић (ур.). 2004. *Родна равноправност у школи: приручник за наставнике/це* (у оквиру програма *Школа за равноправност: први корак ка успостављању тематике родне равноправности у редовне програме за ученике/це и наставнике/це у Србији*). CIDA. Наташа Јовановић и Аурелија Ћан (ур.). 2011. *Препознавање насиља у партнерским односима – водич за младе*. Аутономни женски центар и Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова. Смиљана Грујић (приред.). 2015.

Инцест траума центар. 2016. *Образовни пакети за учење о теми сексуалног насиља над децом* (за предшколске установе, основне и средње школе).

63 Јелена Ћериман, Нађа Духачек, Ксенија Перишић, Марина Богдановић, и проф. др Даша Духачек. 2015. стр. 84.

64 Драгана Стјепановић-Захаријевић, Данијела Гавриловић и Невена Петрушић. 2010. *Образовање за родну равноправност, Анализа наставног материјала за основну и средњу школу*. УНДП, Србија.

65 Исто, стр. 111-119.

И ауторке које су анализирале садржај средњошколских програма и уџбеника грађанског васпитања⁶⁶ указале су на неколико занимљивих резултата. Наиме, ниједан анализирани план и програм није садржао теме које се на директан начин баве односима родне (не)равноправности, али велики број програмских задатака и предложених тема даје простора за укључивање родно релевантних садржаја. Ауторке су означиле низ тема из ове области које би требало укључити у програме. Такође, оне наводе да у приручницима преовлађују улоге у јавној сфери којима доминирају мушки ликови (и због доследне употребе мушког граматичког рода за означавање генеричких појмова). Иако ни женски ни мушки ликови нису приказани у великом броју активности, оне су традиционално подељене (жене су у породичним и наставним активностима, док су мушкарци приказани у разноврсним улогама у јавној сфери). И овде су ауторке предложиле низ препорука у вези са допуном програма и садржаја приручника⁶⁷.

Такође, наглашава се важност обраћања пажње на скривени курикулум који се односи на родне норме и поруке у уџбеницима, као и на значај тога да се заједно са ученицима и ученицама промишљају значења и размишља о алтернативним моделима понашања и мишљења. Ауторке истичу и препоруку да се у настави свих предмета користе и резултати релевантних истраживања, која на интерсекционални⁶⁸ начин приступају питањима родности и другим монолитно дефинисаним категоријама (идентитет, нација итд.)⁶⁹.

Ученице и ученици и родно засновано насиље

У већ помињаном *Истраживању родно заснованог насиља у школама у Србији*⁷⁰, бележи се да најмање присуство стереотипних ставова о родним улогама имају ученице средњих школа, што ауторке наводи на закључак да су оне носитељке отпора родним нормама које намеће друштво. Истовремено, код дечака са узрастом расте степен слагања са наведеним ставовима. И у односу на ставове према родно заснованом насиљу јављају се убедљиве разлике између дечака и девојчица, које се повећавају са узрастом: дечацима су сви ставови прихватљивији. Изузетак чине два става код којих постоји слагање оба пола, а то су окривљавање жртви сексуалног насиља и оправдавање физичког насиља према особама хомосексуалне оријентације.

Када је у питању искуство, односно изложеност родно заснованом насиљу и његово чињење, као што јераније у тексту наведено, подаци потврђују њихову распрострањеност. У средњошколском узрасту, 14% младића је известило да је бар једном учинило неки од облика родно заснованог насиља (њих 16% више пута), у односу на 9% девојака (њих 8% више пута). Запослени у школи су такође означавани као учиниоци родно заснованог насиља према ученицима, што је чешће присутно у средњим школама, а најчешће кроз родне предрасуде. Насиље је присутно и у адолесцентским интимним везама, чак у 41% случајева, а чешће га пријављују мушкарци него девојке. Ауторке наводе да младићи ова искуства стављају у контекст шале и ласцивних коментара, закључујући да би ова тема морала бити део школског садржаја, као и да даља истраживања треба да одговоре

66 Горана Ћорић, Наталија Жунић и Татјана Обрадовић-Тошић. 2010. *Образовање за родну равноправност, Анализа наставног материјала за Грађанско васпитање*. УНДП, Србија.

67 Исто, стр. 123-126.

68 Термин *интерсекционалност* је произашао из социолошке теорије које анализирају дискриминацију као сложен систем у коме су различити облици дискриминације засновани на различитим категоријама идентитета (рода, пола, расе, класе, сексуалне оријентације), које су међусобно повезани и утичу једна на друге, те се и у разматрањима дискриминације морају сагледавати скупа/повезано.

69 Јелена Ћериман и Сања Милутиновић Бојанић (ур.). 2016. *Родно васпитање и образовање: (Не)могући дијалог*. Центар за етику, право и примењену филозофију (ЦЕЛАП), Институт за филозофију и друштвену теорију, Универзитета у Београду (ИФДТ).

70 Јелена Ћериман, Нађа Духачек, Ксенија Перишић, Марина Богдановић, и проф. др Даша Духачек. 2015. стр. 49-58.

на питања о значењу сваког од облика родно заснованог насиља у партнерском односу за дечаке и девојчице, као и о њиховим последицама⁷¹.

И друга истраживања потврђују значај улоге и утицаја вршњака, интимних партнерских веза, раних сексуалних односа (као и присуство нежељених: 12% младих је известило да је имало једном, а 5% више пута такво искуство, најчешће због намере да се угоди партнеру/партнерки, притиска партнера или под утицајем алкохола), као и учестало посећивање сајтова са еротским садржајем (40% младића, од чега 20% свакодневно). Млади извештавају да се осећају небезбедно и угрожено, најчешће због вређања (чешће девојке него младићи), као и због искључивања и уцењивања⁷².

Међутим, ученици показују интересовање за теме које се тичу родне равноправности и родно заснованог насиља. Већ су помињани резултати Истраживања родно заснованог насиља у школама у Србији, који потврђују да велика већина основаца (77%) и средњошколаца (69%) сматра да би у школама требало разговарати о овим темама⁷³. И друго навођено истраживање потврђује потребу младих да учествују у радионицама превентивног програма, а међу најчешће бираним темама су безбедност (35%), вршњачко насиље (28%), партнерски односи (20%) и репродуктивно здравље (18%)⁷⁴.

Наводи се да је важно подстицати учешће ученика и ученица у давању предлога, осмишљавању и реализацији наставних и ваннаставних активности којима би се унапредила родна равноправност у школи и смањило присуство родно заснованог насиља, посебно имајући у виду различите категорије деце и младих (са сметњама у развоју, из руралних области, материјално депривираних породица, националних и етничких мањина)⁷⁵. Треба имати у виду и то да су младима вршњаци најчешћи извор информација, што увећава значај вршњачке едукације, која мора да укључи тачне информације о ризицима од насиља и ресурсима за (професионалну) подршку. Ученичко заговарање промене понашања такође је обећавајућа пракса⁷⁶.

Искуства у реализацији превентивних програма потврђују и важност оснаживања девојчица и девојака за родну равноправност и против родно заснованог насиља (на индивидуалном, релацијском и колективном нивоу). То укључује оснаживање за изборе и доношење одлука о властитом животу у свим сферама⁷⁷. Истовремено, то значи и обучавање дечака и младића за поштовање родне равноправности, формирање уверења да мушкарци и жене имају једнака права, да мушкарци треба да учествују на равноправној основи са женама у активностима у приватној сфери (кућни послови, брига о деци), да преузму одговорност у вези са репродуктивним здрављем, да недвосмислено подржавају право жене да одлучи о интимном односу, да имају апсолутно уверење да насилно понашање према женама није прихватљиво и да се не понашају на тај начин.

71 Исто, стр. 71-78.

72 Марија Зотовић-Костић и Мирјана Беара. 2016, стр. 73-76; 99-100.

73 Јелена Ћериман, Нађа Духачек, Ксенија Перишић, Марина Богдановић, и проф. др Даша Духачек. 2015. стр. 84.

74 Марија Зотовић-Костић и Мирјана Беара. 2016, стр. 107-108.

75 Јелена Ћериман и Сања Милутиновић Бојанић (ур.). 2016.

76 N. Zoe Hilton. 2000. p. 233-234.

77 Видети нпр: Christine Ricardo, et al. 2009. *Working with Young Women: Empowerment, Rights and Health*. Instituto Promundo, Salud y Género, ECOS, Instituto PAPAI and World Education, p. 14-16.

Наставнице и наставници, васпитачице и васпитачи, стручне сараднице и сарадници

Неретко се наводи да је однос ученик/-ца – наставник/-ца кључан и да дефинише све друге односе у школи⁷⁸, да наставник/-ца не води ученика/-цу само кроз процес учења, већ и да представља узор понашања и делује као подршка у развоју личности ученика/-це⁷⁹. Имајући у виду све околности школског окружења, може се очекивати да одговарајућа подршка наставника и наставница, као и осталог школског особља, може имати значајне позитивне ефекте на развој ученика и ученица, посебно ако су оне/они изложене/-и негативним околностима и искуствима⁸⁰. Међутим, указује се и на то да је данашња школа у Србији место неспоразума између три главна актера – ученика/-ца, наставника/-ца и родитеља, а најчешће критике упућене наставницима/-ама односе се на њихову незаинтересованост за децу и на недостатак људског контакта између наставника/-ца и ученика/-ца⁸¹.

Наставнице и наставници, васпитачице и васпитачи, стручне сараднице и сарадници у образовним установама могу имати кључне улоге у подизању свести о родној равноправности и неприхватљивости родно заснованог насиља. Међутим, нужна претпоставка за то је да сами немају уверења која одражавају родне предрасуде и дискриминацију, или правдају родно засновано насиље.

Помињано *Истраживање родно заснованог насиља у школама у Србији* говори о томе да одређени број наставника, и у основним и средњим школама, чешће мушкарци него жене, има стереотипна мишљења о родним темама и показују слагање са ставовима који их изражавају. Због тога ауторке постављају питање на који начин то детерминише њихов наставни рад и да ли и на који начин утиче на репродукцију родних стереотипа и учвршћује родне стратификације, уместо њиховог промишљања и разграђивања⁸². Такође, готово трећина (29%) запослених је изјавила да су им се у испитиваном периоду обраћали ученици због проблема са родно заснованим насиљем, али и да се многи од њих не јављају јер не препознају поједине облике. Ово истраживање констатује да школско особље на пријаву насиља (које је најчешће вербалне природе), најчешће реагује разговором. Трећина испитаних потврђује да са ученицама и ученицима разговарају о овим темама, док мањи проценат (5%) сматра да то није њихов посао. Не више од 15% запослених је учествовало на обукама о овим темама, чак 75% запослених у основним и 68% у средњим школама изразило је мотивацију за учешће на обукама о овим садржајима⁸³.

78 Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања. 2010. у: Марија Зотовић-Костић и Мирјана Беара. 2016, стр. 31-34.

79 Хавелка. 2000. у: Марија Зотовић-Костић и Мирјана Беара. 2016, стр. 31-34.

80 Марија Зотовић-Костић и Мирјана Беара. 2016, стр. 31-34.
Алициа Суммерс, М.С. 2006.

81 Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања. 2010. у: Марија Зотовић-Костић и Мирјана Беара. 2016, стр. 31-34.

82 Јелена Ћериман, Нађа Духачек, Ксенија Перишић, Марина Богдановић, и проф. др Даша Духачек. 2015. стр. 50-52.

83 Исто, стр. 82-85.

Дакле, све потврђује да би запослени у школама требало да имају одговарајућа знања, добијена едукацијом за професију и стручним обукама током рада. Због тога ауторке истичу важност осмишљавања и покретања обавезних курсева о родно инклузивном образовању и васпитању деце и младих за студенте и студенткиње факултета на којима се школује будући наставни кадар, континуирано и систематско обнављање и освежавање знања током рада, промовисање и подршку истраживањима која на интерсекционалан начин приступају овим темама, као и коришћење њихових резултата у формулацији образовних политика и препорука, узимајући у обзир и искуства из праксе школских установа, као и извештаје релевантних институција⁸⁴.

Уместо закључка: Да ли је промена могућа?

На крају овог текста, након разматрања низа показатеља (од међународних стандарда и државне политике до истраживања) који недвосмислено потврђују потребу и обавезу да се дужна пажња посвети питањима родне равноправности/дискриминације и родно заснованог насиља у редовном образовном систему у Србији, на свим нивоима, остаје питање да ли ће се то десити и од чега зависи. Као што се из овог прегледа може закључити, државна политика у области образовања, иако забрањује

(сваку) дискриминацију и (свако) насиље, ретко експлицира родни карактер ових појава, а и тада углавном декларативно, неконзистентно и недовољно.

Јасно је да за суштинску промену није довољно само постојање законске регулативе и правилника. Досадашњи напори да се ове теме систематски уведу у школске програме били су неуспешни, присутни у школама углавном кроз периодичне, изоловане (пројектне) активности. То потврђује и најновија реформа гимназијског наставног програма (за први разред)⁸⁵ која је остала без експликације садржаја о родној равноправности/дискриминацији и родно заснованом насиљу, иако постоји простор за увођење ове теме и родне перспективе и у редовне и у изборне наставне предмете.

То нас враћа на улогу наставница и наставника, на питање њихове аутономије и иницијативе, у времену када је њихов утицај на програмску политику и праксу све слабији, док јача контрола резултата (што је глобални тренд приметан и у нашим школама), смањујући слободу и задовољство наставника радом и атмосфером у школи⁸⁶.

У тим околностима, направљена је анализа наставних програма гимназија и средњих стручних школа⁸⁷ с првобитним циљем да се у њима пронађу наставни садржаји у оквиру којих је предвиђено бављене темом родно заснованог насиља и родне равноправности/дискриминације. Анализа је поверена студенткињама и студенту алтернативног образовног програма Центра за женске студије из Београда, **Александри Аксентијевић, Милицы Бешић, Јелени Ивковић, Славки Влалукин и Стефану Симићу**⁸⁸, које/-и су показале/-о интересовање за примену знања кроз конкретну акцију.

84 Јелена Ћериман и Сања Милутиновић Бојанић (ур.). 2016.

85 *Правилник о Програму наставе и учења за први разред гимназије*, бр: 110-00-521/2018-04, од 19. јуна 2018. године (www.mprn.gov.rs).

86 Шерон Гевирц и Алан Криб. 2012. стр. 257-298.

87 Анализа је спроведена у склопу пројекта *Нулта толеранција на родно засновано насиље*, а за анализу је коришћена методологија The AVA TOOLKIT - Curriculum review tool. (http://www.preventionplatform.co.uk/?page_id=2308).

88 Оне/он су у школској 2016/2017. години биле/био полазнице/-к курса *Насиље према женама*, чија је водитељка ауторка овог текста. Истовремено, ово је прилика да им се јавно захвалим на посвећеном волонтерском учешћу у овом изузетном подухвату.

Након детаљног прегледа наставних програма, установљено је да они углавном не садрже ове тему, али да низ наставних јединица у великом броју наставних предмета пружа могућност да се са ученицама и ученицима разговара о родним питањима и родно условљеном насиљу. То је родило идеју да ова креативна и посвећена група младих људи припреми предлоге о томе где и на који начин би се ова тема могла укључити у редовне средњошколске предмете. Њихове анализе и предлози су пред читаоцима и читатељкама овог Приручника, доступне за примену свим родно свесним, одговорним, креативним и слободним, мултикултурно и инклузивно оријентисаним наставницама и наставницима у Србији.

То је истовремено и одговор на питање из поднаслови: **промена је (ипак) могућа, јер зависи од нас.**

Могућност укључивања теме родне равноправности и родно заснованог насиља у наставне планове и програме средњих школа

Александра Аксентијевић, Милица Бешић,
Јелена Ивковић,
Славка Влалукин и Стефан Симић

У склопу пројекта *Нулта толеранција на родно засновано насиље* вршена је анализа наставних програма гимназија и средњих стручних школа. Циљ анализе био је да се у тренутно постојећим наставним програмима пронађу наставни садржаји у оквиру којих је предвиђено бављење темом родно заснованог насиља. Детаљни преглед показао је да постојећи планови и програми наставних предмета углавном не предвиђају тему родно заснованог насиља, нити саму тему рода у оквиру које је могуће бавити се насиљем које произилази из тренутних родних односа. Међутим, наставни садржаји великог броја

наставних предмета професоркама и професорима пружају могућност да са ученицама и ученицима разговарају о роду и родно заснованом насиљу, посебно у породици и партнерским односима.

Могућности за бављење овим темама најшире су када се ради о општеобразовним, друштвено-хуманистичким предметима. Планови и програми Српског језика и књижевности, Историје, Социологије (Социологије са правима грађана), Филозофије, Психологије, Рачунарства и информатике, страних језика и Грађанског васпитања, предвиђају наставне садржаје у оквиру којих је могуће и пожељно разговарати о родно заснованом насиљу и дискриминацији.

Настава **књижевности и језика** подразумева преиспитивање морала, етике, традиције као и разумевање језика и комуникације, појмова који су веома важни у контексту родно заснованог насиља. Након анализе програма Српског језика и књижевности, закључено је да интерпретације књижевних дела из различитих епоха и дискусије о природи и употреби језика могу бити подстицајније за ученице и ученике и довести их до многобројних вишеструко контекстуализованих закључака који ће се односити и на ову тему.

Предвиђени програм наставе **страних језика** садржи јединице граматичког рода, али се не дотиче тема родно заснованог насиља. У анализи наставног програма Енглеског и Италијанског језика, понуђени су начини за повезивање граматичког и практичног рода, компаративног приступа роду ова два језика и матерњих. Такође се уводи тема родно осетљивог језика у страним и матерњим означитељима професија где се очекује да ученици и ученице разумеју на који начин се изостанак истих може сматрати насиљем и скреће се пажња на родне стереотипе који се често јављају при навођењу примера у одређеним граматичким партијама.

На часовима **Историје**, ученице и ученици би уз минималне измене планираних садржаја први пут имали прилике да чују о женама које су учествовале у важним историјским догађајима, научницама, политичаркама... Штавише, настава историје би требало да ученицама и ученицима пружи фактографски увид у положај жена кроз историју и њихову борбу за равноправност која и данас траје. Анализом предмета Историја и Посебна Историја, дошло се до закључака да настава ових предмета пружа могућност

преиспитивања патријархалних образаца понашања и устројства друштва кроз епохе, чија је последица управо родна дискриминација и родно засновано насиље.

У оквиру наставног програма **Социологије** и **Социологије са правима грађана** већ су предвиђене теме попут људских права и слобода, друштвених улога и моћи, брака и породице, те је овај наставни предмет најпогоднији за једноставну интеграцију теме насиља у породици и партнерским односима; самим тим је нејасно због чега те теме нису већ предвиђене, узмемо ли у обзир очекиване исходе наставе.

И **Психологија**, као наука која се бави појединцима и групама, менталним процесима и понашањем човека, пружа много могућности за унапређење информисаности и сензибилизацију ученица и ученика за родно засновано насиље и различите облике родне дискриминације. Имајући у виду адолесценцију као изузетно важну и специфичну развојну фазу, најпримереније би било о питањима рода, родних улога и родно заснованог насиља разговарати у оквиру тема које обрађују емоције, ставове, стереотипе и предрасуде, а у циљу подстицања позитивног развоја младих, односно здравог односа према себи и другима који се заснива на узајамном поштовању, емпатији и толеранцији. Ове и остале теме заступљене у настави психологије, могу се повезати са другим предметима, међу којима посебно важно место заузима Грађанско васпитање.

Предлози везани за наставу **Филозофије** односе се на инсистирање на озбиљном критичком односу према филозофском наслеђу, док интервенције на наставном програму за **Ликовну културу** садрже преиспитивање односа према женском телу у уметности, кроз историју до савременог доба, као и анализу комплексних односа уметника/уметница и модела, односно важну тему присуства и одсуства жена у уметности.

Анализа наставног програма за **Грађанско васпитање** је показала да се ни у оквиру овог предмета, супротно очекивањима, о родно заснованом насиљу не говори довољно експлицитно. Пожељно је да се ова тема разматра самостално, нарочито узмемо ли у обзир јасно дефинисане васпитне циљеве наставе Грађанског васпитања. Уколико то, услед малог броја часова, није могуће, неопходно је теми приступити што директније, са јасно одређеним оквирима, да би до ученика и ученица информације стигле на најтранспарентнији могући начин и онда када се о теми говори као делу других наставних јединица.

Имамо ли у виду значај информационих технологија у савременом друштву и њихов утицај на свакодневни живот људи, интернет представља поље различитих могућности, али и место где људска права лако могу бити нарушена. Анализом наставних јединица предмета **Рачунарство и информатика** установљено је да би се питање родне равноправности примарно требало повезати са темом електронског насиља и утицаја интернета и друштвених мрежа на ментално здравље младих.

Посебан изазов представљала је настава природних и стручних предмета. Један од проблема са којим се професорке и професори морају суочити у оквиру ових предмета је како упознати ученице и ученике са „објективним знањем“ (научним истинама), притом дајући ученицама и ученицима алат да критички сагледају те „научне истине“. У настави **Физике** и **Хемије** није пронађен простор за покретање теме насиља над женама, што ипак не би требало да обесхрабри предаваче и предавачице да га створе, док се **Математика**, као наука која по школском плану и програму служи за развијање критичког мишљења код ученица и ученика, испоставља погодном за контекстуализацију статистике о насиљу над женама. Настава **Биологије** предвиђа наставне садржаје које се баве сексуалним образовањем, а приступачни су за отварање тема о родно заснованом насиљу. Неопходно је посветити посебну пажњу ученицама које слушају природне предмете, а које су много мање заступљене у СТЕМ областима, тако да би и сам начин

одржавања наставе, чак и када се не обрађују теме рода и насиља над женама, био један од важних фактора за побољшање положаја жена у друштву.

Стручна група предмета у **грађевинским школама** пружа прилику за промишљање о простору који је такође могуће довести у везу са родно заснованим насиљем, те су на примерима одређених наставних модула понуђени начини за укључивање ученица и ученика и подизање свести о безбедности и превенцији насиља над женама и децом.

Фокусирајући се на родно засновано насиље, настојали смо да, где год је за то било простора, у обзир узмемо и друге факторе, који у спрези с родом доприносе производњи друштвене климе која лакше прихвата и толерише насиље према појединцима и групама које имају искуство интерсекционалне дискриминације.

Након детаљне анализе, дати су предлози за интегрисање тема родне равноправности и родно заснованог насиља у наставу. Ауторкама и аутору је важно да професори и професорке разумеју да су предложене идеје само смернице и сугестије за то како се ова тема може успешно придодати другим, већ планираним темама. Начин на који ће се овом темом бавити, степен у коме ће предложени приступи ући у наставу и да ли ће предлози бити усвојени потпуно или делимично зависиће од професорки и професора, њихове креативности и искустава из праксе, која ће их усмеравати у вези са планирањем будућих часова. Ипак, очекује се да ће се овим важним допунама, уз посвећеност и залагање професорског кадра, учинити важан корак ка широкој и систематичној производњи знања о насиљу и родним односима, која би водила сузбијању родно заснованог насиља и грађењу равноправнијег друштва.

НАПОМЕНА:

Налази на основу анализе приказани су на следећи начин:

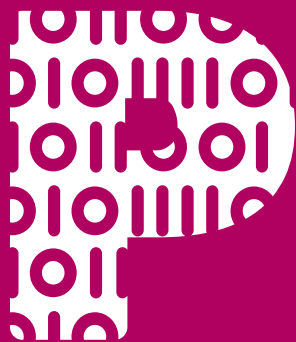
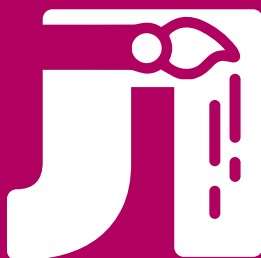
НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА:

ПОСТОЈИ/НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: (означава да у оквиру дате наставне јединице постоје теме родне равноправности и/или родно заснованог насиља, односно ако теме не постоје, да би могле бити укључене.)

АКТИВНОСТИ/КАКО: (опис приступа и начина обраде теме родне равноправности и/или родно заснованог насиља у оквиру дате наставне јединице и предлози активности са ученицама и ученицима.)

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

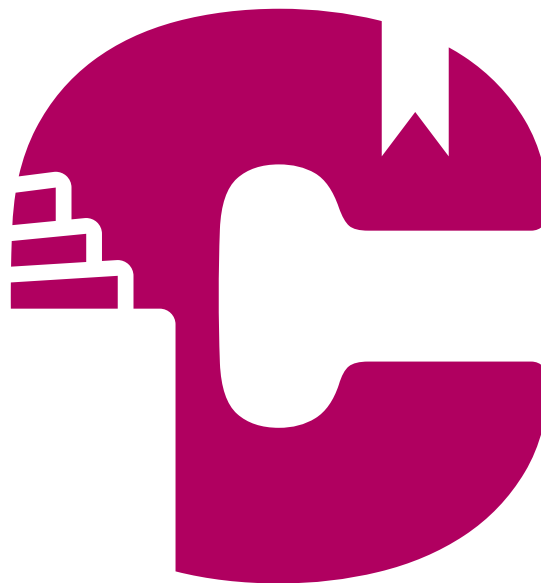

Ауторка:
Александра
Аксентијевић

ШКОЛА:
Гимназија општег типа/
друштвено-језичког смера/
природно-
математичког смера

ПРЕДМЕТ:
Српски језик и
књижевност

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Лик у књижевном делу. Типски ликови у народној поезији.

ПОСТОЈИ: Усвајање поступка типизације. Типови ликова у народној књижевности.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Препознавање родних стереотипа који произилазе из народне традиције.

АКТИВНОСТИ/КАКО: У разговору о типизацији ликова народне епске поезије, мотивисати ученике и ученице да уоче особине које се везују уз мушке и женске ликове и позвати их да наведу примере типских ликова народне епике. Ученике је потребно подсетити на начин настанка народне епике, односно објаснити им појмове појмове формулативности и варијантности. Кроз дискусију са ученицама и ученицима утврдити узроке типског представљања ликова народне епике:

Које су типичне особине јунака народне епике? Какви су мушки а какви женски ликови? Због чега су ликови народне књижевности углавном типски окарактерисани? Има ли то везе са начином настанка ових дела? У оквиру каквог морално-етичког система настаје народна усмена књижевност? Може ли се морално-етички систем народне епике пресликати на савремени живот? Да ли је исправно применити га? Зашто не?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Морално-етички кодекс по коме су ликови народне епике носиоци универзалних, најпозитивнијих људских вредности није применљив на наш савремени живот и ликови народне епике не би требало да буду наши узор.

(Повезати са каснијим наставним јединицама које подразумевају обраду народне епике: Бановић Страхиња, Хасанагиница...) ⁸⁹

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Хасанагиница

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Вишеструка обесправљеност жене у патријархалном друштву. Насилна удаја и манипулација децом као видови насиља према женама.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Кроз дискусију упознати ученице и ученике са културно историјским контекстом настанка песме и положајем жене у патријархалној заједници каквој јунакиња припада. Подстаћи их да уоче на које је све начине јунакињи нанета неправда и повезати то са неравноправним положајем жена у патријархату. Повезати положај јунакиње са положајем жене у савременом патријархалном друштву. Омогућити ученицима и ученицама да неравноправност уоче сами, на основу информација које нам народни певач даје о јунакињи:

Ко је Хасанагиница? Ша знамо о њој? Како се она зове? Зашто не знамо њено име? Шта нам то говори о односу према женама у патријархалној култури? Ко су носиоци патријархалног устројства света у песми? Шта нам о положају жена говори стих 'а љубовца од стида не могла'? На који је начин Хасангиница нанета трострука неправда? Да ли патријархалне норме важе само за жене или и за мушкарце? Која је разлика у поштовању норми између жена и мушкараца? Да ли је у овом случају Хасанагиничин друштвени положај имао удела у њеној несрећи? Које ситуације из песме или њима сличне ситуације уочавате у савременом животу? Како настаје неравноправност у друштву?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Хасанагиница је у песми представљена само као нечија љуба, односно сестра. Ми не знамо како се она зове, јер њу друштво не види као индивидуу. Повинујући се патријархалним нормама, јунакиња је наљутила мужа који, иако и сам живи у оквиру истог моралног и етичког система, има права да од ње очекује да се о те норме оглуши. Хасанагиница је приморана не само да напусти своју децу, већ и да се преуда, иако то не жели. Њени тлачитељи су мушкарци и она се као жена ниједног тренутка не пита о сопственом животу. На самом крају, Хасан-ага користи њихову децу да би повредио Хасанагиничина осећања. Њена смрт је директна последица неправде коју неравноправно патријархално друштво наноси женама. Неравноправност настаје неједнаком расподелом моћи у једном друштву у којем се поједине групе људи стављају у подређени положај у односу на неке друге групе људи тако да та неравноправност није последица природних, већ друштвених фактора. Манипулација децом је један од видова насиља према женама. И данас многи мушкарци уцењују и манипулишу женама над којима врше насиље користећи њихову заједничку децу. Жене једнако као и мушкарци имају права да самостално доносе одлуке, оне нису ничије власништво и нико нема права да над њима врши било који вид насиља и да их на тај начин кажњава за поступке са којима се не слаже.

89 ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ обраде свих епских песама су донекле слични, па сам одлучила да део анализе буду само две епске песме, а њихова обрада може бити узор за обраду других епских песама из програма.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Лаза Лазаревић – *Први пут с оцем на јутрење*

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Традиционални брак и породица и родне улоге. Уочавање повезаности конзерватних ставова у вези са породицом и родним улогама са неравноправношћу и насиљем.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Укратко упознати ученице и ученике са особинама приповетке у реализму. Проблемским тумачењем ликова Митра и Марице, подстаћи ученице и ученике да уоче што више патријархалних образаца понашања у њиховим поступцима. Мотивисати их на дискусију о вредностима које афирмише приповетка:

Које патријархалне обрасце уочавате у понашању Митра и Марице? Шта нам овакви поступци говоре о положају жена у патријархалном друштву? Зашто је Марица окарактерисана као позитивна јунакиња? Које су вредности афирмисане у овом делу? Да ли висока уметничка вредност приповетке значи да вредности које се у њој афирмишу треба да прихватимо као позитивне? Који је значај одласка на јутрење? Шта је проблематично у вези са овим вредностима? Какво је друштво у коме је мушкарац 'господар' а жена његова слушкиња? Сметемо ли дозволити да наше савремено друштво буде такво? Зашто не?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ова реалистичка приповетка афирмише традиционалну породицу, религиозност и традиционалне родне улоге. Њоме нам је сугерисано да је Митар, иако коцкар који је ризиковао опстанак сопствене породице, ипак добар човек и домаћин, а да је његова супруга Марица, која као послушна супруга прихвата и оправдава његово деструктивно и неодговорно понашање, одговорна за његов духовни препород. Традиционалне родне улоге мушкарца и жене у браку као господара и слушкиње, неприхватљиве су. Овакав однос између супружника за последицу има женску обесправљаност, насиље над женама и насиље у породици.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Лирско, епско, драмско песништво: Лирске (женске) и епске (мушке, јуначке) песме. Врсте народне лирске поезије, тематски кругови епске поезије. Лирско-епска песма, балада.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Уочавање родних стереотипа везаних за емоције и показивање емоција.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Подстаћи ученице и ученике на дискусију о томе зашто се народне лирске песме традиционално називају *женским* а епске *мушким*:

На који начин овакво именовање песама утиче на наше предрасуде о роду и осећањима? Да ли женама или мушкарцима можемо генерализацијом приписивати опште особине? Зашто да и зашто не? Шта може бити узрок тога што мушкарци мање отворено показују емоције? Да ли је показивање емоција увек добро, односно лоше? У којим је ситуацијама добро, а у којима лоше? Можемо ли то довести у везу са традиционалним родним улогама? На који је начин патријархално друштво у корелацији са предрасудама везаним за емотивност?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Овакво именовање лирских и епских народних песама директно произилази из традиционалних родних улога, односно различитих захтева и очекивања које патријархално друштво има од жена и мушкараца. Мушкарци и жене имају једнаке емоционалне капацитете, једнако

су способни да показују и контролишу своје емоције, али патријархално друштво жене доживљава као крхкије, нежније и самим тим им приписује већу емотивност, док се показивање емоција код мушкараца углавном посматра с подсмехом. Емоције је добро показивати без обзира на род, јер су оне део асертивне комуникације, али би требало да научимо да њима владамо тако да не угрожавамо ни себе ни друге људе.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Стеван Сремац – *Зона Замфирова*

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Стигматизација жена у патријархалном друштву. Упознавање ученица и ученика са последицама стигматизације. Интерсекционална дискриминација.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Подсетити ученице и ученике на особености реалистичке књижевности, као и на детаље у вези са историјским периодом у коме се дешава радња романа. Повести дискусију о томе зашто је *Зона Замфирова* друштвени роман; тумачећи ликове у роману, коментарисати њихове друштвене позиције. Упознати ученице и ученике са појмом стигматизације; навести их да уоче ко је у роману стигматизован, на који начин и због чега. Проблемски тумачити Зонину коначну одлуку о удаји за Манета. Повезати закључке са стигматизацијом у савременом животу:

Када се дешава радња романа? У каквом друштву одраста Зона? Какав је њен друштвени статус? Каква очекивања има породица у вези са њеном удајом? У којим ситуацијама у роману је то видљиво? Постоје ли икаква друга очекивања од Зоне, осим да се 'добро уда'? Како то знамо? Колико се Зона пита у вези са својом удајом? Какав је Мане? Из које ситуације видимо да он као мушкарац има већу слободу и моћ од Зоне, иако она припада вишем друштвеном сталежу? Ко је у роману стигматизован? Како је Зона стигматизована и шта то значи у заједници у којој она живи? Зашто се Зона на крају ипак удаје за Манета? Можемо ли у њиховом односу пронаћи доказе за међусобну наклоност и поштовање? Да ли је и зашто, с обзиром на углед њене породице, Зона у разрешењу романа ипак на неки начин привилегована? Наведите неке примере стигматизације из савременог живота. Које последице стигматизације су уочљиве у свакодневном животу те особе ?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Зона живи у средини која од ње има типична очекивања патријархално устројеног света; отац јој забрањује да настави школовање да би као поштена девојка остајала код куће и чекала просце. Њена породица бира најбољег просца за њу и њен избор нема значајну улогу у коначној одлуци. Мане има више моћи од Зоне, јер у ситуацији у којој је његова сујета повређена проналази једноставан начин да јој се освети; он то може само зато што је Зона жена, а за све жене, без обзира на њихово богатство и сталеж, важе неки принципи о које оне не смеју да се оглуше ако желе да очувају свој углед. Зона је стигматизована као *побегуља* – одбегла девојка која је неудата провела време насамо са мушкарцем. На овај начин она постаје непожељна и осрамоћена и њен живот у патријархалној заједници постаје неподношљив. На крају се удаје за истог човека који јој је учинио неправду и осрамотио је, јер је у новонасталој ситуацији то њен најбољи избор. Тешко је поверовати да је могуће да њихов однос буде однос пун поштовања, љубави и поверења, међутим, чак и таква удаја Зони је омогућена само захваљујући друштвеном статусу њене породице и била би недостижна за сиромашнију девојку из мање угледне породице. Жене су и у савременом животу стигматизоване због свог изгледа, занимања и стварних или измишљених образаца понашања која им се приписују, а која се косе са патријархалним нормама. Нарочиту стигматизацију доживљавају сиромашне жене, припаднице мањина и других маргинализованих група. Већина њих трпи вишеструку,

сложену, интерсекционалну дискриминацију. То ипак не значи да угледне, успешне или имућне жене нису жртве насиља и стигматизације. Штавише, оне су често мете стигматизације баш због тога што су успешне или познате јавности. Стигматизација може имати погубне последице на живот стигматизоване особе. То је дубоко конзервативни и патријархални механизам коме се морамо одупирати и против кога се морамо борити.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Језичка ситуација у Србији. Принципи језичке равноправности. Језичка толеранција.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Указивање на значај употребе родно осетљивог језика и потребе да родно осетљив језик постане део језичке норме⁹⁰.

АКТИВНОСТИ/КАКО: У оквиру разговора о језичкој равноправности ученице и ученике подсетити на/упознати са појмом и значајем родно осетљивог језика и мотивисати их за разговор о томе.

На који начин је могуће повредити људе употребом језика? Због чега је овај вид психичког насиља опасан и недопустив? Које су последице вербалног психичког насиља?

Указати на појаве у језику које рефлектују наш дискриминишући однос према појединим друштвеним групама: мањинама, сиромашнима, странцима, женама и истаћи потребу да се такве језичке појаве искорене. Мотивисати ученице и ученике на размишљање о родно осетљивом језику и довести то у вези са традиционалним родним улогама:

Шта о нашем друштву говори то што имамо проблем са прихватањем родно осетљивог језика само када се ради о оним занимањима која подразумевају образованост, знање или уважавање у друштву? Зашто може да се каже домаћица, чистачица, куварица, али не и психолошкиња, докторандкиња, премијерка?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Родно осетљив језик је важан, јер његовом употребом показујемо нетолеранцију на дискриминацију и једнако признајемо могућности и достигнућа жена и мушкараца.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Писмене вежбе: новинарска вест, чланак, извештај, интервју, коментар и др.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Упознавање са новинарском етиком и значајем објективног и несензационалистичког извештавања о насиљу према женама и насиљу у породици.

АКТИВНОСТИ/КАКО: У оквиру припреме за писмену вежбу, повести кратак разговор о начину на који медији у Србији извештавају о насиљу према женама и насиљу у породици. Подстаћи ученице и ученике да наведу сопствене примере и изнесу искрено мишљење о начину на који се извештава о насиљу. На час донети новинске чланке – примере лошег, али и доброг извештавања о насиљу. Подстаћи ученице и ученике да саме/сами

90 Постоји више наставних јединица у оквиру којих је могуће говорити о родно осетљивом језику. С обзиром на то да сматрам да је тема важна, дала сам неколико различитих примера, како би наставнице и наставници добиле/добили већи број могућности да ову тему интегришу у наставу.

уче и препознају примере добре и лоше праксе.⁹¹ Указати на потребу да се о насиљу извештава објективно и несензационалистички, да се не наводе детаљи злочина нити фотографије жртава, да се жртва посредно или непосредно не сме окривљавати за насиље и да се мора поштовати достојанство жртве. Ученицама и ученицима дати задатак да, у оквиру писмене вежбе, један лоше написан новински чланак којим се извештава о насиљу исправе у складу са наученим:

Како се у Србији извештава о насиљу? Да ли вам смета нешто у начину на који медији извештавају о насиљу/чини ли начин извештавања да се осећате лоше? Која су ваша осећања у вези с тим? Које су информације битне а које не када се деси насиље? Како се о жртвама насиља извештава с обзиром на њихову класу/друштвени положај? Да ли жртва може бити крива за насиље? Зашто не? Смеју ли се објављивати фотографије жртава насиља? Зашто не?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Након упознавања са правилима које би новинарке и новинари требало да поштују извештавајући о насиљу, ученице и ученици брзо ће на примерима уочити неетичке и сензационалистичке принципе извештавања о насиљу. Након тога, биће способни да самостално исправе чланке у складу са усвојеним.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Исидора Секулић – Избор књижевних критика и есеја.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Женско стваралаштво и проблематизација женског стваралаштва у оквирима српске књижевности.

АКТИВНОСТИ/КАКО: У оквиру припреме за разговор о есејима Исидоре Секулић, разговарати са ученицима и ученицама о њеном стваралаштву и навести значајне податке из њене биографије. Искористити то као повод за разговор о другим ауторкама књижевних дела. Подстаћи ученице и ученике на дискусију о томе због чега у оквиру њиховог школског програма има толико мање жена него мушкараца. Питати их које ауторке и ауторе иначе воле да читају и позвати их да упореде број аутора са бројем ауторки. Препоручити им дела неких књижевница:

Дела којих још ауторки се сећате из нашег школског програма? Због чега у српској књижевности има тако мало жена? Значи ли то да жене нису дорасле списатељском позиву? Зашто не? Шта је све кроз историју спречавало жене да буду признате ауторке? Које ауторке волите да читате? Сматрате ли да се женско и мушко стваралаштво једнако вреднују? Које су предрасуде везане за женско књижевно стваралаштво?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученице и ученици ће се од српских књижевница вероватно сетити још само Десанке Максимовић. Зато је важно подсетити их на поједине ауторке и указати им на постојање других ауторки, и домаћих и страних, које нису део школског програма. Кроз дискусију ће закључити да патријархално уређено друштво није признавало женама интелектуалне способности, па су оне, иако су се бавиле писањем откад су почеле да се описмењавају, остајале скрајнуте и занемарене, без обзира на чињеницу да њихово стваралаштво није

.....
91 Није пожељно користити оригиналне новинске чланке из дневне штампе, управо због неетичког извештавања и експлицитног језика и фотографија. Најбоље је да наставници и наставнице уреде чланке и припреме их тако да буду прихватљиви за разговор на часу (на пример, изменити имена жртава и скренути пажњу ученика и ученица на то да новинарска етика не дозвољава њихово објављивање).

мање вредно него стваралаштво мушкараца. И данас се књижевност коју стварају жене сматра неозбиљном, тривијалном, досадном за образовану читалачку публику, што су последице патријархата. Након разговора биће, надамо се, мотивисани за читање књижевних дела која су писале жене.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Напоредне конструкције (координација). Појам напоредног односа. Обележавање напоредног односа. Главни типови напоредних конструкција: саставне, раставне, супротне, искључне, закључне и градационе.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Деконструкција родних стереотипа путем примера који илуструју напоредне реченичне конструкције⁹².

АКТИВНОСТИ/КАКО: Приликом давања примера за различите напоредне односе међу реченицима, типичне реченичне ситуације заменити атипичним. Посматрати реакције ученица и ученика, обратити пажњу на то имају ли коментаре. Уколико се код ученица и ученика јави отпор, подстаћи их на дискусију, подсетити их на родне стереотипе и штетност придржавања традиционалних родних улога.

Примери:

*Мама је обрисала прашину,
а Милица је усисала стан.*

->

*Тата је обрисао прашину,
а Марко је усисао стан.*

*Марко данас није играо
фудбал, али зато је возио
бицикл.*

->

*Милица данас није
играла фудбал, али је
зато возила бицикл.*

Зашто су вам ови примери необични? Због чега мислите да одређена понашања везујемо уз особе одређеног рода? Шта су родне улоге, на који начин оне утичу на наше животе? Постоје ли мушка и женска занимање/мушке и женске обавезе? Да ли би традиционалне родне улоге требало да нас спречавају у томе да радимо ствари које нас занимају/наводе да не радимо ствари које не желимо?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Примери су необични јер приказују неуобичајене/атипичне ситуације у којима су родне улоге замењене. Традиционалне родне улоге подразумевају различите захтеве и очекивања које друштво има од мушкараца и жена. Оне не би смеле да нас спречавају у томе да радимо ствари које волимо или нас приморавају да радимо ствари које нам не пријају. Занимање којим се бавимо и обавезе и одговорности које имамо не би требало да зависе од нашег рода.

.....
92 На овакав начин је могуће интегрисати тему родне равноправности и у друге наставне јединице из граматике, с обзиром на то да све граматичке појаве морају бити илустроване примерима, који су у нашим уџбеницима обично такви да афирмишу постојеће родне стереотипе.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Писмени задатак.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Слободна тема у вези са насиљем или родном равноправношћу. Предлог теме: *Могу да нећу – љубав није насиље*.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Упутити ученице и ученике да у складу са конкретном изабраном темом у оквиру писменог задатка, употребом стечених знања, аргументују своје ставове у вези са родно заснованим насиљем/родном равноправношћу. Када је реч о предложеној теми *Могу да нећу – љубав није насиље*, ученице и ученике треба упутити на писање о непристајању на насиље и начинима на који се они суочавају са родно заснованим насиљем у свом окружењу⁹³.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученице и ученици ће добити прилику да након четири године школовања на једном месту сумирају стечена знања о родној равноправности и насиљу према женама и, надамо се, покажу да су увидели потребу за равноправношћу и неопходност нулте толеранције на насиље.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Драгослав Михаиловић – *Кад су цветале тикве*

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Упознавање са силовањем као видом сексуалног насиља и појмом пристанка на сексуални однос.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Тумачећи начин размишљања и поступке мушких ликова романа, подстаћи ученице и ученике на разговор о силовању. Осудити поступке јунака, указати на бруталност и неприхватљивост таквих поступака:

Какав је однос јунака према женским ликовима у роману? Како се они понашају према својим другарицама? Шта је (све) силовање? Шта је сексуално узнемиравање? Због чега не постоји оправдање за сексуални однос за који нисте добили пристанак друге особе?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Силовање је сваки покушај сексуалног односа са особом која вам није дала свој пристанак и то је један од најбруталнијих видова насиља над женама. Не постоји ситуација у којој сексуални однос са особом која вам није дала свој пристанак може да буде прихватљив.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Епска народна песма *Бановић Страхиња*

ПОСТОЈИ: Процењивање етичких вредности изнетих у делима народне књижевности.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Препознавање образаца насилног понашања према женама и дискриминације жена у патријархалном друштву

АКТИВНОСТИ/КАКО: Коментаришући културноисторијски контекст настанка епских народних песама, утврдити које су то моралне и етичке норме високо вредноване у

93 Извор информација за ову тему може бити сајта www.mogudanecu.rs

контексту народне епске поезије. Кроз дискусију с ученицама и ученицима, доћи до закључака због чега вредности народне епике не треба да буду универзалне вредности ван контекста књижевног дела. На примеру односа патријархалне заједнице према Страхињиној љуби, подстаћи ученице и ученике на коментарисање и закључивање о односу према женама у патријархалном, традиционалном друштву. Мотивисати ученице и ученике да у поступцима мушких ликова према Страхињиној љуби препознају обрасце насилног понашања према женама:

Који поступци других јунака негирају интегритет њене личности? Којим је видовима насиља она изложена?

Тумачећи лик Југ Богдана, разговарати са ученицама и ученицима о различитом односу родитеља према мушкој и женској деци:

Шта су узроци, а шта последице другачијег васпитавања и понашања према девојчицама и дечацима у традиционалној породици?

Проблемски тумачити издају Страхињине љубе односно мотив брачне прељубе у песми⁹⁴:

Који су могући разлози за поступке Страхињине љубе? Можемо ли њено понашање схватити као издају или прељубу? Зашто да и зашто не? Има ли оправдања за насиље коме је Страхињина љуба изложена и зашто не?

Посветити део часа проблемском тумачењу стихова:

*Не дам вашу сестру похарчити,
Без вас бих је могао стопити,
Ал' ћу стопит сву тазбину моју,
Немам с киме ладно пити вино,
Но сам љуби мојој поклонио.*

Да ли је Страхињин опроштај искрен и како његов поступак можемо тумачити у морално-етичком контексту народне епике? Шта је и коме Страхиња поклонио? Због чега је племенитост његовог чина упитна?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Морално-етички кодекс по коме су ликови народне епике носиоци универзалних, најпозитивнијих људских вредности, није применљив на наш савремени живот и ликови народне епике не би требало да буду наши узор. Патријархални, традиционални свет народне епике дискриминишући је и насилан према женама, а сви ми смо дужни да поштујемо људска права других људи. Жене једнако као и мушкарци имају права да самостално доносе одлуке, оне нису ничије власништво и нико нема права да над њима врши било који вид насиља и на тај их начин кажњава за њихове поступке са којима се не слаже. Нечији професионални успех (у случају ликова народне епике јунаштво), то што је добар пријатељ или према њему гајимо осећања, не чини ту особу ненасилном, не даје јој право да врши насиље, нити оправдава насиље које та особа чини.

94 На часовима књижевности при обради ове наставне јединице често долази до преемотивног доживљавања поступка Страхињине љубе. Оно што се у епском свету дела види као њена издаја често се доживљава као прељуба. Битно је, без обзира на то што се ситуација у песми не може тумачити као типични случај брачне прељубе, јер је много комплекснија од тога, искористити ову прилику да се са ученицима и ученицама разговара (и) о прељуби.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Место језика у људском друштву, битна својства језика, језик и комуникација.

ПОСТОЈИ: Објашњавање функције језика.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Упознавање са појмом вербалног насиља као видом психичког и емоционалног злостављања. Језик као огледало друштва.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицама и ученицама о значају који језик као средство комуникације има за њих. Упознати их са појмовима насилне и ненасилне комуникације; мотивисати их да наведу примере насилне и ненасилне комуникације, те уоче и објасне значај језика у таквој комуникацији. Упознати ученице и ученике са појмом вербалног насиља:

На који начин је могуће повредити људе употребом језика? Због чега је овај вид психичког насиља опасан и недопустив? Које су последице вербалног психичког насиља?

Указати на појаве у језику које рефлектују наш дискриминишући однос према појединим друштвеним групама: мањинама, сиромашнима, странцима, женама и истаћи потребу да се такве језичке појаве искорене. Мотивисати ученице и ученике на размишљање о родно осетљивом језику и довести то у вези са традиционалним родним улогама:

Шта о нашем друштву говори то што имамо проблем са прихватањем родно осетљивог језика само када се ради о оним занимањима која подразумевају образованост, знање или уважавање у друштву? Зашто може домаћица, чистачица, куварица, али не и психолошкиња, докторандкиња, премијерка?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Начин на који употребљавамо језик као средство комуникације битно утиче на наше односе са другим људима. Ненасилна комуникација је важан услов за квалитет међуљудских односа, она одражава наше поштовање и уважавање саговорника. Одређене појаве у језику рефлектују односе у друштву, а наш задатак је да њихову употребу схватамо озбиљно и трудимо се да променимо штетне и насилне обрасце понашања и размишљања из којих проистичу.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Књижевни језик, језичка норма и стандардизација.

ПОСТОЈИ: Разумевање природе модерног књижевног (стандардног) језика.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Објашњавање значаја употребе родно осетљивог језика и потребе да родно сензитивни језик постане део језичке норме (повезати са претходном наставном јединицом)

АКТИВНОСТИ/КАКО: Упознати ученице и ученике са природом модерног књижевног језика. Указати на његову променљивост и прилагодљивост и подстаћи дискусију о добрим и лошим странама мењања језика:

Да ли је добро то што се језик мења? Да ли сте већ чули изразе 'кварење језика' или 'насиље над језиком'? У ком се контексту ови изрази (зло)употребљавају? Може ли се заиста вршити насиље над језиком? Зашто да и зашто не?

Осврнути се на наставну јединицу *Место језика у људском друштву, битна својства језика, језик и комуникација* и указати на значај употребе родно осетљивог језика. Подсетити ученице и ученике на закључке са часа на коме је обрађивана ова наставна јединица.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Идеја о непромењивости језика конзервативна је и штетна за друштво. Природа језика је таква да се он мења у складу са потребама говорница и говорника. Над језиком се не може вршити насиље, јер је његова функција првенствено комуникативна. Родно осетљив језик је важан, јер његовом употребом показујемо нетолеранцију на дискриминацију и једнако признајемо могућности и достигнућа жена и мушкараца.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Просветитељство у Европи и код нас.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Указивање на значај просветитељства за образовање девојчица и жена. Указивање на потребу за једнако доступним образовањем за све. Ускраћивање права на образовање као облик насиља над девојчицама и женама.

АКТИВНОСТИ/КАКО: У склопу упознавања са културноисторијским контекстом просветитељства, указати ученицима и ученицама на неравноправан приступ образовању девојчица и дечака кроз историју. Истаћи позитивне кораке, али и пропусте и мане просветитељства у контексту женског образовања. Подстаћи ученице и ученике на дискусију о важности једнаког образовања за све:

Због чега су се кроз историју жене образовале толико мање од мушкараца? Због чега се приступ женском образовању толико разликовао од приступа мушком образовању? Да ли су мушкарцима и женама у животу заиста потребне различите вештине и знања? Зашто да и зашто не?

Ако ученице и ученици буду на питања одговарали стереотипно, ослањајући се на традиционалне родне улоге, поставити им додатна питања: *Због чега су само женама потребна знања о домаћинству? Да ли само мушкарци треба да зарађују? ...*

Уколико постоји могућност читати или упутити ученице и ученике на читање одломака из Русоовог *Емила и Одбране права жене* Мери Вулстонкрафт.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Жене су кроз историју биле дискриминисане и ускраћивано им је право на образовање, јер се веровало да је брига о кући и породици једино чиме оне могу и треба да се баве. Другачији приступ образовању девојчица и дечака је вид дискриминације. Дечаци и девојчице имају једнако право на образовање истог квалитета, које ће им омогућити једнаке шансе у каснијем животу. Иако су европски просветитељи веровали да дечаци и девојчице не треба да се образују на исти начин, њихов значај за образовање девојчица огледа се у томе што је у време просветитељства већи број девојчица добио прилику да се образује.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Доситеј Обрадовић – *Живот и прикљученија* (одломци).

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Указивање на значај рада Доситеја Обрадовића за образовање девојчица и жена у Србији (повезати са претходном наставном јединицом).

АКТИВНОСТИ/КАКО: Упутити ученице и ученике на читање одломка из *Живота и прикљученија* у коме Доситеј износи своје ставове о образовању девојчица. Упознати ученице и ученике са Доситејевим неуспешним залагањем за отварање школе за девојчице (довести у везу са претходном наставном јединицом):

Због чега су Доситејеви напори да се и девојчицама омогући образовање остали занемарени? Шта нам то говори о тадашњем српском друштву и положају жена у њему?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Доситеј је један од ретких који су били свесни значаја образовања девојчица, али у српском друштву његовог времена није било слуха за такве идеје (повезати са закључцима у вези са наставном јединицом *Просветитељство у Европи и код нас*).

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Именице, придеви, заменице (њихове граматичке категорије).

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Указивање на значај употребе родно осетљивог језика и потребе да родно осетљив језик постане део језичке норме. Именице мушког и женског рода које означавају професије/занимања.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Повезати са градивом првог разреда: подсетити ученице и ученике на процес стандардизације и нормирања језика. У склопу објашњавања граматичке категорије рода, разговарати о именицама мушког рода које означавају професије/занимања и њиховим женским еквивалентима. Подстаћи ученице и ученике на дискусију о томе зашто нам неки женски еквиваленти звуче чудно, ружно, рогобатно...

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Родно осетљив језик је важан, јер његовом употребом показујемо нетолеранцију на дискриминацију и једнако признајемо могућности и достигнућа жена и мушкараца.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Милан Ракић: *Искрена песма*

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Увођење теме женске сексуалности: предрасуде и стереотипи у вези са мушком и женском сексуалношћу. Контекстуализација односа жена и мушкараца у партнерским/романтичним/сексуалним односима. Омаловажавање и понижавање као видови психичког насиља. Препознавање мизогиног дискурса у књижевности.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Током тумачења песме, подстицати ученице и ученике да уоче разлике у репрезентацији мушке и женске сексуалности у песми Милана Ракића. Мотивисати их за дискусију о томе колико су и да ли су те разлике стварне. Подстицати их на размишљање о томе како се и због чега лирски субјекат жени којој је песма посвећена обраћа на баш такав (какав?) начин:

На који се начин лирски субјекат обраћа жени из песме? Какве јој особине додељује? Шта из тога закључујемо о њиховом односу? Какве стереотипе уочавате у песми? Зашто лирски субјекат подразумева да је жена из песме заљубљена у њега и због чега је то у његовим очима чини 'бедном женом'? Да ли је овакав начин обраћања прихватљив у емотивним/партнерским/сексуалним односима? Да ли жене могу да се упуштају у овакве односе без обзира на то да ли су заљубљене? Због чега Ракићева песма садржи мизогине елементе?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: У Ракићевој песми мушка и женска сексуалност су стереотипно приказане. Лирски субјекат се жени из песме обраћа с непоштовањем и омаловажавањем, подсмевајући се њеним осећањима. Такав начин обраћања је врста психичког насиља, зато ова песма садржи мизогине елементе.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Бора Станковић – *Нечиста крв*

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Уочавање положаја жене – женског детета у патријархалном друштву. Присилна удаја као вид насиља. Положај жене жртве насиља. Дистрибуција моћи у патријархалном друштву и насиље према женама. Препознавање сексуалног насиља.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Тумачећи мотивацију ликова у роману, разговарати са ученицама и ученицима о односима моћи између мушкараца и жена у патријархалном друштву. Помоћи им да у поступцима ликова (ефенди-Мита, газда Марко, Томча) препознају различите видове насиља према женама (психичко, сексуално и физичко насиље):

Којим је све видовима насиља Софка изложена? На који начин промена материјалног статуса Софкине породице утиче на њен каснији живот? Због чега она није у позицији да не пристане на захтеве и услове својих насилника? Према коме је све насилан газда Марко? Зашто његове поступке можемо разумети као сексуално насиље? Зашто су ефенди-Митини поступци такође један вид насиља?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Због чињенице да живи у задатим оквирима патријархата, Софка није у могућности да се одупре насиљу коме је изложена. Жртва никада није крива за насиље и понекад пристаје на њега јер јој друштво не пружа подршку у томе да се против насиља бори. Сваки вид сексуалног узнемиравања морамо схватити озбиљно и разумети га као вид насиља које има озбиљне и далекосежне последице. Ефенди-Митин економски крах имао је значајан утицај на Софкин живот због тога што се од ње очекивало да удајом спасе породицу материјалне пропасти али и због тога што као жена нема права на отпор па је због тога била приморана да пристане на задате услове. Манипулација и искоришћавање сопствене деце такође су видови насиља. Нико нема права да уместо нас одлучује да ли ћемо и са ким ступити у брак.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Ф. М. Достојевски – Злочин и казна

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Упознавање ученица и ученика са проституцијом као видом насиља према женама.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Тумачећи лик Соње Мармеладов, подстаћи ученице и ученике на разговор о проституцији. Подржати их да слободно изнесу своје ставове о проституцији и мотивисати их за дискусију:

Шта је проституција? Због чега се неке жене баве проституцијом? Због чега се Соња Мармеладов бави проституцијом? Који све фактори имају утицаја на то да ли ће нека жена ући у проституцију? У каквој су материјалној ситуацији жене у проституцији? Да ли је проституција избор? Да ли је проституција 'посао као сваки други'?

Истичући позитивне моралне аспекте Соњиног лика, подстаћи ученице и ученике да уоче непостојање узрочно-последичне везе између њених личних квалитета и чињенице да су је одређене животне околности одвеле у проституцију:

Каква је особа Соња Мармеладов? Имају ли њене особине везе с тим што она ради да би помогла својој породици?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Неке жене услед различитих животних околности, од којих је најчешће сиромаштво, буду доведене у незавидан положај и увучене у проституцију. Проституција није њихов избор, већ вид насиља над женама и директна је последица неравноправности жена и мушкараца у патријархалном друштву. Соња Мармеладов је најпозитивније окарактерисан лик романа и поседује бројне врлине без обзира на то што се бави проституцијом. Жене које су у проституцији могу и даље бити подједнако вредне особе, добре пријатељице, сестре, ћерке или мајке. Не треба их осуђивати, већ им пружити подршку и помоћ да из проституције изађу.

Ауторка:

Милица Бешић

ШКОЛА:

Гимназије и Средња
стручна школа

ПРЕДМЕТ:

Енглески језик

РАЗРЕД: I

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Члан.

ПОСТОЈИ: Употреба одређеног и неодређеног члана.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Енглески не познаје граматички род, те је потребно компаративно анализирати матерњи и енглески језик и дискутовати о томе како ти језици, сваки са својим особеностима, утичу на перцепцију рода у свакодневици. Ученице и ученици треба да буду подстакнути да о језику промишљају ван граница књига и граматика и да га схвате као активног чиниоца у свакодневици који има креативни капацитет и моћ да помогне у обликовању поимања себе и света. У примерима не треба користити само властите именице *природно* мушког рода, већ треба показати свесност по питању родности и једнаке заступљености оба рода именица. *Опрезност у избору примера треба да је присутна у свим граматичким партијама.*

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Путем разговора о одређеном и неодређеном члану као ародним категоријама у енглеском језику и родним у одређеним индоевропским језицима, ученице и ученици повезују граматичку (теоријску) партију са родом у свакодневном животу и уче да га промишљају и повезују на разне, али међусобно неискључиве начине.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Именице.

ПОСТОЈИ: Изражавање припадања и својине – саксонски генитив.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Како се питање припадања и својине тиче и рода, лако је упасти у замку стереотипних примера. Стога треба водити рачуна приликом њиховог навођења. Избежавати примере који перпетуирају стереотипну родну културу, као што су *It's Marco's ball* или *It's Anna's doll*.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Употребом нестереотипних примера, или примера који им се супротстављају, ученице и ученици су изложени другачијем облику приступа родним идентитетима кроз језик у циљу освешћивања да стереотипна одношења према роду нису једина и исправна.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Питања.

ПОСТОЈИ: *WH* questions. Алтернативна питања. Учтива питања. Питања са предлогом на крају.

АКТИВНОСТИ/КАКО: У оквиру овог дела граматике може се организовати пример учтивног дијалога између женских и мушких учесника, дијалог који негује разумевање и подршку. Вежбање читавог сегмента са питањима може бити осмишљено тако да обради тему родне равноправности. Важно је да ученице и ученици буду изложени теми рода и родно заснованог насиља како би, у најмању руку, освестили његово постојање, а затим га и дубље промишљали.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Ученице и ученици су подстакнути да о теми родно заснованог насиља промишљају у контролисаној и пријатној атмосфери, понуђен им је прихватљив облик језичког понашања.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Именице.

ПОСТОЈИ: Најчешћи примери неправилне множине (*man/men, woman/women*).

АКТИВНОСТИ/КАКО: При навођењу ових примера неправилне множине, пожељно је осврнути се на етимологију речи, као и на историјске и друштвене околности у којима су речи настајале. Професорке и професори могу на самом почетку подстаћи ђаке да сами уоче како је настала реч *woman* и да претпоставе зашто садржи реч *man*.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Дискусија треба да подстакне освешћавање комплексног друштвеног проблема и у исто време помогне да се језик не схвата као изолована граматичка појава.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Творба речи.

ПОСТОЈИ: Творба именица суфиксима *-er/-or, -ess*.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Ова граматичка јединица дотиче питање агенса у језику и професионалном животу. Будући да се суфикси *-er/-or* (мушки суфикси) знатно чешће користе за творбу професија од суфикса *-ess* (женски), потребно је позабавити се темом видљивости жена у професионалном животу и квалитетом таквих професија. Упоредити за које послове се користе *мушки*, а за које *женски* суфикси (*doctor* наспрам *waitress*), те за које послове не постоје речи изведене *женским* суфиксима. Важно је разговарати и о начину на који се покушава решити проблем језичке дискриминације у енглеском језику. Ово решење, где се из употребе покушавају изузети речи које претпостављају женског субјекта у професији, разликује се од решења за недискриминаторни језик у српском, где је циљ да се почне са препознавањем женских агенса, управо због основ-

не разлике у родности граматичких појава. Будући да је енглески језик ародан, док је српски по својој природи родно осетљив, важно је разговарати о препознавању контекста једног језика и о непроизвољности интервенција, као и томе шта једна а шта друга промена у оба језика доноси.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Ученице и ученици треба да разумеју да су језичке појаве условљене културно-политичким околностима историјског тренутка и да је оно чему сведочимо у језику производ практичних односа моћи, а не правило као такво.

РАЗРЕД: II

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Функционални типови реченица.

ПОСТОЈИ: Облици који имају функцију заповести.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Професорке и професори уводе наставну јединицу освртом на функције заповедних реченица у језику и њихову комуникативну и емотивну вредност. Кроз примере се може дотаћи и тема вербалног насиља, односно језичких облика који се сматрају насилним. Нивелисање грубости у језику може се обрадити кроз примере правилне и неправилне употребе заповедних начина.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Ученице и ученици бивају освешћени на који начин се језиком насиље може вршити, а да тога и не будемо свесни. Тиме се ученице и ученици уче да је вербално насиље вид насиља које може водити у даље, физичко насиље, иако смо често ради да га пренебегнемо као такво.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Књижевност (Carl Sandburg и Emily Dickinson)

ПОСТОЈИ: Carl Sandburg – *Happiness* и Emily Dickinson – *I'm nobody, who are you?*

АКТИВНОСТИ/КАКО: Компаративно изложити две предложене песме Карла Сандберга и Емили Дикинсон:

Ко ме се песник у првом тексту обраћа за савет? Мушкарцима и женама или само мушкарцима? Да ли се може претпоставити да има жена међу њима? Да ли на крају песник самопоуздано долази до сазнања велике животне истине? Каква је, с друге стране, песникиња у другој песми? Која осећања препознајемо? Да ли је понизна пред величином живота коју осећа? Шта мислите, да ли је она један од интелектуалаца којима се песник обраћа у првој песми? Зашто?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Ученице и ученици долазе до сазнања на који начин понизност, која је актеркама чак и у интелектуалном животу наметнута (тако да је и не морају експлицитно истицати), утиче на положај жена у свим аспектима приватног и јавног (политичког) живота и како, на крају, подстиче родно засновано насиље.

РАЗРЕД: III

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Заменице.

ПОСТОЈИ: Узајамно повратне заменице – each other, one another.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Користити примере чији садржаји истичу међуродни однос поштовања. Сваки пример може подстаћи дискусију родне тематике.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Пружа се пример прихватљиве међуродне језичке комуникације, као и подстицај да се о наученим родним улогама размишља на другачији начин. Овакви примери помажу ученицама и ученицима да освесте и препознају насиље коме су сведочили у својој околини, а које, као такво, нису препознали.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Род именица.

ПОСТОЈИ: Род именица суфиксално обележен (actress, usherette) и суплетивно обележен (husband-wife, uncle-aunt).

АКТИВНОСТИ/КАКО: Прилика да се професорке и професори још једном окрену агенсима у језику и начину на који се присутност жена у језику рефлектује на поглед на њихове способности да тај посао обављају, као и на поимање (родности) одређене професије.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученице и ученици треба да разумеју да су језичке појаве условљене културно-политичким околностима историјског тренутка и да је оно чему сведочимо у језику производ односа моћи на свим нивоима који утичу на свакодневицу (класним, родним, расним, етничким, итд).

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Род именица.

ПОСТОЈИ: Емотивни род именица – ship, car и др.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Потребно је да се професорке и професори окрену начину на који се емотивни род именица у енглеском језику перципира. Проверити да ли ђаци имају различита поимања истих именица када им се, експериментално, припише различит емотивни род. Отвара се могућност за увођење низа вежбања у којима би се предметима придавао и женски и мушки род, а које би пратила дискусија о различитим начинима на које је исти предмет био перципиран у зависности од рода који је заузео.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Кроз овакав начин рада развија се снажнија свест о начину функционисања рода у језику, као и о начину на који се стереотипне родне карактеристике и ставови који се интернализују у свакодневици одражавају на перцепцију онога што се језиком обележава као женско/мушко.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Књижевност (Ernest Hemingway)

ПОСТОЈИ: Ernest Hemingway – *Cat in the Rain*

АКТИВНОСТИ/КАКО: Осврнути се на женски лик у причи. Следи низ могућих питања која би подстакла дискусију о роду и родно заснованом насиљу:

Како је жена ословљена? Да ли има име? Да ли се могу издвојити неке њене особине које је не карактеришу као стереотипну жену и домаћицу? Коју улогу мачка игра у животу америчке жене? Да ли је жена присиљена да буде у хотелу? На који начин?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Ученице и ученици ће освестити стереотипно приказивање жена као начин наративног грађења приче и на који начин се родна стереотипизација експлоатише и нормализује кроз делатност којој друштво неупитно даје високу вредност – књижевност.

РАЗРЕД: IV

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Књижевност (Margaret Atwood)⁹⁵.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Margaret Atwood – *The Handmaid's Tale*

АКТИВНОСТИ/КАКО: Дискусија о роману Маргарет Атвуд има за циљ да ученицама и ученицима представи дистопијску будућност у којој се успоставља најсуровији патријархат. У роману се појављују јунаци и јунакиње при чијој се анализи може истаћи важност расе, класе и рода у односима моћи на којима почива наративни ток. Упозорити на које начине се може развијати тренутна глобална политичка ситуација, са освртом на одређене прилике у Западном свету, као и на то који су знаци који упућују на овакав могућ развој догађаја.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Ученице и ученици ће се упознати са јасним ставовима патријархата и емотивном и физичком потчињеношћу жена које су, како кроз историју тако и данас, маскиране различитим идеологијама и праксама.

.....
⁹⁵ Наставним планом и програмом није предвиђена анализа поменутог дела, те ова наставна јединица представља сугестију у оквиру постојећег плана и програма за 4. разред (област Књижевност).

Ауторка:

Милица Бешић

ШКОЛА:

Гимназије и Средње стручне школе

ПРЕДМЕТ:

Италијански језик

РАЗРЕД: I

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Одређени и неодређени члан.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Будући да италијански језик познаје два граматичка рода и да се род уводи већ одређеним и неодређеним чланом, потребно је задржати се на историјским импликацијама рода у језику и родности која се језиком фиксира у свакодневном животу. Ученице и ученике треба подстаћи да о језику промишљају ван граница књига и граматика и да га сагледају као активног чиниоца у свакодневици, који има креативни капацитет и моћ да помогне у обличавању погледа на сопствени идентитет и свет.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Одређени и неодређени чланови, као граматичке категорије које одређују именице заједно са њиховим родом, посматрају се кроз историјску призму, а не обротно.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Множина именица на -со, -го, -са, -га.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Именице које се завршавају овим наставцима означавају професије, што доприноси томе да, у већини случајева, италијански језик успева да истакне родну осетљивост професија. Упоредити ситуацију у италијанском језику са српским/матерњим језиком и компаративно их анализирати у том погледу:

Шта се постиже родно осетљивим језиком и зашто је то дебата која се отвара тек у скорије време? Који су историјски узроци до тога довели? Шта нам употреба или негирање оваквих деноминатора говори о професионалном положају жена и жељи да се оне као такве примете у политичкој сфери њиховог живота?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Поређењем матерњег и италијанског језика ученице и ученици добијају перспективу о употреби родно осетљивог језика ван граница њиховог матерњег.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Присвојне заменице.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Избегавати родно стереотипне примере (*la palla di Marco – la sua palla, la bambola di Anna – la sua bambola*), како код ове врсте заменица, тако и код осталих.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Језички се не утврђују родни стереотипи, а ученицама и ученицима се нуди и нормализује другачији облик родности кроз примере.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Придеви.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Описни придеви *buono* и *bello*, који се понашају као неодређени члан, родно су одређени и чести у употреби. Семантички су осетљиви јер у родном дискурсу припадају женском (*bella*) или мушком (*buono*), те су стога подложнији стереотипизирању именица које се користе у примерима. Потребно је, због тога, више пажње посветити избору примера како би се та стереотипизација избегла.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Језички се не потврђују родни стереотипи, а ученицама и ученицима се нуди и нормализује други облик родности кроз примере.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Употреба члана уз присвојне придеве.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Када се објашњавају изузеци у коришћењу чланова код именица које означавају чланове и чланице породице, нужно је избегавати породичне родне стереотипе.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Језички се не потврђују родни стереотипи, а ученицама и ученицима се примерима нуди и нормализује други облик родности и емотивних односа који се на основу њих остварују.

РАЗРЕД: II

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Члан и употреба члана.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Поновити родне аспекте чланова из прве године: код употребе чланова уз властита имена и презимена, географске појмове, имена градова и држава потребно је осврнути се на историјску граматику и настанак чланова из латинског језика. Пожељно је дискутовати о логици женског рода која се из латинског пренела на италијански језик.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученице и ученици промишљају о аспектима рода кроз граматички род и добијају свест о језику као конструкту цивилизације који зависи од друштвено-историјских околности и као такав се мења.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Назив боја, морфолошке особености придева *viola, rosa, blu, arancione*.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Избегавати примере који стереотипизирају род (одећа, изглед).

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Језички се не потврђују родни стереотипи, а ученицама и ученицима се нуди и нормализује други облик родности кроз примере.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Множина именица (*nomi mobili*) – *il ragazzo, la ragazza, il professore, la professoressa, l'uomo, la donna...*

АКТИВНОСТИ/КАКО: Одређене именице поседују исти корен за одређење родно дистингованог звања или семантичког обележја, док неке немају:

Због чега се именица која означава човека, у мушком роду, користи да обухвати и мушкарца и жену? Зашто није другачије? На који начин је такво поимање мушког рода, као заједничког деноминатора, а уз то првог и уопштеног, и на политичком и метафизичком плану, допринело стварању насиља према женама, односно онима које су схваћене као друге, подврста?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Ученице и ученици се уче да промишљају о аспектима рода кроз граматички род и добијају свест о језику као конструкту цивилизације који зависи од друштвено-историјских околности и као такав се мења.

РАЗРЕД: III

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Грађење именица суфиксима *-ante, -ente, -enza, -ezza, -eria...* (*cantante, partenza, dolcezza...*).

АКТИВНОСТИ/КАКО: Важно је напоменути да нису све именице које означавају професију у италијанском језику родно детерминисане. Предочити ученицама и ученицима да суфикси који се користе за грађење апстрактних именица творе речи женског рода. Покренути дискусију шта то значи у једном језику:

Да ли се и на који начин ситуација у италијанском језику може повезати са стањем у српском/матерњем језику? Због чега је већина апстрактних именица женског рода и да ли је исти случај у њиховом матерњем језику? Да ли ученици и ученице могу повезати семантички и граматички ниво речи?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Ученице и ученици се уче да промишљају о аспектима рода кроз граматички род и добијају свест о језику као конструкту цивилизације који зависи од друштвено-историјских околности и као такав се мења.

.....

Ауторка:

Александра
Аксентијевић

.....

ШКОЛА:

Гимназија општег типа/
друштвено-језичког
смера/природно-
математичког смера/ССШ

.....

ПРЕДМЕТ:

Историја⁹⁶

.....

РАЗРЕД: I

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Опште одлике старог века (време, простор и народи; структура друштва, веровања, култура).

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Положај жена у друштвима старог века. Структурно економско насиље према женама.

АКТИВНОСТИ/КАКО: У склопу разговора о структури друштава и културама старог века, започети тему положаја жена у старом веку. Упознати ученице и ученике са контекстом и разлозима из којих су жене овог доба, у зависности од места на коме су живеле и друштвеног статуса, имале и различите друштвене улоге. Подстаћи их на дискусију о овој теми. Упознати ученице и ученике са појмом економског насиља:

Какав је био живот жена у старом веку у већини друштава? Који су узроци везаности жена за кућу и породицу? Какве су послове жене старог века могле да обављају? Да ли су имале право на власништво? Какав је био њихов положај у оквиру брачне и породичне заједнице?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Положај жена старог века у великој је мери зависио од локалитета на коме су живеле и од њиховог социјалног односно економског статуса. Међутим, највећи број жена старог века био је везан за кућу и негу деце. Старовековни људи углавном су се бавили пољопривредом, а обрада земљишта била је везана за породичну заједницу. У брак се у већини случајева ступало одмах након пубертета – на тај начин старовековни

.....

⁹⁶ Напомена: Из наставног програма Историје у највећем броју случајева искључена је тема положаја жена у различитим друштвима и историјским периодима. Жене се спомињу ретко, најчешће у контексту приватног и породичног живота, али се проблематика њиховог положаја не преиспитује и не продубљује. Препорука је да се професорке и професори труде да, како би умањили последице овако великог пропуста у наставном програму, у оквиру сваке наставне јединице посебну пажњу посвете овој теми, те да, кад год је могуће, ученице и ученике упознају са знаменитим женама из различитих историјских периода којима у уџбеницима није посвећена довољна пажња.

мушкарци су осигуравали своје потомство и главна улога жене у друштву била је репродуктивна. Трудноћа и порођај били су изузетано тежак и напоран период у животу жена и велики број жена умирао је због компликација у току трудноће или на порођају. Мушкарци и жене живели су у заједницама из практичних разлога – због поделе рада. Мали број жена које нису имале мужеве могле су да нађу посао једино као слушкиње у храмовима или имућнијим домаћинствима. Жене у највећем броју друштава старог века (изузев Египта) нису имале право да поседују земљиште које би обрађивале тако да је једини начин да себи обезбеде егзистенцију био да се удају и роде децу. Из данашње перспективе, овакав положај жена био је врста **структурног економског насиља**, што значи да је незавидан економски положај жена био условљен друштвеним уређењем. Све ове околности резултовале су тиме да су жене старог века прихватиле одређене друштвене улоге од којих су се многе задржале до данас. То никако не значи да су ове улоге једине за које су старовековне жене биле способне, исто као што традиционалне родне улоге које су се одржале до данашњих дана не говоре о реалним способностима савремених жена.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Писменост, култура и право народа Старог истока.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Положај жена у културама Старог истока. Положај жена у Египту и Месопотамији: економска права; жене у Хамурабијевом законнику. Те наставне јединице отварају могућности за разговоре о различитим видовима насиља према женама: сексуално насиље, принудна удаја, силовање у браку, трговина људима.

АКТИВНОСТИ/КАКО: У оквиру разговора о културама Старог истока, започети тему положаја жена у Египту и Месопотамији. Упознати ученице и ученике са специфичностима, сличностима и разликама женског живота у Египту и Месопотамији, нарочито када је реч о економским правима. Уколико је могуће, на часу коментарисати делове Хамурабијевог законика који се односе на жене. Подстаћи ученице и ученике да примете битне разлике египатске у односу на друге културе старог века када је реч о положају жена, да отворено износе своја запажања и размишљања о појединим културним праксама и да их повежу са савременим животом. Подстаћи их на дискусију о односу постојања и примене закона:

Која су економска права имале жене у Египту? Ко су биле 'господарице дома'? На који начин су жене ступале у брак? Какво је ваше мишљење о обичајима куповине невесте и мираза? Шта мислите о томе што су ови обичаји заступљени и у савременој култури? Како су народи Старог истока схватили женску сексуалност? Шта нам одредбе Хамурабијевог законика говоре о положају жена у Месопотамији?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Жене и мушкарци древног Египта имали су једнака економска права. Жене су имале право на власништво и слободно су располагале имовином, међутим до тог власништва су најчешће долазиле наслеђивањем и готово да нема података о запосленим египатским женама, што значи да им није било омогућено да самостално зарађају. Жена која је поседовала сопствени стамбени простор или је била удата за мушкарца који је био власник куће у којој су живели, добијала је титулу *господарица дома*. Њене дужности поклапају се са традиционалним женским родним улогама. С друге стране, египатске жене су од времена 26. династије могле самостално да одлучују о томе за кога ће се удати. Брачни закони нису били стриктни; супружници су по ступању у брак задржавали право на сопствену имовину и обе стране имале су права на развод. Исто је било и у Месопотамији. Све ово нас наводи на закључке да су египатске жене биле у бољем

положају у односу на неке друге жене старог века (Гркиње). На пример, Хамурабијев законик предвиђао је да жене ступају у брак тако што њихови родитељи склапају уговор са младожењом, а невесте су имале своју *цену*. У нашем савременом друштву задржали су се поједини обичаји слични овима. Иако је куповина младе у нашој традицији симболична, треба имати у виду да су поједини случајеви у којима се невесте заиста откупљују од родитеља заправо **случајеви трговине људима**, која је један од примера насиља према женама. По Хамурабијевом закону, сексуалност и телесност жене удајом су постајали власништво њеног супруга. Жене нису имале права на индивидуално испољавање своје сексуалности нити на избор када је реч о сексуалним односима, јер је њихова друштвена функција била примарно репродуктивна. У данашњим условима, овакво понашање према женама сматра се **сексуалним насиљем**. Жене Месопотамије су такође могле бити оптужене за прељубу, док мушку прељубу Хамурабијев законик није препознавао.

Иако су жене Старог истока имале нека права која нам из данашње перспективе делују прогресивно, у оквиру породичних заједница подразумевале су се њихове родне улоге – посвећеност одгоју деце и брзи о домаћинству. Некадашње свакодневне праксе и однос према женама у старом веку, данас сматрамо различитим видовима насиља према женама.

Додатак: Упознати ученице и ученике са знаменитим женама Старог Египта: Нефертити, Хатшепсут, Клеопатра. Посебну пажњу посветити ономе због чега су ове жене биле значајне и избегавати покултурне стереотипе (сексуализована репрезентација Клеопатре као *femme fatale*).

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Култура старих Грка: религија, митови, наука, уметност.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Жене у митовима, науци, уметности и филозофији античке Грчке – друштвене импликације и последице на савремена друштва. Структурно насиље према женама; политичка права жена.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Подстаћи ученице и ученике на разговор о женама из грчке митологије, а затим и женама научницама и уметницама античке Грчке. Упоредити број женских божанстава са бројем жена уметница, научница, филозофкиња, а затим упоредити тај број са бројем знаменитих мушкараца античке Грчке. Подстаћи дискусију о уоченом и објаснити какав је био положај жена старе Грчке. Упознати ученице и ученике са знаменитим старогрчким женама за које досад нису чули:

Шта знате о богињама грчке митологије? Како су представљена женска старогрчка божанства? Шта је са истакнутим женама старогрчке културе? Због чега њих има толико мање? Знате ли какав је био положај жена у старогрчком друштву? Како су жене представљене у старогрчкој филозофији? Пожељно је тај закључак прокоментарисати. Шта за старогрчку културу и историју значи искључивање жена из јавног живота? Које су последице тога?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: У старогрчкој митологији присутан је велики број женских божанстава. Женска божанства изузетно су моћна, као и мушка, али како поседују људске врлине и мане, старогрчким богињама често се приписују понашања, особине и реакције које се стереотипно схватају као женска. Насупрот тако великом броју женских божанстава, не знамо за много представница старогрчке културе и уметности. То је последица чињенице да су жене античке Грчке биле посматране као инфериорне у односу на мушкарце. Упркос томе што је стара Грчка била колевка демократије, старогрчке жене нису имале политичка

нити економска права. Штавише, оне су биле искључене из јавног живота. Бројни грчки филозофи писали су о женама, и то готово без изузетака тако да су их представљали као инфериорна бића која би требало да буду послушна мушкарцима. Један од ретких примера нешто другачијег виђења жена је Платонова *Држава* у којој се он залаже за образовање за жене и указује на то да су и оне значајне за друштво односно идеалну државу.

Искључивањем жена из друштва, стари Грци чинили су **структурно насиље према женама**. Оне у старогрчким друштвима нису имале једнаке могућности да се образују нити да буду самосталне и посматране су само као оне које рађају. Самим тим, само ретке од њих имале су прилику да оставе било какав траг у историји (Теано, Хипатија, Аспазија). Ретке образоване жене биле су старогрчке проститутке – хетере, којима је дозвољавано да се образују како би биле достојне саговорнице мушкарцима. Овакав положај жена у старогрчком друштву имао је далекосежне последице. Неке од мизогиних идеја које су грчки филозофи (Аристотел) имали дубоко су укоренење у западноевропској цивилизацији која се темељи на култури старих Грка.

РАЗРЕД: I/II

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Хришћанска црква до раскола 1054. године: рано монаштво, мисионарска делатност, улога цркве током IX и X века – Клинијевски покрет, цезаропапизам у поређењу са односом државе и цркве у Византији, велики раскол 1054. године и његове последице.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Жене у хришћанству: утицај хришћанске цркве на положај жена у друштву; фемицид и мизогинија; женска људска права.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Кроз разговор о хришћанској цркви упознати ученице и ученике са представом жена у Библији и другим хришћанским списима и улогом коју је ширење хришћанства и утицај хришћанске цркве имао у животу жена:

Како хришћанска црква види жене? Где проналазимо трагове који би могли указати на негативну слику жене у хришћанству? Шта је покрштавање, односно прихватање хришћанства значило за положај жена?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Слика жене у хришћанству изразито је негативна од самих његових почетака. Библија, света књига хришћана, жену представља на два начина: као грешницу (Еву) и као светицу (Марију, Исусову мајку). Од хришћанских жена захтева се да на себе преузму кривицу за Евин прародитељски грех, да живе покорно и испуњавају своје *дужности* мајке и супруге. Хришћанска црква никада није видела жене као бића равноправна са мушкарцима, ни у оквирима цркве ни у приватном и јавном животу. Ширење хришћанства, као и других монотеистичких религија, имало је негативан утицај на живот жена. Хришћанство је пресудно утицало на формирање модерне западноевропске културе, а под окриљем хришћанске цркве се у току средњег века вршио институционализовани **фемицид** (спаљивање вештица), о чему ће бити више речи на неком од наредних часова. И данас бројни црквени великодостојници настоје да позивањем на хришћанску догму ограниче женска људска права, попут права на абортус. Овакав однос према женама који подразумева ниподаштавање и мржњу према њима, управо због тога што су жене, називамо **мизогинијом**.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Настанак градова и универзитета: оживљавање градова, положај и уређење, развој градске привреде, трговци и сајмови, друштвени односи у градовима.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Право жена на образовање. Ограничавање женског права на образовање.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Са ученицама и ученицима разговарати о образовању мушкараца и жена у току средњег века, разликама у приступу образовању и разлозима и узроцима за постојање тих разлика. Упознати ученице и ученике са знаменитим женама средњег века за које досад нису чули:

Да ли су мушкарци и жене имали једнака права на образовање у току средњег века? Да ли је женама био дозвољен приступ универзитетима? Постоје ли неки изузеци?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Иако су први универзитети у Европи отворени у току XI и XII века, женама је све до краја средњег века студирање, одбрана докторских теза и бављење професуром једино било дозвољено на италијанским универзитетима. Ван граница тадашње Италије, веома мали број жена из имућних породица могао је да се образује, и то у манастирским школама за девојке. образовање које су оне могле да стекну у овим школама било је далеко ограниченије у односу на оно које је могло бити стечено на универзитетима. Многе средњовековне жене одлучиле су се за монашки живот управо зато да би имале могућност да се образују. Ипак, жене средњег века оставиле су трага у култури, уметности и науци. Неке од њих су: Хидегард из Бингена, лекарка, астрономкиња и композиторка; Катарина Сијенска и Тереза Авилска, теолошкиње и списатељице; Кристина де Пизан, списатељица...

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Феудално друштво: ратници, радници, духовници (структура друштва; друштвени покрети, јереси, инквизиција, просјачки редови).

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Лов на вештице и спаљивање вештица као институционализовани фемицид.

АКТИВНОСТИ/КАКО: У оквиру разговора о јересима и инквизицији започети тему средњовековног лова на вештице и упознати ученике и ученице са узроцима и природом овог феномена. Искористити тему спаљивања вештица за увођење појма фемицида и разговор о фемициду:

Шта знате о средњовековном лову на вештице? Ко су људи који су у средњем веку били оптуживани за вештичарење? Да ли је међу њима било више мушкараца или жена? Да ли знате шта значи реч фемицид? Зашто је средњовековно спаљивање вештица заправо институционализовани фемицид под окриљем цркве?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: У току средњовековног лова на вештице под окриљем католичке инквизиције, највећи број особа оптужених за вештичарење биле су жене. Оне су биле оптуживане и спаљиване углавном због практиковања активности које су им биле забрањене због тога што су жене или због тога што се њихов начин живота није поклапао са друштвеним односно црквеним нормама. Такође су спаљиване када су поседовала знања која им, из перспективе цркве, нису била намењена. Спаљивање вештица у средњем веку заправо је масовни фемицид. **Фемицид** је најдрастичнији вид насиља према женама – убиство жена због тога што су жене. Католичка и протестантска црква је фемицид спроводила

плански, са циљем да жене подучи примерном понашању и њихово деловање представља највећи масовни злочин против једне одређене групе људи у историји до Другог светског рата.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Успон државе Немањића: владарски род Немањића; јачање положаја владара; освајања, сукоб између краљева Драгутина и Милутина; битка код Велбужда, Стефан Душан; проглашење царства.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Сексуално искоришћавање деце; сексуално насиље; силовање.

АКТИВНОСТИ/КАКО: У току представљања владарске лозе Немањића, посветити посебну пажњу прихватању сексуалних обичаја појединих владара. Историјски извори наводе податке о томе да је краљ Милутин сексуално злостављао своју малолетну супругу Симониду, која је када је ступила са њим у брак имала само пет година. Ученице и ученици сигурно ће приметити овај податак. Не избегавати разговор о овој теми, већ се дистанцирати од идеализоване представе о српским средњовековним владарима и искористити ову прилику за разговор о сексуалном насиљу над женама и децом:

Да ли вас изненађује податак да је краљ Милутин ступио у брак са петогодишњом Симонидом? Због чега? Историјски извори потврђују да је краљ Милутин имао сексуалне односе са Симонидом много пре него што се она могла сматрати одраслом особом – коју је врсту насиља трпела Симонида? Шта знате о сексуалном насиљу? Шта знате о силовању?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученици и ученице би из овог разговора требало да науче шта се све сматра сексуалним насиљем и силовањем и због чега је било који вид сексуалног злостављања жена и деце недопустив. Било би добро овом приликом ученице и ученике упутити на институције и организације којима могу да се обрате уколико су они или неко њима близак жртве сексуалног насиља. Важно је да ученице и ученици разумеју да идеализоване представе српских средњовековних владара или њихов историјски значај не могу и не смеју да умање и избришу историјске чињенице које се тичу њиховог поступања према женама.

НАСТАВНИ САДРЖАЈИ: Држава Лазаревића и Бранковића: турски вазали; битка код Ангоре; титула деспота; привредни успон; уређење Деспотовине, култура Моравске Србије.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Представе жена у историји и народној традицији; идеализација и демонизација женских историјских личности – примери кнегиње Милице и Ирине Кантакузин (Јерине Бранковић); родне улоге.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицама и ученицима о начинима на које су кнегиња Милица и Јерина Бранковић представљене у народном предању и о њима као историјским личностима. Кроз дискусију их насвести на закључке из којих су једној приписане искључиво позитивне, а другој искључиво негативне особине. Разговарати са ученицима и ученицама о родним улогама и родним стереотипима:

Шта знате о кнегињи Милици и Јерини Бранковић као историјским личностима, а шта о њима као ликовима народне епике и предања? Због чега је Јерина Бранковић позната као Проклета Јерина? Који би могли бити разлози из којих су

*првој додељене искључиво позитивне, а другој искључиво негативне особине?
Шта су родне улоге? Како се друштво односи према женама које одступају од
својих родних улога?*

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Ученици и ученице требало би да закључе да позитивна односно негативна репрезентација две историјске личности имају везе са њиховом пасивном односно активном улогом у историјским догађајима, као и са њиховим пореклом. Народно предање је жену која је одступила од задате родне улоге и била политички активна запамтило као изузетно негативну личност, због изразите патријархалности тадашњег друштва. На исти начин се у савременом добу формирају предрасуде о женама због њихових атипичних животних околности или избора. Жене су и данас вишеструко дискриминисане у случајевима када припадају маргинализованој групи, попут мањинског народа или сексуалне мањине.

Ауторка:

Славка Влалукин

ШКОЛА:

Средње стручне школе

ПРЕДМЕТ:

Историја

РАЗРЕД: III/IV

НАСТАВНА ТЕМА: Војска, оружје и рат некад и сад.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Један од циљева проучавања ове теме јесте и проширивање знања о развоју војске и начинима ратовања код Срба кроз историју, а као део ове наставне теме, предвиђена је и обрада јединице Жене у војсци⁹⁷. Обрада ове јединице погодна је за проблематизовање родних улога у ратним условима и преиспитивање начина на који је таква подела условљена родном поделом у мирнодопским периодима. Такође, обрадом ове јединице, ученице и ученици употпуњују своје знање о историји борбе за права жена, што није предвиђено плановима.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Дискусију започети питањима о првим асоцијацијама које ученице и ученици имају када се спомене улога жене у рату. Очекује се да ће улога болничарке бити прва која би могла да им падне на памет. Подсетити ученике и ученице на лик и дело Надежде Петровић (спајање са наставним јединицама из предмета Ликовне културе). Проблематизовати у току дискусије везу између улоге болничарке и родних улога намењених женама. Питати ученице и ученике могу ли да се сете неког примера у историји када се жена супротставила очекиваним улогама и активно учествовала у борбама. Очекује се да се ученице и ученици сете примера Милунке Савић. Подсетити ђаке да се она у војску пријавила под мушким именом и да се тек приликом рањавања открило да је жена:

Шта нам то говори о њеној позицији? Да ли је, упркос великој потреби за војском, женама било дозвољено да се боре на фронту? Зашто? У колико ратова је Милунка учествовала? Чиме је „осигурала“ учешће у Првом светском рату?

Ученицама и ученицима представити и друге хероине Првог светског рата попут Јелене Шаулић, Милице Миљанов и Софије Јовановић.

Наставна јединица *Жене у војсци* такође је погодна да се ученице и ученици упознају са пацифистичким покретом, његовим основним начелима и принципима и начинима

⁹⁷ Наставни планови не прецизирају тачно шта јединица обухвата па су предлози дати за обраду само смерница, односно један од могућих начина обраде.

борбе који не подразумевају насиље. Ученице и ученици ће поменуте информације вероватно повезати са именом и делом Махатме Гандија, али је битно подсетити их и на знамените жене које су биле значајне за стварање мреже пацифистичких и антиратних удружења широм Европе. Једна од њих је и Берта фон Сатнер, прва жена награђена Нобеловом наградом за мир. Са ученицама и ученицима се може разговарати о начинима преко којих је Берта фон Сатнер била активна у мировном покрету и колики је њен утицај на његов развој.⁹⁸

Са ученицама и ученицима затим разговарати о положају боркиња током Другог светског рата:

Које су улоге, осим улоге болничарки, жене тада имале? Зашто су лакше доспевале до фронта? Да ли вам је позната скраћеница АФЖ? Знате ли шта она подразумева? Каква је улога АФЖ-а била за време а каква након рата? Можете ли да се сетите имена неке хероине Другог светског рата?

Ученицима и ученицама вероватно неће бити позната имена боркиња из Другог светског рата па их треба подсетити на херојство Јелене Ћетковић, Марије Бурсаћ, Наде Димић, Соње Маринковић, Иде Сабо. Хероине Другог светског рата⁹⁹ у борбу су се укључивале и пре самог одласка на фронт, углавном преко илегалних акција организованих непосредно пред и у првим данима окупације. О томе посебно сведочи биографија Јелене Ћетковић, тако да наставнице и наставници могу одредити ученицу или ученика да самостално припреми кратко излагање о Јеленином животу. Са ученицама и ученицама разговарати о одликовањима које су ове храбре жене добиле за живота или постхумно: поменути Марију Бурсаћ као прву жену народног хероја Југославије, докторку Розу Папо, прву жену која је добила генералски чин и докторку Славу Блажевић, која је такође из рата изашла са чином генерал-мајора.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Улога жена у ратовима углавном остаје по страни или је тек парцијално приказана јер су вековима деловале унутар патријархалне културе где је њихов положај представљен кроз споредне дискурсе. Ова наставна тема пружа могућност да се то промени јер ратна дешавања не погађају само мушкарце па се, сходно томе, и у нашој историји појављује одређен број жена које су својим ратним деловањем заслужиле да буду запамћене¹⁰⁰. Ученице и ученици треба да освесте чињеницу да се жене у ратовима на нашим просторима, специјално у Првом и Другом светском рату, заправо боре на два фронта. Њихова борба, иако примарно изазвана жељом да се победи окупатор, уједно је борба и против патријархалног морала, односно силом наметнутих родних улога.

НАСТАВНА ТЕМА: Образовање и васпитање кроз историју (образовање жена у Србији).

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Образовање жена у новијој српској историји.

.....
⁹⁸ Уколико, услед малог броја часова, не буде времена за предавање о овој теми, предлаже се самостална ученичка активност у оквиру прославе 8. марта или обележавања Дана примирја у Првом светском рату.

⁹⁹ Разговор о женама које су се истакле током Другог светског рата такође може бити повезан са драмском и литерарном секцијом, где би ученице и ученици говориле о биографијама учесница НОБ-а. Као инспирација за овај пројекат може да послужи књига Светлане Алексијевич „Рат нема женско лице“ у којој су скупљена искуства совјетских боркиња. Крајњи производ ове сарадње могао би бити презентован као начин обележавања Дана победе над фашизмом или током прославе дана школе, ако школа носи назив по некој од боркиња.

¹⁰⁰ Уколико, услед малог броја часова, не буде времена за предавања о знаменитим ратницама, препоручује се самостално истраживање које би резултирало презентацијама, паноима, есејима.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Подсетити ученике на идеју Доситеја Обрадовића да се женска деца школују као и мушка. Проблематизовати зашто до остваривања те идеје није дошло, бар не онако како је Доситеј замислио. Ученике и ученице позвати да се присете начина на који су женска деца школована током историје, коме је тај вид образовања био омогућен. Модернизација српске државе донела је и реформу образовања па је тако школовање женске деце предвиђено већ Законом о школама из 1844, али је сама примена тог закона текла веома споро. Позвати ученике и ученице да прокоментаришу чињеницу да је, десет година након доношења закона, у Србији било тек 17 женских школа. Са ученицама и ученицама разговарати о томе да ли су и на који начин разлози везани за патријархални систем и родне улоге које он налаже. Проблематизовати зашто су се образовању девојчица највише бунили скупштински посланици са села. Њихова аргументација везана је за родне улоге, односно идеју да се од жене очекује да буде везана за кућу и породицу што би евентуално школовање могло да угрози. Разговарати са ученицама и ученицама у каквој је вези образовање са економском зависношћу/независношћу као јединим од фактора који доводе до тога да жене не могу да се отргну од починиоца родно заснованог насиља.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦИ И УЧЕНИЦЕ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: бавећи се овом темом, ученице и ученици би кроз дискусију требало да установе разлоге због којих је женској деци образовање било или у потпуности ускраћено или ограничено, као и разлике у образовању девојчица у урбаним и мање урбаним срединама. Ученице и ученици треба да уоче разлике у односима родитеља према мушкој и женској деци, односно да примете разлике у васпитавању и разлике у односу на школовање мушке и женске деце. Битно је да се уочи спрега између недостатка могућности образовања и родних улога. Ученице и ученици би требало да закључе да је образовање битан корак у економској независности жена, која је, с друге стране, једним од битних фактора када је у питању суочавање и превладавање родно заснованог насиља.

Ауторка:
Милица Бешић

ШКОЛА:
Гимназије и Средње
стручне школе

ПРЕДМЕТ:
Филозофија

РАЗРЕД: IV

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Одређење филозофије.

ПОСТОЈИ: Побуде за филозофско истраживање.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Приликом увођења појма и праксе филозофије неопходно је са ученицама и ученицима разговарати о квалитету филозофског знања које се нуди. Схватање да филозофски системи који су дошли до нас не представљају апсолутно знање, као и одвајање од појмова ауторитета у знању, може се демонстрирати једноставним преласком кроз садржај уџбеника. Шта нам говори то што знање које претендује да обухвати *универзалност* људског рода не познаје гласове половине његовог становништва – жена?

Питање могућности филозофије обухвата цео људски род и структуру друштвених система, док су видљиве само појединости, имена и системи мишљења. Филозофска пракса пратила је егзистенцијалну и институционалну, те је важно поставити питање на који начин су филозофи успевали да посвете целе дане размишљању и писању. Шта је значило бавити се филозофијом? Како су раса, род, класа и етницитет утицали на бављење филозофијом? Да ли и како утичу на бављење филозофијом данас? Одређења филозофије којима сведочимо у уџбеницима црпе знања из историје филозофије, те је важно напоменути да начини на које су се људи раније бавили филозофијом нису исти као данашњи. При овом питању предлаже се активност где би ученице и ученици играли улогу филозофа (намеран мушки род) и покушали да живе као филозофи. Пошто се дефинише шта је подразумевало бити филозоф, задатак може трајати у зависности од времена и договора између наставног кадра и ученица и ученика, док би се истовремено водили дневници искуства, са крајњим закључцима о томе шта нам је дозвољавало, а шта нас спречавало да будемо филозофи.

Такође се може организовати трибина *Филозофија и насиље*, на којој би се тражио одговор на следећа питања:

Шта значи универзално знање које ова дисциплина осваја? Које му је порекло и у каквим историјским условима је појам универзалног знања настао? Шта то говори о нама данас? Да ли се наша жеља да знамо 'боље и више' практично одражава на сагледавање појединаца? На који начин резултате овакве праксе трпе маргинализоване групе у друштву? Да ли област сазнања која претендује на ултимативне дефиниције врши неку врсту насиља над мишљењем? Како то утиче на свакодневни живот? Да ли таква тежња ка интелектуалној моћи има порекло у претензији на практичну моћ?

Важно је напоменути одмах на почетку да су активности у виду суђења изразито неприхватљиве, будући да се на тај начин ствара негативан утисак о релативности доброг или лошег дела, да одређена индивидуа може на исти начин бити крива или невина, односно да неприхватљива идеја одређеним аргументима може постати прихватљива.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученице и ученици историјски контекстуализују системе мишљења и не доживљавају филозофију као апсолутну реч која се не сме побијати, већ разумеју оквире у којима је настајала и зашто се сматрала *врховном* науком. Стичу увид да практичан живот утиче на могућност бављења филозофијом. На основу игре развијају емпатичност са филозофовим непосредним окружењем. Питају се о положају жена у филозофији. Проблематизују концепте који сагледавају знање у тоталном смислу и уче да одређене врсте истина могу бити повезане са контекстом. Такође разумеју зашто и како одређени филозофски системи могу имати дискриминаторни исход који се одражава на свакодневицу у којој живимо.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Античка филозофија.

ПОСТОЈИ: Значај супротности за тумачење природе.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Поставке на којима античка филозофија темељи мишљења тичу се маскулиних појмова рационалности које се апстрахују и генерализују, што јача разлику ум/физис. Бинарни систем супротности увек подразумева и вредносни систем у којем је једна супротност уваженија од друге. Овакве премисе доводе до разних облика насиља, оправдавају га и теже их је освестити управо због тога што се интернализују. Вредности које се сматрају мушким су боље од вредности које се сматрају женским. Бинарно мишљење у којем постоји однос ума и физиса припаја мушкој страни умне карактеристике, док натурализује женску. На тај начин се нормализује појам суштине мушког и женског. Суштински, жена је, попут природе, она која рађа (у овом случају добро је окренути се анализи граматичког и тзв. природног рода у одређеним индоевропским језицима, која потврђује међусобну зависност језика и мишљења, чије се праксе могу кроз историју пратити). Такође, питање природе на којем леже деривативни појмови се не проблематизује. Природно затим дефинише неприродно, које је поље манипулације и дискриминације. Супротности као основни појмовни алати у просуђивању света предсократоваца, а касније и Платона и Аристотела, оставиле су последице на европску мисао и њене стереотипе који до дана данашњег уређују свакодневицу.

Будући да је циљ овог предмета развијање критичког мишљења и способности аргументације, професорке и професори могу узети свако питање које се поставља у даљем тексту анализе као тему почетка било усмене, било писмене аргументације. И у овом случају је важно напоменути да дискусија не сме бити конципирана у виду дебате о исправности/неисправности, већ тако да се оснажују и граде аргументи против дискриминаторних идеја у филозофији.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Први сусрет ученица и ученика са директним именовањем супротности као деловима бинарних система мишљења не дозвољава да се они схвате као фактицитети већ се смештају у контекст настајања како би се сагледале негативне последице оваквих система мишљења.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Античка филозофија.

ПОСТОЈИ: Врлина и добро. Питање индивидуалне среће.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Питање о врлини, које ће поставити софисти, дефинише је као знање, а врлином као *знањем по себи* бавиће се Сократ и Платон, претворивши је пре свега у етичко и морално питање. Подстаћи ученице и ученике да кроз дискусију дођу до одговора на следећа питања:

Ко је могао да тежи таквом знању, познајући антички грчки историјски контекст? Какав економски статус захтева идеална особа стога? Испуњење идеалног живота, према Платону, могуће је када свако врши своју функцију у друштву, према ономе што најбоље зна и жели да ради. Да ли је желети и знати нешто да радимо исто? Какви услови живота су потребни да би се жеља претворила у знање? Да ли на основу овога можемо направити профил идеалне особе? На који начин се оваква мисао може претворити у дискриминацију и насиље? Како тренутни историјски контекст искоришћава ове ставове у виду родне, полне, класне и расне дискриминације?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Концепције идеалних особа и идеалних карактеристика које су дефинисали грчки (затим и римски) филозофи прихватају се и данас у друштву као највише вредности којима сви треба да теже. Довођењем у питање карактеристика идеалних особа и смештањем у историјски контекст мисли о њима, ученице и ученици разумеју захтеве система вредности које доминантне социо-економске околности намећу као исправне и који недвосмислено воде у дискриминацију свих оних који се у њих не уклапају. Сензибилишу се на скривену мизогинију и елитизам.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Античка филозофија.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Жене које су се бавиле филозофијом – филозофкиње.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Будући да су ученице и ученици већ упознати са маскулиним захтевима филозофије, потребно је понудити им и ону другу страну њене историје. Предлог је се да на крају сваког периода у историји филозофије понуде имена жена које су се, паралелно са познатим филозофима, бавиле овом дисциплином. Такође је важно да се и њихов рад смести у социо-економски контекст. Још једна предложена активност, уколико за њу постоји услова, јесте организовање пројекција филмова о филозофкињама, којих је данас све више. На крају античке филозофије то може бити филм *Агора* (2009), о грчкој филозофкињи Хипатији.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ћаци добијају шири поглед на слику филозофије, разумеју улогу жена која је била занемаривана кроз историју, навикавају се на слику жене у филозофији и схватају размере потиснутог утицаја које су оне имале.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Средњовековна филозофија.

ПОСТОЈИ: Приказ проблема средњовековне филозофије.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Патријархат на западу своје највеће оличење види у институцији хришћанства, која доминира средњовековном филозофијом, како у теоријском тако и у практичном смислу. Основне поставке филозофских проблема предвиђених за обраду на овом нивоу леже на патријархалним дефиницијама које су саме по себи јасно дискриминаторске и мизогине. Управо због опширности и неисцрпности, немогуће је бавити се њиховом деконструкцијом у целости. Због тога би конструктиван задатак био дати ученицама и ученицима да сами то ураде, тако што ће им се понудити неколико појмова и њихове дефиниције у којима треба мапирати дискриминаторне квалитативе и аргументовано образложити одговоре на задатак. У овом случају је важно подвући да се не препоручује организовање расправа о експлицитно мизогиним, шовинистичким и расистичким идејама, јер критички капацитет ученица и ученика још увек није довољно снажан да их априори одбаци, поготово када долазе од фигура ауторитета.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Ћаци развијају способности да препознају скривене дискриминаторне тезе, јачају аргументацију како за истицање тих премиса, тако и за њихово одбацивање.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Средњовековна филозофија.

ПОСТОЈИ: Однос вере и разума.

АКТИВНОСТИ/КАКО: У филозофији Светог Августина сведочимо употпуњењу маскулиног термина разума (наслеђеног из грчке филозофије) термином вере, који се такође обликовао као маскулин и као такав се упражњавао у списима и свакодневном животу. Веза између мушкарца и разума, односно жене и природе, која се у антици баштинила, пренета је и код Светог Августина. Ћаци се могу позвати да прате овај историјски пут супротности есејским одговором.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Филозофски појмови се перцепирају као историјски, а тиме и упитни. Праћењем дефиницијског развоја једног појма примећује се проблематична карактерна константа коју треба истаћи и испитати.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Филозофија новог доба.

ПОСТОЈИ: Проблем спознаје.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Картезијански дуализам ума и тела лежи на тежњи ка универзалном простирању њихових карактеристика на сваку индивидуу. Пошто су ученице и ученици до сада критички проматрали појам универзалности, могу се питати о (не)могућности његове свеопште примене и размотрити позиције из којих је могуће доћи до таквог закључка. Спознаја и у овом сегменту историје филозофије подразумева унапред дефинисане објекте спознаје као *очигледне истине* које потичу из ума субјекта који дели своје искуство само са одређеним делом целине коју дефинише. Као мислећи субјекат коме се претпоставља апсолутна слобода како од протежне супстанције тако и од осталих мислећих субјеката, афективна стања и емоције, као реакције на спољашњи

свет, падају на самог субјекта као његов лични терет, независтан од околине. На који начин се овде јавља проблем у разумевању индивидуа које не живе одвојене од друштва и на које друштво у сваком аспекту живота утиче?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Емпиризам који улази на филозофску сцену даје мало простора гласу потчињености жена и маргиналним групама. Дефинисани субјекти спознаје нису појединци читавог друштва, већ група привилегованих који могућност доколице и убирање вишка вредности туђег рада претварају у опште начело живљења и вредности.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Филозофија новог доба.

ПОСТОЈИ: Начела разума у праву и политици.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Динамичан однос *природног стања* и *друштвеног уговора* који се испољава у одређеном историјском моменту, подразумева егоистичку природу свих људи, где апсолутну моралну и практичну моћ Хобс, који може бити пример филозофа у чијем се систему не препознаје разлика у рационалним капацитетима двеју супротности, претпоставља држави која са натпозиције одржава мир. Разрадом појмова *природног стања* и *друштвеног уговора* може се доћи до значајних закључака о природи стереотипа, подстаћи задатак да се на основу једног термина дефинише други, индивидуалним или групним радом:

Шта су уговори и како их препознајемо? Када су добри, а када нису? Да ли би и природно стање било нека врста друштвеног уговора?

На трагу ауторке Керол Пејтман, о друштвеним уговорима потребно је говорити као о патријархалним заоставштинама друштвених система, те је неизбежно увести и разговор о *полним уговорима*. Полна диференцираност (и било која друга врста социјалних разлика) важна је за сваку врсту друштвеног уговора, јер се испоставља као разлог за разне врсте дискриминација и насиља, будући да уговорне стране не улазе у уговор једнаке.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Оправдање (институционалног) насиља појмом *људска природа* која се есенцијализује и изједначава управо са конструктима које *друштвени уговори* експлоатишу и данас је актуелна тема у оквиру људских права. Она је и полазиште за насиље над онима који се у системима *природе* и *друштва* доживљавају нижим, неуклопљеним или мање вредним.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Филозофија новог доба.

ПОСТОЈИ: Проблем субјекта – од трансценденталног ка апсолутном субјекту. Проблем умне синтезе стварности.

АКТИВНОСТИ/КАКО: О проблему претпоставке универзалне свеобухватности спознајних апарата може се говорити кроз целу филозофију. У овом случају, априорне форме сазнања које дефинишу трансценденталног субјекта нужно су опште, универзалне, тиме и карактерно мушке, о чему Кант и недвосмислено пише. До привидно општих закључака, Кант долази наизглед општим искуством, те је важно на овоме месту поставити питање да ли је појам искуства универзалан и да ли то може бити. У партикуларност појма ученице и ученици се могу сами уверити тако што ће

добити задатак да све време покушавају да замишљају жене уместо мушкараца као субјекте филозофских карактеристика о којима Кант говори:

На који начин се појмови који претендују на целину које са практичном чињеницом мноштва која се претпоставља у демократским друштвима? Какве последице по међуљудске односе може да изазове овакав конструкт индивидуалности који универзално дефинише 'какви јесмо' када се претвори у 'какви треба да будемо'?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Дефиниције чистог искуства које је и узорно, могу се поставити само у случајевима када се за људску групу, о којој и за коју се пише, не подразумева целокупност људског рода. Ћаци разумеју да се оно што називамо узорним субјектима и оно што сматрамо универзалним вредностима везује за слику мушкарца, управо јер њоме и настаје. На овај начин, ученице и ученици испитују и одбацују дискриминаторски појам универзалности и уче се поштовању туђег искуства, његовог порекла и зависности од контекста.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Филозофија новог доба

ПОСТОЈИ: Ум и слобода. Дијалектика.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Појам слободе којим се Хегел користи у опису дијалектике подразумева да су сви на исти начин поробљени и да је свима иста слобода додељена. Са ученицама и ученицима дискутовати о следећим питањима:

Какве последице по односе може имати филозофски систем у којем претпоставке о истини света леже на појму апсолутног духа према коме су свет и његово историјско постојање резултат сила које нису у нашој моћи? Да ли је прогрес историје исти за све и шта би значило када би био? Који фактори највише утичу на слободу и прогрес? Да ли на основу појма слободе може да се осмисли практично деловање, уколико његова анализа не почива на анализи потлачености и ропства сваке врсте? Да ли би вечни ум који пребива у временитости, када се најопштије упосебљује, још једном могао да послужи као оправдање насиља, доминације и хијерархије у друштву њиховом неизбежношћу?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Појмови који су се кроз историју користили у великим наративима са позиција које их уживају и постављају као нужне, критички се проматрају кроз данашњи контекст борбе за људска права. Ученици и ученице уче како да одговарају на стереотипна дискриминаторна дефинисања друштва и особина његових припадника.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Савремена филозофија

ПОСТОЈИ: Однос према наслеђу европске рационалности. Волунтаризам: Ниче и Шопенхауер.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Као филозофски правац који је супротстављен напорима рационалистичке традиције да спознајуће субјекте окарактеришу разумом и умом, волунтаризам припада ирационалистичкој филозофији. Ничеови и Шопенхауерови системи се не упињу ка стварности-по-себи, већ ка стварности-за-нас и почивају на искуству. Потребно је расправљати о парадоксалности и валидности филозофског

система који своје негативно искуство у међуљудским односима претвара у искуство за све (филозофска мисао и даље тежи да буде објективна). Није на одмет окренути се њиховим биографијама, које су већ познати наративи у историји филозофије, али тако да оне не буду оправдање за њихова мишљења, већ пример лоше праксе филозофије. Предлаже се задавање домаћег задатка у којем ће ученице или ученици, на основу критичког апарата на који су упућени кроз претходне системе, покушати да се досете фактора који недостају у њиховој аргументацији како би се добила читава слика ових филозофија.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Историја дисциплина које сматрамо пропагаторима највиших цивилизацијских вредности (филозофије, књижевности, сликарства, музике, итд.) обилује наративима који су неприхватљиво стереотипни, генерализујући, мизогини, елитистички, расистички. Ученице и ученици разумеју да и наративи који се доживљавају априори вреднима (у великој мери зато што долазе из сфера која се стереотипно сматрају цењенима) морају подлећи бескомпромисној критици. Проналазе начине како то да ураде, а затим их преносе на свакодневицу, где се у великој мери сусрећу са реакционарним и дискриминаторним ставовима под плаштом промишљености.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Савремена филозофија.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Завршни пројекат.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Као крајњи задатак предлаже се деконструкција једног од филозофских система средствима савремене филозофије – идејама хуманистичких, феминистичких, филозофских, делатних и демократских принципа, у циљу најпотпуније критике традиционалне филозофије главног тока. Може се понудити неки од проблема савременог друштва, као што је родно засновано насиље. На овај начин професорке и професори могу проверити напредак својих ђака и исправити евентуалне пропусте који су се јављали током године. Задатак може бити спроведен у есејистичкој или усменој форми, уз претходну припрему и надзор.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Цивилизацијско наслеђе се посматра критички, ученице и ученици се ослобађају наметнутих појмова ауторитета, уче се да препознају проблеме које друштво баштини вековима и њихове корене у филозофским системима, као и да аргументовано образлажу своје ставове о таквим темама.

Ауторка:

Александра
Аксентијевић

ШКОЛА:

Гимназија општег типа
друштвено-језичког
смера/природно-
математичког смера /
Средње стручне школе

ПРЕДМЕТ:

Социологија/
Социологија са
правима грађана

РАЗРЕД: III/IV

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Друштвена структура и систем: друштвене улоге, друштвени положаји, моћ, углед.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Указивање на неравноправну расподелу друштвене моћи, положаја и угледа, укључујући пол/род, класу, порекло, сексуалну оријентацију... Друштвени положај родних, сексуалних и других мањина. Интерсекционална дискриминација.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Повести са ученицама и ученицима разговор о томе ко у друштву у коме живимо има моћ и ко су људи од положаја и угледа. Мотивисати их да уоче у каквој су вези род, класа, етничка припадност и сексуална оријентација особе са његовим/њеним угледом и утицајем, као и које су последице такве расподеле моћи у друштву:

Који људи су, по вашем мишљењу, у нашем друштву угледни и моћни? Који фактори утичу на степен њихове моћи и утицаја? Какав је однос броја мушкараца и жена међу угледним члановима/-цама друштва? Има ли међу њима припадника и нарочито припадника националних мањина или особа са инвалидитетом? Навести пример за области као што су: политика, привреда, спорт, образовање... Шта је узрок такве расподеле моћи и које су њене последице? Шта су полне/родне квоте или афирмативна акција? Шта су разлози за и против увођења квота?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Број мушкараца међу угледним и моћним члановима/-цама друштва и даље је драстично већи од броја жена. Жене које су припаднице било које мањинске групе углавном су интерсекционално дискриминисане, што значи да на њихов неравноправан положај у друштву утичу сплетови и међусобни комплексни односи вишеструких фактора. Оваква неравноправна расподела моћи директна је последица патријархалног устројства нашег друштва; она по себи јесте вид дискриминације и за последицу има широко распрострањене различите видове насиља према женама и другим мањинама. Један од основних корака ка сузбијању насиља требало би да буде тежња друштва да се мења тако да сви његови чланови и чланице буду равноправни, да у једнакој мери учествују у друштвеном и јавном животу и имају прилику да доносе одлуке везане за питања од јавног значаја.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Друштвене неједнакости¹⁰¹.

ПОСТОЈИ: Указивање на родну неравноправност/неједнакост. Истицање потребе за родном равноправношћу (повезати са претходном наставном јединицом).

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Интерсекционални приступ друштвеним неједнакостима.

АКТИВНОСТИ/КАКО: У склопу разговора о различитим видовима друштвених неједнакости, њиховим узроцима, односима, преплитањима, последицама и начинима њиховог превазилажења, посебну пажњу посветити родној неравноправности. Истаћи да разлике међу друштвеним групама никако не смеју бити оправдање за дискриминацију и непоштовање права оних који тим групама припадају. Упознати ученице и ученике са теоријом интерсекционалности:

У којим све ситуацијама уочавате родну дискриминацију и неравноправност? Ко је погођен том неравноправношћу? Зашто и како до неравноправности долази? Шта значи када се каже да је насиље према женама узрок и последица дискриминације жена? Смеју ли различитости (неједнакости?) међу друштвеним групама бити оправдање за дискриминацију? Зашто не? На које начине можемо превазићи родну и друге друштвене неравноправности? Шта је са онима који су дискриминисани по више основа? На који начин различити аспекти нашег идентитета утичу на наш друштвени положај?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Родна дискриминација присутна је у готово свим друштвеним ситуацијама и њоме су у највећем броју случаја погођене жене. Дискриминација жена директна је последица патријархалног устројства друштва у коме живимо. Ипак, различите жене имају различита искуства дискриминације, у зависности од других чинилаца њиховог друштвеног положаја. Ти чиниоци су увек међусобно зависни и треба имати у виду да ниједан од њих, па ни род, не треба посматрати изоловано. Различите друштвене групе, па тако и мушкарци и жене, могу да се разликују по многим питањима и имају неке различите потребе, али то не сме бити разлог за њихову дискриминацију, јер је равноправност у друштву једна од основних и најзначајних цивилизацијских тековина. Како бисмо ублажили друштвене неједнакости/неравноправности, неопходно је да као одговорни чланови и чланице друштва реагујемо на сваку дискриминацију и друштвену неправду.

.....
¹⁰¹ У овом контексту је реч *неједнакост* употребљена као синоним речи *неравноправност*, али је у тексту коришћен термин *равноправност/неравноправност*, јер се чини да је тако прецизније.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Брак и породица.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Традиционални брак и породица и њихов утицај на родну (не) равноправност. Рани, уговорени и принудни бракови. Штетне последице придржавања традиционалних родних улога. Насиље у породици. Насиље према женама учињено из такозване *части*.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Повести са ученицама и ученицима дискусију о браку и породици и њиховим савременим варијантама. Подстаћи их да уоче разлике између традиционалног брака и породице и савремених партнерских односа, са посебним освртом на родне улоге у браку и породици и нарочито положај жена. Проверити шта ученице и ученици знају о раним, уговореним и принудним браковима, њиховим штетним последицама и забрани. У разговору о функционалним и дисфункционалним партнерским односима и породичним заједницама, проблематизовати насиље у породици и партнерско насиље. Разјаснити разлику између сукоба у партнерском односу и насиља. Проверити да ли ученице и ученици знају шта је насиље због такозване *части* и питати их да ли могу да се сете неког примера из нашег подручја или из других крајева света. Помоћи ученицама и ученицима да сами уоче ко су најчешћи насилници, а ко жртве партнерског и породичног насиља. Истаћи потребу за друштвеним прихватањем другачијих партнерских и, условно речено, породичних заједница од оних традиционалних, на које обично прво помислимо када кажемо *брак и породица*. Указати на легитимност избора да се не улази у брак/не заснива се породица:

Шта је брак?¹⁰² Шта је породица? Да ли је брак једина могућа партнерска заједница? Ко чини породицу? Мора ли структура породице бити стриктно одређена?¹⁰³ Која су очекивања друштва од жена, а која од мушкараца који улазе у брак/оснивају породицу? Зашто су рани, уговорени и принудни бракови израз патријархалних система вредности? Зашто су забрањени? У каквом су односу традиционалне родне улоге са равноправношћу родова? Зашто мислите да се дешава насиље у породици/партнерским односима? Шта је то насиље због такозване 'части'? Наведите неки пример. Ко су најчешће жртве, а ко насилници? Зашто је то тако? Да ли су брак и породица обавеза или избор?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Традиционални брак и породица подразумевају традиционалне родне улоге мушкараца и жена које нису у складу са савременим животом и косе се са постулатима родне равноправности. Једна од последица родне неравноправности у породичним и партнерским заједницама је и насиље, чије су жртве у највећем броју случајева жене и деца. Брачне/ванбрачне и породичне заједнице могу имати различите облике и њихова структура и начин функционисања не морају бити стриктно одређени, какав је најчешће случај са традиционалним браком и породицом. Превазилажењем традиционалних родних улога и афирмисањем равноправности у партнерским и породичним односима боримо се против насиља у породици и насиља према женама. Улазак у брак и заснивање породице треба да буду и морају бити слободна одлука сваког појединца и појединке што значи да нису обавеза, већ избор.

102 Постоји простор за дискусију о истополним заједницама.

103 Сматрам да је неопходно избегавати термине *потпуна* и *непотпуна* породица, јер су овакви термини сами по себи дискриминацијски.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Друштвена подела рада.

ПОСТОЈИ: Подела рада у контексту родне равноправности: постоји ли и даље подела на мушка и женска занимања?

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Проблем поделе рада у кући.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Повести дискусију о подели на мушка и женска занимања и последицама те поделе. Истаћи потребу за укидањем такве поделе у свим областима рада у којима је то могуће. Подстаћи ученице и ученике да изнесу своја мишљења и ставове о раду у кући и укидању поделе на мушке и женске кућне послове:

Постоји ли и даље подела на мушка и женска занимања? Чиме је она условљена? Која су типична 'женска', а која типична 'мушка' занимања? Која су занимања боље плаћена, 'мушка' или 'женска'? Које су последице оваквих подела? Шта је са радом код куће? Ко ради већину кућних послова? Зашто је то тако? Какав је однос рада на радном месту и рада у кући? Какве последице то има за жене, а какве за мушкарце?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Подела на мушка и женска занимања и даље постоји и она је понекад условљена предрасудама које друштво и даље има, те се верује да мушкарци и жене имају склоности и способности да се баве различитим занимањима. Понекад се мисли на физичку снагу, или се мушкарцима додељују *опаснији* послови, али постоје и многа занимања која се темеље на интелектуалном раду (програмирање, инжењерство, хирургија), а и даље се сматрају *мушким* занимањима. Такви су послови обично плаћени много боље од традиционално *женских* послова (учитељице, неговатељице, спремачице). Оваква подела за последицу има економску неједнакост мушкараца и жена, што даље резултира неједнаком расподелом друштвене моћи и угледа, те различитим видовима насиља према женама. Рад у кући у највећем броју случајева углавном обављају жене, без обзира на то да ли су запослене или не. Мушкарци одбијају да се баве већином кућних послова, као и бригом о деци, или старијим члановима/чланицама породице, карактеришући те послове као *женске*. С друге стране, кућни рад се не вреднује на исти начин као рад на радном месту: то је неплаћени рад који се не схвата озбиљно и његов значај се маргинализује. Како би се постигла родна равноправност, неопходно је да се мушкарци укључе у обављање кућних послова у истом обиму као и жене.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Права и слободе грађана (лична, политичка, економска).

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Женска људска права.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Указати ученицама и ученицима на постојање посебних, женских људских права, као што су право на заштиту од родно заснованог насиља и дискриминације, репродуктивна права, укључујући право на абортус, право на образовање, рад и економску независност, право на трудничко и породилшко одсуство... Објаснити им због чега су ова права посебна и због чега је неопходно истицати их у односу на општа грађанска права.¹⁰⁴

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Жене су тек у току XX века успеле да се изборе за већину својих људских и грађанских права.

.....
¹⁰⁴ Претпоставља се да ученице и ученици нису превише упућени у област женских људских права. Не планира се вођење дискусије како не би дошло до оспоравања појединих права, али је наравно дозвољено да заинтересоване ученице и ученици учествују у разговору.

Због сталне тежње да им се та права оспоре, неопходно је истицати њихову посебност, нарочито када је реч о правима која се тичу жениног избора да самостално одлучује о свом телу, попут права на абортус, као и о правима везаним за заштиту од родно заснованог насиља и дискриминације.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Породично право.

ПОСТОЈИ: Упознавање ученица и ученика са породичним правом и Породичним законом.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Упознавајући ученице и ученике са породичним правом, истаћи поједина права чланова и чланица породице односно супружника која су најчешће угрожена у насилним брачним и породичним односима. Упознати ученице и ученике са мерама заштите од насиља у породици и, уколико је могуће, коментарисати са њима поједине чланове и тачке Породичног закона.

Примери:

- Члан 3 (3) *Супружници су равноправни.*
- Члан 5 (1) *Жена слободно одлучује о рађању.*
- Члан 10 (1) *Забрањено је насиље у породици.*

Шта подразумева свака од наведених тачака Породичног закона?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученице и ученици ће имати прилику да на примерима уоче да је родна равноправност у породичним и партнерским односима у нашој земљи не само пожељна, већ и регулисана законом. Такође, имају прилику да се информишу о забрани насиља у породици, предвиђеним мерама заштите, као и карактеристикама поступка (хитни поступак, тужбе по службеној дужности, истражно начело и начело диспозиције).

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Заштита права и слобода грађана.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Заштита женских људских права.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Подсетити ученице и ученике на наставну јединицу *Права и слободе грађана* и женска људска права о којима је тада било речи. Истаћи потребу да сви заједно радимо на томе да наше друштво буде равноправније. Указати ученицама и ученицима на неопходност пријављивања насиља и подсетити их на то да свака жена има права на заштиту од родно заснованог насиља и дискриминације. Информисати ученице и ученике о постојању међународних стандарда и механизма за заштиту права жена (Конвенција Уједињених нација о забрани свих облика дискриминације жена, Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља према женама и насиља у породици. Истаћи да је обе конвенције Република Србија потврдила, тако да чине саставни део нашег правног поретка):

Шта је обавеза државе у заштити женских људских права? Шта свако од нас може урадити у циљу заштите женских људских права?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученице и ученици би овом приликом требало да усвоје потребу за недискриминаторним обрасцима понашања и науче о неопходности пријављивања родно заснованог насиља.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Обичаји и морал.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Указивање на штетне утицаје поштовања обичаја и традиционалног схватања морала на људска, посебно женска људска права.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Мотивисати ученице и ученике на разговор о обичајима којих могу да се сете, а који подразумевају неку врсту родне дискриминације (нпр. свадбени обичај куповине младе). Указати на то да овакви обичаји не би смели бити схваћени тако да се вредности које афирмишу пресликавају на наш савремени живот. Коментарисати са њима значење речи морал и указати им на погрешна тумачења моралности/неморалности из свакодневног живота, посебно она која се сврставају у мизогино тумачење морала и односе на етикетирање и деградирање жена због њиховог облачења или сексуалног понашања. Подстаћи дискусију о разликама у схватању мушке и женске (не)моралности:

Знате ли неке народне обичаје који у својој основи имају родну неравноправност? Како се према овим обичајима треба односити у савременом друштву? Семо ли принципе традиционалне обичајности пресликавати на наш савремени живот? Зашто не? Шта за вас значи реч 'морал'? Каква је особа морална? Због чега се у савременом друштву појединци и појединке карактеришу као неморални? Да ли су морал жена и морал мушкараца на исти начин схваћени? Зашто не? Имају ли сексуално понашање или начин одевања везе са (не)моралношћу особе?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

У основи многих народних обичаја наилазимо на принципе дискриминације и родне неравноправности, па и мизогиније. Зато је важно да, ако већ не постоји могућност да се на једноставан начин искључе из праксе, ове обичаје не посматрамо као предлог за понашања у савременом друштву. Морал је скуп норми које једно друштво сматра етички прихватљивим. Моралне норме се мењају у складу са променама у друштву. Моралност жена се често одређује у односу на њихово одевање или сексуално понашање, што са мушкарцима није случај. Појединци и појединке могу поседовати етичке квалитете без обзира на ове критеријуме.

Ауторка:

Јелена Ивковић

ШКОЛА:

Гимназија општег типа/
друштвено-језичког
смера/природно-
математичког смера

ПРЕДМЕТ:

Психологија

РАЗРЕД: II

ТЕМА: ОРГАНСКЕ ОСНОВЕ И ДРУШТВЕНИ ЧИНИОЦИ ПСИХИЧКОГ ЖИВОТА

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Значај жлезда са унутрашњим лучењем за психички живот и понашање.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима и ученицама о томе да ли сматрају да биолошке разлике одређују различитост у психичком животу и понашању жена и мушкараца. Као што се некада полазило од тога да биолошке разлике детерминишу социјалне улоге мушкараца и жена, тако и данас често у свакодневном животу можемо чути да се одређене ствари сматрају *природним* за одређени пол, иако савремена схватања истичу значај друштвених фактора у развоју психичког живота и понашања.

Разјаснити разлику између пола, рода и родних идентитета (међусобни утицај хромозома, хормона, друштва и психологије, односно самоодређења). Разговарати о дискриминацији којој могу бити изложене особе чији изглед и понашање одступају од родних норми. Представити родне предрасуде и родно укалупљивање као видове дискриминације. Родно укалупљивање подразумева притисак да се поштују ригидни обрасци фемининости или маскулиности јер одступање од истих наилази на неодобравање (нпр. девојчице које имају кратку косу, бучне су, играју фудбал, неретко бивају називане *мушкарачама* због тога што не показују понашање које се сматра типичним за женске особе док, са друге стране, дечаци који играју балет могу бити неретко називани феминизираним, што се повезује са припадањем LGBTQ+ популацији и може довести до психичког и/или физичког насиља.).

(Повезати са следећом наставном јединицом: *Схватања о чиниоцима психичког развоја јединке: нативизам, емпиризам, теорија конвергенције, друштвено-историјска теорија.*)

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Биолошке разлике нису оно што пресудно одређује психички живот и понашање жена и мушкараца, већ је неопходно узети у обзир и друштвене чиниоце. Пол се односи на биолошке разлике између мушкараца и жена (морфолошке и анатомске), док род представља „друштвено конструисано одређење жена и мушкараца“ (Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља према женама и насиља у породици, чл. 3, ст. ц). Родне улоге се усвајају кроз процес социјализације и подразумевају сет норми и очекивања која се односе на понашање, ставове, вредности и изглед мушкараца и жена. Доминантни родни систем намеће правила по којима особе једног пола не би требало да се понашају и/или изгледају као особе другог пола, услед чега особа може бити спутана да испољи своје аутентичне потребе, бити дискриминисана и изложена насиљу. Родни идентитет подразумева идентификацију особе са одређеним родом и не мора нужно бити у складу са њеним полом.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Схватања о чиниоцима психичког развоја јединке: нативизам, емпиризам, теорија конвергенције, друштвено-историјска теорија.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Упознати ученике како се свако од учења рефлектује на разумевање пола, рода, родног идентитета и родних разлика.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученици и ученице би требало да проблематизују питање биолошки детерминисаних разлика психичког развоја жена и мушкараца и последице до којих таква схватања доводе. Требало би да разумеју како се схватања о чиниоцима психичког развоја мењају у складу са друштвено-историјским контекстом и утичу на родну равноправност.

ТЕМА: ЕМОЦИЈЕ

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Развој емоција. Емоционалност у пубертету и адолесценцији.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима и ученицама о томе на који начин друштво и култура утичу на обликовање емоција и њихово испољавање. Подстаћи их на размишљање да ли у нашој култури постоје другачија очекивања када се ради о испољавању емоција дечака и девојчица, младића и девојака:

Како родитељи реагују на сузе дечака, а како на љутњу девојчица? Како се од младића а како од девојака очекује да испољавају емоције блискости и љубави? Ко најчешће обавља емоционални рад?

Разговарати о томе на који начин девојке и младићи у адолесценцији доживљавају и показују различите емоције. Питати их о њиховим најчешћим емоционалним тешкоћама и анализирати да ли се, и на који начин, могу довести у везу са патријархалним системом и стереотипним родним улогама које из њега произилазе.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Начин на који се испољавају емоције је у вези са родним нормама услед којих се одређена понашања, ставови и вредности сматрају типичним за мушкарце, односно жене. Родне норме се усвајају кроз процес социјализације и њихово кршење може довести до осуде околине, услед чега се спречава пун развој личности и деловање у складу

са аутентичним потребама и жељама. И жене и мушкарци имају једнак потенцијал за разумевање сопствених и туђих емоција, а добро познавање емоција и њихово адекватно испољавање од велике је важности за успешно социјално функционисање и превенцију родно заснованог, и насиља уопште.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Међулична наклоност и ненаклоност. Љубав. Емпатија.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима и ученицама о томе на који начин испољавају наклоност и ненаклоност. Проблематизовати тренутак када негативан однос према другој особи прелази у кршење права. Подсетити их на различите форме узнемиравања и насиља. Упознати ученице и ученике са појмом асертивне комуникације и пристанка.

Отворити дискусију о томе шта за њих представља романтична љубав и како је исказују. Подстаћи промишљање о томе на какве представе љубави често наилазимо у популарној култури и зашто су оне проблематичне са аспекта родне равноправности. Разговарати о поштовању права и личних граница особа према којима осећамо романтичне емоције или са којима смо у емотивном односу (љубомора, контрола, изолација). Направити јасну дистинкцију између здравог и нездравог емотивног односа (различити облици насиља у раним партнерским везама). Упознати ученице и ученике са службама које пружају подршку и помоћ у случајевима родно заснованог и насиља у партнерском односу. Разговарати са ђацима о томе шта за њих представља емпатија и да ли ову вештину везују више за мушкарце или жене и због чега. Истаћи важност емпатије за остваривање и одржавање добрих, искрених и здравих односа са другима, као и могућност да се ова вештина развија и унапређује.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученице и ученици би требало да разумеју на које начине је прихватљиво испољавати ненаклоност, а када она прелази у кршење права других и насиље. Асертивна комуникација подразумева испољавање емоција и постављање личних граница, али на начин да се, поред тога што се штите сопствена права, води рачуна и о правима других. Романтична љубав подразумева поштовање права и слобода других, односно равноправан однос заснован на постојању консензуса. Романтична љубав није заснована на било каквом облику доминације и осећају *власништва* над другом особом. Иако у популарној култури и свакодневном животу можемо често наићи на романтизовање љубоморе, заправо је потпуно супротно – љубомора често доводи до потребе за контролом која сама по себи представља психичко насиље. Ученице и ученици би требало да увиде да и мушкарци и жене имају једнак потенцијал за разумевање емоција, емпатију, бригу о другима и пружање емотивне подршке.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Значај емоција за ментално здравље. Осећање сигурности и успешна емоционална размена.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима и ученицама о позитивним и негативним емоцијама. Објаснити да су и негативне емоције (туга, љутња, забринутост...) здраве уколико имамо контролу над њима и уколико се испољавају на адекватан начин. Дискутовати са ученицама и ученицима да ли постоје типично женске и типично мушке емоције и повезати таква схватања са родним предрасудама.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Не постоје типично женске и типично мушке емоције, већ се кроз процес социјализације усвајају родне улоге а са њима и схватања о томе како би жене и мушкарци требало да испољавају емоције и да се понашају у емотивном односу, односно о ставовима према партнерским и породичним улогама. Туга, забринутост и љубав су емоције које постоје код свих људи, али се у патријархалном друштву примарно везују за женски пол. Овакава схватања су штетна јер могу негативно утицати на успешне емоционалне размене и ментално здравље. Адекватно испољавање емоција постоји када на тај начин не угрожавамо права других и поштујемо њихову личност, док истовремено поштујемо себе и сопствене границе.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Стрес. Психичке трауме. Анксиозност. Психосоматска обољења.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Повести разговор са ученицима и ученицама о томе како реагују на стрес и које стратегије превладавања користе кад се нађу у стресним ситуацијама:

Да ли и због чега девојке и младићи имају различито искуство и реакције на стрес? Да ли се ефекти трауматског искуства разликују? Да ли и због чега користе различите стратегије превладавања стреса? Објаснити који су то функционални и дисфункционални начини суочавања са стресом.

Разговарати о изложености насиљу у породици/партнерској релацији као трауматском искуству (родне разлике у искуству, реакцијама, последицама, начинима превладавања).

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Родне улоге утичу и на начин реаговања на стрес и коришћење стратегија превладавања, односно на разлике у учесталости одређених поремећаја менталног здравља (нпр. појава анксиозних поремећаја је двоструко чешћа код женске популације). Мушкарци у случају стреса ређе траже емоционалну подршку и склонији су дисфункционалним стратегијама превладавања као што је злоупотреба психоактивних супстанци, док су жене склоније стратегијама избегавања. Функционални начини суочавања са стресом подразумевају разговор са блиским особама, здрав животни стил (довољно сна, релаксација, здрава исхрана, спорт...), тражење стручне помоћи, асертиван стил комуникације, усмереност на решавање проблема.

Насиље у партнерском односу и породично насиље представљају трауматско искуство које може имати вишеструке последице. Особи која је била изложена или трпи насиље требало би приступити веома пажљиво, са свешћу о позицији жртве и комплексности трауме, без окривљавања и секундарне виктимизације. Ризику од секундарне виктимизације су посебно изложене одређене категорије лица које посебно рањивим чине особине или обележја: деца, жене, особе са инвалидитетом, особе нижег социјалног статуса, припаднице и припадници мањинских група...

ТЕМА: МОТИВАЦИЈА

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Јављање и развој сексуалног мотива. Социјализовање биолошких потреба.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Повести разговор са ученицима и ученицама о томе како се однос према мушкој и женској сексуалности мењао кроз историју и какве је то последице имало по жене. Разговарати о утицају социјализације на сексуално понашање мушкараца и жена, као и о различитим друштвеним нормама које се постављају мушкарцима и женама када је сексуалност у питању. Истаћи опасности које могу произићи из схватања мушке сексуалности као природно, односно биолошки интензивније и коју је услед тога тешко контролисати. Разговарати о важности поштовања права других и њихових личних граница, односно о нужности консензуса приликом ступања у сексуалне односе. Разјаснити појам сексуалног (полног) узнемиравања које је, поред силовања, један од облика сексуалног насиља.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Сексуално (или полно) узнемиравање може бити вербално, визуелно, електронско и/или физичко. Сексуално узнемиравање има за циљ да изазове непријатност и оствари доминацију над особом другог пола. Услед неједнаких односа моћи у патријархалном друштву, знатно чешће га доживљавају жене. У нашем закону је, као и прогањање, предвиђено као кривично дело. Сексуални однос који није заснован на консензусу (без обзира на то да ли су особе у партнерском односу или не) представља брутално кршење људских права и сексуално насиље, односно силовање. Сваки емотивни и сексуални однос мора бити заснован на пристанку и поштовању личних граница других особа. Сексуално узнемиравање и други облици сексуалног насиља могу довести до различитих психолошких и социјалних последица по виктимизирану особу и законом су инкриминисани.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Лични и социјални мотиви: сигурност, самопоштовање, афективна везаност, родитељски мотив; афилијативност, мотив постигнућа, морална свест.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима и ученицама о родним улогама и о томе на који начин наши лични и социјални мотиви бивају обликовани друштвено-историјским и политичко-економским контекстом. Подстаћи их на размишљање о различитим улогама и очекивањима од мушкараца и жена када су у питању ступање у брак, репродукција, брига о деци, домаћинству, партнерској релацији... Проблематизовати разлике које у патријархалном систему постоје између мушкараца и жена на позицијама моћи у јавној сфери.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Лични и социјални мотиви су у вези са друштвено-историјским и политичко-економским контекстом и не могу се тумачити биолошким разликама између жена и мушкараца.

ТЕМА: СТАВОВИ, ИНТЕРЕСОВАЊА И ВРЕДНОСТИ

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Формирање и мењање ставова. Конформизам. Предрасуде.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Приликом разговора о формирању ставова, разговарати и о ставовима у вези са социјалним улогама мушкараца и жена. Истаћи могуће негативне последице предрасуда као што су сексизам, родно укалупљивање и други облици дискриминације. Као један од примера штетности предрасуда навести оне које су у вези са родно заснованим насиљем а које могу довести до тога да се жртва окривљује, док се одговорност починиоца минимизира или се његови поступци оправдавају понашањем жртве. Такође, на овај начин се родно засновано насиље посматра као индивидуални проблем уместо као друштвени, односно системски. Када говоримо о дискриминацији, требало би указати и на вишеструку дискриминацију која произилази из повезаности различитих категорија идентитета: рода, расе, класе, сексуалне оријентације, инвалидитета, година...

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Предрасуде и стереотипи могу довести до различитих облика дискриминације и нанети велику штету појединцима и групама. Посебан проблем сексизма и других облика дискриминације засноване на полу и роду јесте допринос насиљу. Као начини борбе против стереотипа издвајају се унапређивање информисаности и знања, неговање вредности толеранције и људских права.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Развој интересовања.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Отворити дискусију са ученицама и ученицима о томе да ли постоје различита интересовања код девојака и младића. Подстаћи их на размишљање о разлици у односу и очекивањима родитеља према деци различитог пола од самог рођења (избор боја гардеробе, врсте игара и играчака, ране поруке, модели понашања). Разговарати о начину на који то утиче на развој интересовања у каснијем развоју (нпр. избор хобија, школе и занимања). Проблематизовати улогу медија у стереотипном представљању интересовања мушкараца и жена (нпр. рекламе, емисије и часописи намењени мушкарцима и женама) и указати на родни јаз који постоји у појединим професијама.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Наша интересовања се обликују под утицајем културе у којој живимо и услед деловања различитих агенса социјализације (породица, школа, медији...). Разлике у интересовањима девојака и младића не произилазе из биолошких разлика, већ су последица родних улога које усвајамо од раног детињства. Ученице и ученици би требало да прихвате да се хобији, професије и занимања не деле на женске и мушке и да свако треба слободно да их бира, у складу са својим преференцијама.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Појам вредности. Формирање вредности.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Упознати ученике са вредностима једнакости, солидарности и равноправности. Дискутовати о томе шта подразумева родна равноправност у приватној сфери (партнерски однос, брак, рађање, породица) и јавној сфери (образовање, рад, здравље, јавни живот, спорт, слободне активности).

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Родна равноправност подразумева равноправност жена, мушкараца и особа других родних идентитета у друштвеном, економском, политичком и културном животу. Родна равноправност подразумева једнаке односе моћи у приватној и јавној сфери.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Пропаганда и јавно мњење.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Отворити тему о повезаност друштвено-историјског контекста са родном равноправношћу (нпр. пропаганда која је настојала да спречи сифражеткиње у остваривању својих циљева и/или пропаганду након Другог светског рата о улози жене у друштву...). Проблематизовати утицај масовних медија на репродуковање родних стереотипа и сексизма. Подстаћи ученице и ученике да анализирају какве поруке нам шаљу фотографије и текстови о женама и мушкарцима у штампаним и електронским медијима, различите телевизијске емисије, рекламе... Указати на улогу медија у изградњи ставова и важност поштовања етичких кодекса и људских права.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Медији рефлектују стварност, али је истовремено и обликују, због чега је важно да им критички приступимо. С обзиром на њихов утицај на јавно мњење, медији имају одговорност да поштују етичке кодексе и да делују у правцу поштовања и заштите људских права.

ТЕМА: РАЗВОЈ ЛИЧНОСТИ

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Појам развоја и социјализације личности.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Упознати ученике са појмовима пол и род, родним улогама (повезати са наставним јединицама које следе: *Чиниоци социјализације: култура, друштвени систем, породица, школа, вршњаци, друштвене организације, масовни медији и интеграција јединке у друштвену заједницу. Положаји и улоге. Лични и социјални идентитет*).

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Схватање разлике између пола и рода, а затим и појма родних улога односно последица које ригидне родне улоге могу произвести (неоствареност свих потенцијала личности, немогућност задовољења аутентичних потреба личности, сексизам, родно засновано насиље...).

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Чиниоци социјализације: култура, друштвени систем, породица, школа, вршњаци, друштвене организације, масовни медији.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Аналиzirати утицај сваког чиниоца социјализације на развој личности девојчица/девојака и дечака/младића односно какве психолошке и друштвене ефекте има разлика у њиховој социјализацији.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Различити агенси социјализације утичу на поимање себе, других и уопште света у коме живимо. Кроз деловање агенса социјализације се већ од самог рођења намећу одређени

обрасци понашања који се сматрају пожељним за жене и мушкарце. Одступање од ових образаца понашања може проузроковати различите последице као што су предрасуде, дискриминација, насиље.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Интеграција јединке у друштвену заједницу. Положаји и улоге. Лични и социјални идентитет.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Освестити мултидимензионални концепт идентитета (укључује категорије рода, сексуалну оријентацију, расу, етницитет, класу, постојање инвалидитета...). Повезати различите категорије идентитета са привилегијама, опресијом и прихватањем различитости.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

У патријархалном друштву привилегије припадају мушкарцима, јер се њихови задаци и улоге у многим сферама друштвеног живота више вреднују, али ће њихова моћ варирати у зависности од боје њихове коже, сексуалне оријентације, припадности одређеној класи... У западним друштвима највише привилегија припада белом, хетеросексуалном мушкарцу више класе. Родна равноправност подразумева прихватање различитости и узимање у обзир различитих аспеката идентитета, односно омогућавање једнаких могућности припадницима и припадницама различитог пола, рода, сексуалне оријентације, класе, расе, особама са и без инвалидитета...

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Измењена стања свести и поремећаји душевног живота и понашања.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима и ученицама о разликама између мушкараца и жена које постоје када је реч о поремећајима друштвеног живота и понашања а које се могу довести у везу са родним улогама, као и о могућности превенције ових проблема и системима подршке.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Неједнаки односи моћи се рефлектују у родним улогама, односно различитим очекивањима које друштво намеће мушкарцима и женама. Пошто родне улоге намећу мушкарцима да буду снажни, доминантни (па чак и агресивни) и не превише емоционални, поремећаји понашања се чешће јављају код мушког пола. Насиље према женама није индивидуални, већ друштвени и системски проблем. Засновано је на неједнакој расподели моћи у традиционалном патријархалном систему, која почива на идеји мушке доминације и женске подређености. Жртве родно заснованог насиља могу имати различите психолошке тешкоће и због тога је у њиховом опоравку важна подршка околине, као и институција и других служби које се баве овим проблемом.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Психолошка превентива. Психолошко саветовање. Ресоцијализација. Психотерапија.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати о томе на који начин се девојке и младићи носе са тешкоћама, које стратегије превладавања најчешће користе и коме се обраћају за подршку и помоћ. Разговарати о родним разликама које постоје када је реч о тражењу подршке и стручне помоћи.

ЗАКЉУЧЦИ/ИСХОДИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Патријархални систем намеће стереотипне родне улоге, услед чега се од мушкараца очекује да буду јаки, самоуверени и да не показују слабост и емоционалност. Услед оваквих схватања, мушкарци и жене се на различите начине суочавају са тешкоћама: мушкарци су склонији злоупотреби психоактивних супстанци и агресивним понашањима, док су код жена заступљенији психосоматски и поремећаји расположења. Такође, мушкарци се ређе одлучују за тражење подршке и стручне помоћи. Ученице и ученици би требало да закључе да су овакви родни стереотипи штетни и за мушкарце и жене јер ометају њихове здраве односе и умањују квалитет живота.

ТЕМА: КОМУНИКАЦИЈА

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Невербална и вербална комуникација. Социјални чиниоци и језик.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Објаснити како се и кроз невербалну комуникацију одражавају и одржавају неједнаки друштвени односи моћи.¹⁰⁵ Разговарати о томе шта је вербално насиље и које су његове последице. Подстаћи промишљање о језику као променљивој категорији и његовој улози – не само у рефлектовању стварности, већ и у њеном обликовању (кроз репродуковање стереотипа и неједнаких односа моћи, што је повезано не само са дискриминацијом заснованом на полу и роду већ и на другим категоријама идентитета: класом, сексуалном оријентацијом, инвалидитетом итд). Упознати ученике са појмом родно сензитивног језика и његовим значајем за видљивост жена у јавној сфери и уопште родну равноправност.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Будући да је патријархални систем основ пронашао у историјски заснованим неједнаким односима моћи, они се могу јасно приметити и у језику, као и у невербалној комуникацији. Ови неједнаки односи моћи и са њима повезани родни стереотипи се усвајају кроз процес социјализације. Употреба родно сензитивног језика је један од начина да се супротставимо репродуковању родних стереотипа (нпр. када говоримо о професијама, родно сензитиван језик нам указује да и жене могу бити: војнициње, инжењерке, министарке, докторке наука итд.) и да тако смањимо неједнаке односе моћи.

ТЕМА: ЉУДИ У МАСИ

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Социјални покрети.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Упознати ученике са покретом за женска права у свету и Србији; проћи кроз различите таласе у феминизму и указати на најважнија права остварена захваљујући овом социјалном покрету (нпр. право гласа, право на образовање, закони против насиља над женама и децом, права особа са инвалидитетом...).

.....
105 Као пример може послужити следећи чланак: <https://www.theguardian.com/world/2017/jun/08/madrid-tackles-el-manspreading-public-transport-with-new-signs>

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Феминистички покрет је покрет који је заснован на идеји равноправности и људских права, односно на успостављању једнаких могућности за жене, мушкарце и особе осталих родних идентитета у свим сферама живота (приватној, друштвеној, политичкој, економској, културној). Феминистички покрет није покрет заснован на мржњи према мушкарцима, већ се залаже за укидање доминације које мушкарци имају у патријархалном систему, односно да жене остваре политичка, економска, социјална и културна права. Феминистички покрет бори се да се жене прихвате као целокупне личности. Покрет се бави и борбом против дискриминације засноване на класи, етничком пореклу, раси, инвалидитету... Једна од изузетно важних борби феминистичког покрета јесте и борба против родно заснованог насиља.

Ауторка:

Јелена Ивковић

ШКОЛА:

Средња стручна
школа (здравство и
социјална заштита)

ПРЕДМЕТ:

Здравствена
психологија

РАЗРЕД: III

Напомена: Тематска област Психички живот човека (емоције, мотиви, ставови, интересовања и вредности) иста је за предмет Здравствена психологија (ССШ) и предмет Психологија (гимназије).

ТЕМА: ПСИХИЧКИ ЖИВОТ ЧОВЕКА

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Емоције (психичка траума).

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима и ученицама о томе да сваки облик насиља (психичко/емоционално, физичко, сексуално и/или електронско) може довести до психичке трауме. Упознати ученике са појмом родно заснованог насиља:

Како се дефинише родно засновано насиље? Због чега настаје и који су његови облици? Које су најчешће предрасуде о родно заснованом насиљу? На који начин се родно насиље може препознати? Кога се обратити за помоћ уколико га они (или њима блиске особе) доживе? Какав је законски оквир у нашој земљи?

Упознати ученике са важношћу психо-социјалне подршке у опоравку од трауме и спречавању настанка тежих последица.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученици би требало да буду информисани о томе шта је родно засновано насиље, да препознају његове облике, односно да знају којим институцијама и службама се могу обратити за помоћ у случају да га доживе или му посведоче. Такође, требало би да разумеју да је родно засновано насиље системски, а не индивидуални проблем.

ТЕМА: ПСИХОЛОГИЈА БОЛЕСНОГ ЧОВЕКА

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Психичке тешкоће трудница и после порођаја (тешкоће у првој, другој и трећој фази трудноће, реакције после порођаја – синдром тужног расположења, постпорођајна потиштеност, постпорођајна психоза).

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицама и ученицима о улогама жене и мушкарца у друштву, нарочито када је реч о браку и породици:

Да ли жена може да буде остварена уколико није мајка? Да ли се и због чега примарно од жена очекује да буду посвећене породици и да обављају емоционални рад? Да ли и због чега се примарно од жена очекује да обављају највећи део кућних послова?

Када говоримо о стереотипним родним улогама, њихова ригидност може довести до притиска на жене да се осећају лоше уколико немају потребу за мајчинством, односно да се осећају неадекватно у улози мајке. Ово осећање неадекватности може допринети настанку психолошких проблема током или након трудноће. Такође, овим проблемима може допринети и оптерећеност жена кућним и другим пословима и недостатак социјално-емоционалне подршке, односно избегавање да се затражи помоћ услед осећаја кривице и страха од осуде околине.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученице и ученици би требало да разумеју да друштво и култура намећу одређене обрасце понашања, вредности и ставове које се сматрају типичним за жене односно мушкарце. Приликом рада са пацијенткињама, важно је да се избегну различите родне предрасуде и стереотипи, те да им се омогући простор да отворено искажу своје потребе и да затраже помоћ на време како би се психолошки проблеми превенирали или превазишли без већих компликација.

ТЕМА: КОМУНИКАЦИЈА СА БОЛЕСНОМ ОСОБОМ

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Комуникацијски простор.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицама и ученицима о томе како се односи моћи рефлектују у невербалној комуникацији и коришћењу простора. Будући да у патријархалном систему постоје неједнаки друштвени односи моћи и да је та моћ на страни мушкараца, ученике и ученице треба подстаћи на размишљање о томе каква комуникација са пацијенткињама или сарадницама би била непримерена и подразумевала би кршење личних граница.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученице и ученици би требало да разумеју важност поступања према другима са поштовањем и уважавањем њихових права. Такође, требало би да знају шта је сексизам и сексуално узнемиравање које је и законом инкриминисано.

ТЕМА: КОМУНИКАЦИЈА СА БОЛЕСНОМ ОСОБОМ

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Принципи конструктивне комуникације (узајамно уважавање, ненасиље, јасноћа, искреност, активно слушање, разумевање, свест о правима, лична одговорност...).

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима и ученицама о важности активног слушања за остваривање емпатије и добре комуникације. Подстаћи их на размишљање о томе да ли постоје разлике у стилевима комуникације и изражавању емоција код мушкараца и жена и у којој мери су те разлике последица различите социјализације и родних улога. Дискутовати са ученицима и ученицама о предрасудама и стереотипима и њиховом утицају на комуникацију. Проверити да ли су упознати са родним предрасудама и стереотипима, као и последицама које они могу произвести (као што су сексизам и различити облици насиља). Када се говори о правима, потребно је осврнути се и на комплексност дискриминације, односно на повезаност различитих идентитетских категорија који су у вези са привилегијама и различитим односима моћи у друштву (род, класа, старост, сексуална оријентација, раса, инвалидитет...).

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Предрасуде и стереотипи су заступљени у свакодневном животу, ометају успешну комуникацију и могу довести до кршења људских права или немогућности њиховог остварења. Такође, могу допринети појави различитих облика насиља због чега је важно освестити их.

Ауторка:

Јелена Ивковић

ШКОЛА:

Средња стручна
школа (трговина,
угоститељство, туризам)

ПРЕДМЕТ:

Психологија
у туризму

РАЗРЕД: III

Напомена: Психологија у туризму се преклапа са предметом Психологија (гимназије) у тематској области Основне психичке појаве – психички процеси, особине и стања (емоције, мотиви, ставови, интересовања и вредности)

ТЕМА: ПСИХОЛОГИЈА ТУРИСТЕ И ОПХОЂЕЊЕ СА ГОСТОМ/КЛИЈЕНТОМ

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА:

Недискриминативност у раду са гостом/клијентом.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Приликом разговора са ученицима и ученицама о људским правима и дискриминацији, проверити да ли су упознати са појмом родне равноправности и како се она манифестује у односу према госту/гошћи тј. клијенту/клијенткињи. Објаснити им која понашања су у супротности са родном равноправношћу и шта је родно засновано насиље. Такође, треба указати на могућност вишеструке дискриминације која настаје као последица повезаности различитих идентитетских категорија (род, класа, старост, сексуална оријентација, раса, инвалидитет...). Упознати ученике са постојањем Закона о забрани дискриминације.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученици би требало да знају која су то основна људска права и какав је њихов значај за развој друштва. Такође, требало би да буду упознати са значењем појма родне равноправности и да препознају дискриминишућа понашања која су заснована на неједнаким односима моћи у патријархалном друштву.

ТЕМА: ПСИХОЛОГИЈА ПРОПАГАНДЕ У ТУРИЗМУ

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Предмет, циљеви и улога пропаганде.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима и ученицама о томе да се приликом креирања садржаја пропаганде, односно оглашавања, неретко репродукују различити стереотипи и то најчешће они који су засновани на неједнаким односима моћи у патријархалном систему. Поруке које се на овај начин шаљу утичу на обликовање ставова и могу довести до укорењавања различитих неједнакости према полу, роду, класи, раси, националности...

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Порукама које нам се шаљу кроз различите форме оглашавања би требало приступати критички. Будући да могу довести до кршења људских права и дискриминације, важно је размишљати о етици приликом креирања промотивних и медијских садржаја.

Ауторка:

Јелена Ивковић

ШКОЛА:

Средња стручна
школа (трговина,
угоститељство, туризам)

ПРЕДМЕТ:

Психологија

РАЗРЕД: III

Напомена: За разлику од наставног плана и програма за гимназије, наставни план и програм стручних предмета средњег стручног образовања у подручју рада Хемија, неметали и графичарство предвиђа и теме: Психологија креативности и стваралаштва и Психологија маркетинга.

Преклапања са психологијом за гимназије (када је реч о предлозима за укључивање теме родне равноправности) постоје у следећим тематским целинама: Органске основе и друштвени чиниоци психичког живота (Значај жлезда са унутрашњим лучењем за психички живот и понашање); Схватања о чиниоцима психичког развоја јединке – нативизам, емпиризам, теорија конвергенције, друштвено-историјска теорија и Основне психичке појаве – психички процеси, особине и стања (емоције, мотиви, ставови, интересовања и вредности, личност).

ТЕМА: ПСИХОЛОГИЈА КРЕАТИВНОСТИ И СТВАРАЛАШТВА

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Уметност као фактор развоја и културе.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима и ученицама о томе како се култура рефлектује у уметности, али и о томе како уметност обликује културу. Култура сваког друштва прожима његове грађане и грађанке, односно утиче на њихово понашање, вредности, ставове... Дискутовати о томе на који начин су жене и мушкарци доминантно представљени у популарној култури, у различитим уметничким формама, и какве нам то поруке шаље. Дискутовати о заступљености жена и мушкараца као стваралаца различитих уметничких форми и анализирати ту заступљеност кроз друштвено-историјски контекст, као и различите категорије идентитета.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Култура је активни део наше свакодневице и утиче на начин на који мислимо, понашамо се, изгледамо, на наш однос са другим људима... У популарној култури се често можемо срести са родним стереотипима, перпетуирањем неправоправности и недостатком инклузивности, али треба имати у виду да уметност представља и потенцијал за превазилажење родних норми и неједнакости.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Боја као комуникациона порука.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Дискутовати са ученицама и ученицима о њиховим асоцијацијама на одређене боје, да ли их везују за одређени пол и због чега. Разговарати са њима о томе да ли сматрају да постоје типично мушке или женске боје и на који начин се перципирају особе које одступају од тих стереотипа, те како су боје повезане са родним нормама (нпр. розе боја за девојчице, плава за дечаке од раног детињства).

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Наша схватања о бојама су последица културе у којој живимо. Иако постоје промене када су у питању боје и родни стереотипи, и даље их можемо приметити у неким ситуацијама. Особе које се не уклапају у родне стереотипе могу доживљавати неприхватање и осуду околине, па чак и различите врсте насиља.

ТЕМА: ПСИХОЛОГИЈА МАРКЕТИНГА

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Проблеми психологије маркетинга.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима и ученицама о репрезентацији мушкараца и жена у различитим врстама реклама (новине, билборди, интернет, телевизија). Подстаћи их на промишљање како најчешће изгледају жене и мушкарци у рекламама:

Које су старости људи који се појављују у рекламама? Која је њихова улога? Које су боје коже? Да ли видимо особе са инвалидитетом? Постоји ли разлика у производима које презентују мушкарци и жене? На који начин се користи женско и мушко тело? Какве нам поруке шаљу рекламе о женама и мушкарцима и њиховим међусобним односима? Да ли то утиче на наш свакодневни живот? На који начин?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Рекламе (као и други медији) рефлектују једну културу истовремено је обликујући. У патријархалном систему се због тога у медијима често репродукују родни стереотипи, односно неправоправан однос моћи између полова, па се тако женско тело често експлоатише, објектификује и сексуализује како би се привукла пажња потенцијалних купаца, што је најважнија вредност у потрошачком друштву. Поред тога, модна и фармацеутска индустрија у циљу продаје својих производа често промовишу недостижне стандарде лепоте који могу негативно утицати на самопоуздање младих, нарочито девојака, јер традиционалне родне улоге намећу женама да буду *лепши пол*. Будући да су родни стереотипи веома укорењени, лако можемо пропустити да их приметимо, тако да обрасце мишљења и понашања који произилазе из њих можемо прихватити као нешто што се *подразумева*.

Аутор:

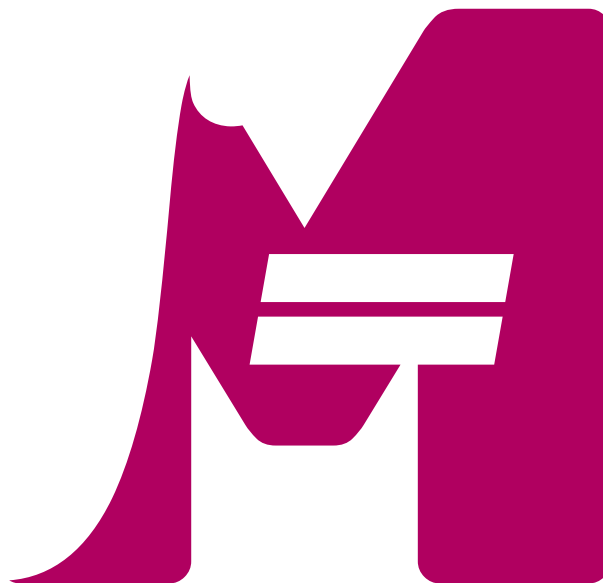
Стефан Симић

ШКОЛА:

Средња стручна школа
(хемија, неметали,
графичарство)

ПРЕДМЕТ:

Математика

РАЗРЕД: IV

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Вероватноћа и статистика.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Коришћење примера статистика о насиљу над женама како би се објаснили основни појмови статистичке анализе.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Користити различите статистике о насиљу над женама да се представи како статистика утиче на свакодневни живот.

Које су могуће мане постојећих статистика? Како их исправити? Како закључивати на основу статистичких анализа, ако је нпр. мали случајни узорак или ако постоји проблем добијања валидних статистичких анализа у друштву у коме се често не пријављује насиље над женама?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Разумевање основних појмова статистике кроз живе примере, при чему се даје аналитички контекст бројкама о насиљу над женама, а у исто време се друштвена појава помиње и обрађује на часу математике.

Ауторка:

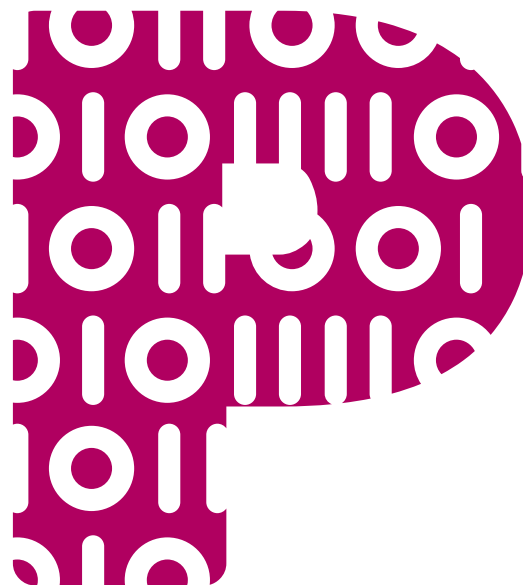
Јелена Ивковић

ШКОЛА:

Гимназија (оба типа)

ПРЕДМЕТ:

Рачунарство и информатика

РАЗРЕД: I

ТЕМА: ОСНОВИ ИНФОРМАТИКЕ

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Утицај рачунара на здравље.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати се ученицама и ученицима о утицају рачунара, односно интернета на ментално здравље адолесцената и адолесценткиња (електронско насиље, зависност од интернета, негативан утицај на самопоуздање и могућу везу са поремећајима исхране и поремећајима расположења). Упознати ученице и ученике са дефиницијом електронског насиља и његовим облицима (остављање увредљивих или претећих коментара; слање нежељених, увредљивих или претећих порука; сајбер прогањање; постављање фотографија, аудио или видео снимака којима се нарушавају приватност и права других особа...). Разговарати о томе на који начин можемо постати саучесници/-це или починиоци/-тељке електронског насиља. Упознати ученике и ученице са начинима заштите од насиља на интернету и институцијама којима се могу обратити за помоћ у случају виктимизације. Електронско насиље се може посматрати из родне перспективе:

Разговарати са ученицама и ученицима са каквим проблемима на интернету се чешће сусрећу девојке (сајбер прогањање, претње, објављивање приватних фотографија и видео снимака без дозволе, слање неприкладних порука). Упознати ученике и ученице са чињеницом да је, према неким истраживањима спроведеним у нашој земљи, женски пол изложенији електронском насиљу¹⁰⁶. Проблематизовати у каквој је то вези са родним улогама у патријархалном систему.

Начини превенције електронског насиља који би школама били доступни и спадају у домен образовања јесу разне радионице на тему дигиталне писмености, као и

¹⁰⁶ Публикација *Дигитално насиље – превенција и реаговање* (<http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/priru%C4%8Dnik-interaktivni.pdf>)

постављање информација у вези са безбедним коришћењем интернета и службама подршке на сајт школе и/или Фејсбук странице ученичких парламената.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученице и ученици треба да буду свесни да коришћење рачунара, односно интернета, може имати и вишеструко негативне последице (пored свих позитивних ефеката), нарочито када је реч о младим особама у фази развоја. Неки од негативних ефеката су: вређање, остављање увредљивих коментара, слање нежељених порука, претње, постављање туђих фотографија, аудио и видео записа без одобрења, сајбер прогањање. Ово су понашања којима се нарушавају права других особа и она спадају у електронско насиље. Електронско насиље може довести до различитих последица по виктимизирану особу и кажњиво је законом.

ТЕМА: ИНТЕРНЕТ

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Претраживачи, претраживање и коришћење информација са интернета.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицама и ученицима о томе да ли је етички користити све информације које пронађемо на интернету. Упознати ученице и ученике са потребом заштите личних и нарочито осетљивих личних података¹⁰⁷.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Приликом коришћења информација са интернета потребно је водити рачуна о томе да ли на тај начин можемо да угрозио нечију приватност и нанесемо штету некој особи, односно да постанемо саучесници/-це у електронском насиљу.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Друштвене мреже и њихово коришћење.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицама и ученицима о позитивним и негативним странама коришћења друштвених мрежа. Подстаћи их на промишљање о њиховим искуствима приликом коришћења друштвених мрежа, као и о томе да ли постоји разлика у негативним искуствима младића и девојака. Проблематизовати на који начин су та искуства повезана са патријархалним родним улогама:

Да ли је притисак да се изгледа допадљиво на фотографијама већи за девојке или младиће? Да ли младићи на друштвеним мрежама осећају притисак да изгледају „мачо“? Које се чешће упућују негативни коментари на изглед, младићима или девојкама? Када је реч о безбедности на друштвеним мрежама, ко се осећа мање безбедно, младићи или девојке? Шта спада у садржај нежељених порука? Ко их чешће шаље а ко их чешће добија? Да ли такве поруке спадају у сексуално узнемиравање на друштвеним мрежама? Које су мере заштите?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Друштвене мреже су место где се често репродукују родни стереотипи. Они су штетни јер доводе

.....
¹⁰⁷ Видети значење појма у Закону о заштити података о личности (http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_podataka_o_licnosti.html)

до различитих облика дискриминације, односно угрожавања људских права и слобода. Приликом коришћења друштвених мрежа неопходно је поштовање права других.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Право и етика на интернету.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицама и ученицима о њиховим правима, односно важности поштовања приватности и права других приликом коришћења интернета. Подстаћи ученице и ученике на размишљање о томе да за своје поступке на интернету сnose одговорност и да ти поступци могу имати последице једнаке онима у стварном свету (нпр. навести неке примере који су привукли пажњу јавности и који се косе са правима и етиком на интернету). Упознати ученице и ученике са кривичним делима везаним за полно узнемиравање и прогањање, која могу да се врше и у виртуелном простору¹⁰⁸.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

У савременом друштву интернет има значајан утицај на живот људи, те је од велике важности да се приликом његовог коришћења води рачуна о сопственој безбедности, као и о правима других. Коришћење интернета подразумева одговорност за сопствене поступке.

РАЗРЕД: II

ТЕМА: РАД СА ТАБЕЛАМА

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Намена различитих типова графикана, приказивање података из табела помоћу графикана.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Кроз употребу графикана приказати различите податке који су у вези са родном равноправношћу: родни јаз који постоји у појединим професијама на руководећим местима; јаз у платама мушкараца и жена; статистички подаци у вези са насиљем у породици, родно заснованим насиљем...

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученице и ученици би требало да унапреде информисаност у вези са темом родне равноправности, родно заснованим насиљем, као и са свим механизмима за заштиту од родно заснованог насиља.

ТЕМА: РАЧУНАРСКА ГРАФИКА

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Ретуширање и фото-монтажа.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицама и ученицима о њиховом доживљају коришћења ретуширања и фотомонтаже у штампаним медијима, видео спотовима,

108 Кривични законик (http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html)

рекламама и на друштвеним мрежама. Разговарати са њима о недостижним стандардима лепоте који се постављају и притиску да се исти остваре. Повезати са темом утицаја рачунара на здравље и истаћи проблеме са менталним здрављем који могу бити изазвани тим стандардима, као што су недостатак самопоуздања, поремећаји исхране, депресивност младих, потреба за естетским интервенцијама... Указати на већу изложеност девојака овим ризицима као на последицу патријархалног система и родних улога, услед којих се од жена очекује да буду *лепе* или се њихово тело објектификује. Дискутовати са ученицама и ученицима о томе на који начин су жене и мушкарци приказани у наведеним медијима и какве нам поруке шаље таква репрезентација.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Репрезентација мушкараца и жена у различитим медијима је под утицајем стереотипних родних улога. Објектификација женског тела представља сексизам, односно један од облика дискриминације жена. Сексизам рефлектује и репродукује неједнаке односе моћи који постоје у патријархалном друштву, а неједнаки односи могу довести до различитих облика родно заснованог насиља.

ТЕМА: МУЛТИМЕДИЈА

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Постављање видео записа на веб.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицама и ученицима о електронском насиљу и важности и неопходности тога да, приликом постављања видео записа на којима су друге особе, постоји сагласност тих особа, односно да се не смеју нарушавати приватност и права других особа. Упознати ученице и ученике са прописима о заштити личних података, о сексуалном узнемиравању и прогањању као кривичним делима.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Постављање приватних видео записа на веб без сагласности друге особе, представља нарушавање права других, спада у електронско насиље и кажњиво је.

ТЕМА: НАПРЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ИНТЕРНЕТА

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Блог.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицама и ученицима о позитивним и негативним странама блогова. Постављање неистинитих информација о другим особама на блоговима, као и приватних садржаја који се тичу других особа без њихове сагласности, исмевање других особа на блогу и сл. представља електронско насиље. Навести позитивне примере блогова намењених младима који промовишу родну равноправност и пружају различите врсте информација које доприносе позитивном развоју младих и њиховом оснаживању.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Блогови су места на којима се окупљају људи који деле слична интересовања и размењују мишљења о одређеним темама, али је приликом креирања њиховог садржаја и учествовања у дискусијама неопходно водити рачуна о етици и правима других особа, поштовати родну равноправност.

Аутор:

Стефан Симић

ШКОЛА:

Средња стручна школа
(хемија, неметали,
графичарство)

ПРЕДМЕТ:

Биологија

РАЗРЕД: II

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Биологија развића човека.

ПОСТОЈИ: Отварају се теме полног сазревања, рађања и детињства.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Отварање тема пола и рода као друштвених конструкта. Утицај који на човека као социјално биће врше културе и друштва у погледу полног сазревања и односа према размножавању. Питање насиља као једног облика динамике међу родовима у нашем друштву.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Кроз дискусију упознати ученице и ученике са појмом рода као друштвеног конструкта и односа рода и пола. Разматрати кроз индивидуалне презентације примере небинарног пола у природи. На исти начин ученицама и ученицима предочити примере интерсекс особина код човека. Кроз дискусију размотрити како друштво утиче на полно сазревање индивидуе и на бихевиорални аспект индивидуа у адолесценцији и одраслом периоду живота:

Шта се очекује од девојака и младића у адолесценцији? Да ли су очекивања иста? Да ли се девојке разликују од младића? По чему?

Након презентација са примерима комплексности пола у природи, проблематизовати могућност стриктно бинарног дефинисања пола код људи:

Како се различите бихевиоралне стратегије, попут истополних заједница, уклапају у биологију развића?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Род је друштвени конструкт, а бинарност пола коју нам друштво намеће није подупрета у биологији. Не постоји природно везано за пол, род или понашање везано за репродукцију. Придев природно је најчешће само још један облик вербалног насиља који се користи

у конструкцијама да покаже како су бинарна подела полова и хетеронормативно понашање једини прихватљиви облици постојања.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Полно и репродуктивно здравље.

ПОСТОЈИ: Појам и дефиниција здравља, проблеми везани за адолесценцију, планирање породице, заштита од полних болести.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Увођење теме сексуалног насиља над женама.¹⁰⁹

АКТИВНОСТИ/КАКО: Предавање о сексуалном насиљу над женама, по могућству од стране стручњакиња које се тиме професионално баве. Формирање сигурног места унутар кога ће се повести дијалог о ономе што су ученице и ученици чули. У склопу планирања породице, покренути тему абортуса. Разговарати о томе какве су последице које доносе рестрикције доступности ове медицинске процедуре женама током историје и данас, како у свету тако и у нашој средини.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Развијање способности ученица и ученика да препознају сексуално насиље над женама. Разумевање озбиљности ове теме. Ученице и ученици се уче како да реагују уколико препознају сексуално насиље у властитом искуству или према деци, девојкама, женама. Истиче се важност преузимања одговорности за репродуктивно здравље и свесност о штетности могуће рестрикције права на легални абортус. Подстиче се индивидуално образовање о полном и репродуктивном здрављу.

.....
¹⁰⁹ Видети наставну јединицу Биологија развића човека.

Аутор:

Стефан Симић

ШКОЛА:

Средња стручна
школа (пољопривреда
и обрада хране)

ПРЕДМЕТ:

Биологија

РАЗРЕД: I

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Биологија развића човека и полно и репродуктивно здравље.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Погледати предлоге за следеће наставне јединице: Биологија развића човека; Полно и репродуктивно здравље.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Погледати предлоге за следеће наставне јединице: Биологија развића човека; Полно и репродуктивно здравље.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Погледати предлоге за следеће наставне јединице: Биологија развића човека; Полно и репродуктивно здравље.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Основни принципи еволуционе биологије.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: У оквиру дела који се бави описом порекла човека увести причу о односу полова у раним људским заједницама.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Кроз предавања или индивидуалне презентације, представити различите облике раних људских заједница, различиту организацију породица и рану културу, као и однос према подели посла у односу на пол. Део предавања/презентације би требало да буде посвећен миграцијама, што је добар увод у проблематизовање питања расе као биолошке категорије.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученицама и ученицима треба предочити да патријархално друштво и култура нису директан резултат процеса еволуције човека и да положај жена у патријархалном друштву није резултат њихове природе. Ученице и ученици треба да увиде како патријархат утиче на положај жена различитих раса, што никако не сме бити оправдано биолошким чињеницама. Пожељно је да ученице и ученици увиде неопходност раздвајања друштвених појава од природних процеса.

Ауторка:

Јелена Ивковић

ПРЕДМЕТ:

Ликовна култура

Напомена: Одређене наставне јединице се обрађују на идентичан начин, само на различитим годинама у складу са наставним планом одређеног образовног профила. Оне су прве представљене у Приручнику; након њих следе примери који се појављују само у једном типу школа. Активности и исходи планирани за наставне јединице које се појављују на више места биће наведени само једном, с тим што ће испод наслова наставне јединице бити наведено у којој се школи и на којој години обрађује.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Уметност и друштво.

Обрађује се у:

1. Гимназијама: сви типови (I);
2. Средњим стручним школама:

Економија, право, администрација (I, II);

Хемија, неметали, графичарство (I).

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицама и ученицима о положају жена и мушкараца у друштву и рефлектовању њиховог положаја у различитим облицима уметности. Обратити пажњу на заступљеност жена и мушкараца као стваралаца уметничких дела у односу на друштвено-историјски контекст. Разговарати о репрезентацији жена и мушкараца у уметничким делима. Проблематизовати репрезентацију различитих депривилегованих група у уметничким делима, односно приказе искустава жена различите расе, класе, етничитета, инвалидитета. Са ђацима дискутовати о утицају уметности на формирање друштвене свести о питању односа међу половима и њихове социјалне улоге. Издвојити и анализирати примере уметничких дела која се супротстављају традиционалном патријархалном друштву.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Разговор би требало да подстакне ученике на промишљање о томе због чега је стваралаштво жена кроз историју било онемогућавано или маргинализовано. Тај увод требао би да их доведе до разговора о томе какав је положај жена у уметности данас, да ли се и у којој мери променио и шта је довело до тога. Ученице и ученици би требало да промишљају и о томе на које је све начине уметност повезана са нашим свакодневним животом, односно како утиче на то како градиммо ставове, усвајамо вредности, понашамо се... Требало би

да имају у виду да уметност рефлектује једно друштво, али га истовремено и обликује. Ученици и ученице би требало да буду мотивисани да критички посматрају уметничка дела и препознају случајеве у којима уметничка дела репродукују неједнакости које постоје у патријархалном друштву, као и када сама уметност постаје дискриминаторна.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Ликовна дела и споменици културе.

Обрађује се у гимназијама: општег и природно-математичког смера (II);
друштвено-језичког смера (III,IV).

Под називом **Уметничко наслеђе**, ова наставна јединица проучава се у следећим школама:

Средња стручна школа: Економија, право, администрација (I, II);
Хемија, неметали, графичарство (I)

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима и ученицама о заступљености жена и мушкараца (као стваралаца, објекта уметничких дела, колекционара...) у оквиру различитих уметничких праваца. Дискутовати о положају жена у уметности и култури у савременом друштву, са освртом на жене које чији је положај условљен не само полним разликама, већ и испреплетаношћу различитих категорија идентитета (класа, раса, старосна доб, етницитет, сексуална оријентација, инвалидитет...).

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученици и ученице би требало да разумеју друштвени положај жена у различитим историјским епохама и утицај таквог положаја на могућност бављења уметношћу, одабир уметничких форми којима ће се бавити, као и вредновање њиховог стваралаштва.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Фотографија. Стрип, цртани и анимирани филм. Дигитална анимација.

Проучава се у гимназијама: друштвено-језички смер (III).

На исти начин обрађује се и наставна јединица *Анимирани филм*:
Средња стручна школа: Здравство и социјална заштита (II, III).

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима и ученицама о томе да ли сматрају стрипове уметничким изразом који типично креирају и конзумирају мушкарци и због чега. Питати ученике да ли су упознати са стриповима и графичким романима које су створиле ауторке. Дискутовати о томе колико су у стриповима заступљени мушки, а колико женски протагонисти и на који начин су представљени:

Ко су главни ликови? Како изгледају? Ког су пола, расе и сексуалне оријентације најчешће главни ликови? Чиме се баве? Какве моћи имају? Каква су њихова интересовања?

Са ученицама и ученицима разговарати о томе како су најчешће представљени женски и мушки ликови у цртаним филмовима и на који начин такве улоге рефлектују друштво, односно надилазе традиционалне социјалне улоге полова. Питати ученике могу ли да наведу примере анимираних филмова који превазилазе стереотипне родне

улоге¹¹⁰ (мушки ликови активни, доминантни, јаки, самостални, рационални, усмерени на активности и интересовања која се сматрају типично мушким насупрот пасивних, несамосталних, емоционалних женских ликова који су усмерени на активности и интересовања која се сматрају типично женским).

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Родна равноправност подразумева једнаке могућности у друштвеном, културном, политичком и економском животу жена и мушкараца. Не постоје облици уметности или интересовања који су природно везани за одређени пол, већ се таква схватања креирају и перпетуирају у патријархалном систему у којем постоје стереотипне родне улоге (ставови, понашање, изглед, вредности који се сматрају нормом за одређени пол) које се стичу кроз процес социјализације. Ригидне стереотипне родне улоге могу довести до тога да се не искористе сви потенцијали особе, те да она има мање могућности да прави изборе, односно да бира хобије или занимања који су у складу са нормом, а не аутентичним жељама и потребама. Стереотипне родне улоге могу довести до сексизма.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Утицај стрипа на уметничке правце, културу и друштво.

Изучава се у средњим стручним школама:

Здравство и социјална заштита (II, III);

Геодезија, грађевинарство (II, III);

Пољопривреда и обрада хране (III);

Трговина, угоститељство, туризам (II).

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима о томе да ли сматрају стрипове уметничким изразом који типично креирају и конзумирају мушкарци (и због чега?). Дискутовати о томе колико су у стриповима заступљени мушки и женски протагонисти и на који начин су представљени. Питати ученике да ли су упознати са стриповима и графичким романима које су створиле ауторке и да ли у делима ауторки постоје разлике у односу на презентацију мушких и женских јунака. Проблематизовати разлог због којих до тих разлика долази.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Стрипови спадају у популарну културу и њихови наративи могу рефлектовати, али и утицати на обликовање ставова и вредности читалаца. Ученици и ученица би требало критички да анализирају репрезентацију рода у стриповима и закључе да ли су такве репрезентације дискриминаторне или су пак у складу са родном равноправношћу. Такође, требало би овај уметнички израз да посматрају без предрасуда односно отвореним и за ауторе и ауторке, као и читатеље и читатељке.

.....
¹¹⁰ Као пример анимираних филмова у којима се појављују хероине, могу се навести анимирани филмови јапанског аутора Хајао Мијазакија, док као пример анимираних филмова који говоре о женском искуству може послужити анимирани филм *Персеполис* настао на основу графичке новеле ауторке Марџан Сатрапи.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Израда сценарија за стрип, графички роман, рачунарску игрицу или анимирани филм.

Наставна јединица проучава се у следећим школама:

1. Средња стручна школа: Здравство и социјална заштита (II, III);
Геодезија, грађевинарство (II, III)

АКТИВНОСТИ/КАКО: Креирати сценарио за стрип, графички роман, рачунарску игрицу или анимирани филм који се бави унапређењем информисаности о људским правима, превенцијом родне дискриминације и родно заснованог насиља.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Људска права и слободе су универзална, неотуђива и гарантована свим људима Уставом и међународним документима. Појединци својим понашањем и активним деловањем могу допринети већем поштовању људских права и слобода, те изградњи бољег и хуманијег друштва.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Етичке норме у избору мотива, обради фотографије и објављивању фотографија.

Наставна јединица проучава се у следећим школама:

1. Средња стручна школа: Здравство и социјална заштита (II, III);
Геодезија, грађевинарство (II, III);
Трговина, угоститељство, туризам (II).

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима и ученицама о утицају друштвених мрежа на њихов свакодневни живот, самопоуздање и ментално здравље. Дискутовати да ли постоји притисак да се изгледа у складу са наметнутим (нереалним) критеријумима лепоте. Са ученицама и ученицима разговарати о томе да ли су том притиску изложеније девојке или младићи. Проблематизовати везу очекивања и притиска са родним улогама које патријархат намеће. Проверити да ли су ученици упознати са појмом електронског насиља и његовим облицима. Истаћи да је један од облика овог облика насиља и дељење фотографија без пристанка друге особе уз настојање да се она компромитује, односно уцењивање и застрашивање претњама да ће се објавити фотографије приватног садржаја. Истаћи чињеницу да је електронско насиље законом забрањено и подсетити ученице и ученике на мере превенције и институције заштите.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Ученици и ученице би требало да буду информисани о томе шта је електронско насиље, какав је законски оквир у вези са овом појавом и коме се могу обратити у случају виктимизације. Такође, требало би да развију одговорност у односу на понашање на друштвеним мрежама, да схвате важност поштовања права других и да постану свесни чињенице да њихови поступци на интернету могу имати последице у стварном животу.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Модна фотографија.

Наставна јединица проучава се у следећим школама:

1. Средња стручна школа: Здравство и социјална заштита (II, III);
Геодезија, грађевинарство (II, III);
Трговина, угоститељство, туризам (II).

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима и ученицама о њиховом доживљају коришћења ретуширања и фотомонтаже у штампаним медијима, видео спотовима, рекламама и на друштвеним мрежама. Проблематизовати нереалне стандарде лепоте који се постављају и дискутовати о притиску да се исти остваре. Указати на могуће проблеме са менталним здрављем који могу бити у вези са овим стандардима (недостатак самопоуздања услед изложености негативним коментарима, поремећаји исхране, депресивност младих, хируршке и друге естетске интервенције...). Већу изложеност девојака овим ризицима проблематизовати као последицу патријархалног система и родних улога, услед којих се од жена очекује да буду лепе или се њихово тело објектификује. Дискутовати са ученицима и ученицама о томе на који начин су жене и мушкарци приказани у наведеним медијима и какве нам таква репрезентација поруке шаље.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Репрезентација мушкараца и жена у различитим медијима је под утицајем стереотипних родних улога патријархалног друштва. Објектификација женског тела представља сексизам, односно један од облика дискриминације. Сексизам рефлектује и репродукује неједнаке односе моћи који постоје у патријархалном друштву, а неједнаки односи моћи доприносе различитим облицима дискриминације и родно заснованог насиља.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Ктитори, мецене и колекционари (приказ десет значајнијих уметничких дела по избору наставника, уз образложење избора).

Проучава се у следећим школама:

1. Средња стручна школа: Здравство и социјална заштита (II, III);
Пољопривреда и обрада хране (III);
Геодезија, грађевинарство (II, III);
Трговина, угоститељство, туризам (II).

АКТИВНОСТИ/КАКО: Уврстити у избор и уметничка дела које су створиле жене. Разговарати о томе због чега су жене мање биле заступљене у јавној сфери, па самим тим и у уметности. Дискутовати о томе какав је положај жена у уметности и култури у савременом друштву.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Мања заступљеност жена у различитим областима уметности се не може тумачити као последица њихове мање креативности и стваралачке способности, већ неједнаких односа моћи који постоје у патријархалном друштву. Услед таквог поретка, жене су кроз историју биле дискриминисане, а и даље налазе у неравноправном положају у односу на мушкарце када је у питању заступљеност дела у музејима, број изложби, зарада¹¹¹...

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Знаменити српски уметници, избор професора/професорке.
Наставна јединица проучава се у следећим школама:

1. Средња стручна школа: Здравство и социјална заштита (II, III);
Геодезија, грађевинарство (II, III);
Трговина, угоститељство, туризам (II).

АКТИВНОСТИ/КАКО: Уврстити у избор и уметничка дела која су створиле жене и/или објаснити због чега су жене кроз историју биле мање заступљене у јавној сфери, па самим тим и у уметности. Упознати ученике и ученице са биографијама првих уметница у Србији и друштвеним контекстом у коме су стварале. Разговарати са њима о положају жена у уметности и култури у савременом друштву.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Ученице и ученици би требало да разумеју друштвени положај жена у различитим историјским периодима и утицај таквог положаја на могућност бављења уметношћу, одабир уметничких форми и вредновање њиховог стваралаштва.

Ауторка:

Јелена Ивковић

ШКОЛА:

Гимназија друштвено-
језичког смера

ПРЕДМЕТ:

Ликовна култура

РАЗРЕД: III, IV

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Фотографија као документ. Фотографија као комуникација.

Проучава се у гимназијама: друштвено-језички смер (III).

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима и ученицама о утицају друштвених мрежа и наметнутих недостижних критеријума лепоте на њихово самопоуздање и ментално здравље. Упознати их са појмом електронског насиља и његовим облицима¹¹². Проверити колико су ученици и ученице упознати са тим колико је безбедно постављање фотографија на друштвене мреже, односно да ли је могуће заштитити те фотографије од нежељених дељења. Упознати ученике и ученице на који начин се можемо заштитити од насиља на интернету и коме се можемо обратити за помоћ у случају виктимизације. Разговарати о томе на који начин можемо постати саучесници/-е или починиоци/-тељке електронског насиља. Електронско насиље се такође може посматрати из родне перспективе. Разговарати са ученицима и ученицама са каквим проблемима на интернету се чешће сусрећу девојке¹¹³ (сајбер прогањање, претње, објављивање приватних фотографија и видео снимака без дозволе, слање неприкладних порука) и у каквој је то вези са родним улогама у патријархалном систему.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

У савременом друштву друштвене мреже имају значајан утицај на живот људи, те је од велике важности да се приликом њиховог коришћења води рачуна о сопственој безбедности, као и о правима других. Коришћење друштвених мрежа (и уопште интернета), подразумева одговорност за сопствене поступке.

¹¹² Остављање увредљивих или претећих коментара; слање нежељених, увредљивих или претећих порука; сајбер прогањање; постављање фотографија, аудио или видео снимака којима се нарушавају приватност и права других особа...

¹¹³ Према неким истраживањима спроведеним у нашој земљи, женски пол је изложенији електронском насиљу: Публикација *Дигитално насиље – превенција и реаговање*

САМОСТАЛНО ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Цртање и обликовање лутака у складу са социокултурном средином и фолклором.

Проучава се у гимназијама: друштвено-језички смер (IV)

АКТИВНОСТИ/КАКО: Приликом разговора о социокултурној средини и фолклору наше (и/или неке друге) земље, покренути разговор о томе како су жене, мушкарци и њихови односи представљени у традиционалним песмама и причама, пословицама, народним обичајима и веровањима (експлицитно или кроз симболе)... Подстаћи ученике и ученице на промишљање о томе на који начин је репрезентација рода у овој врсти уметности у вези са социокултурним контекстом и да ли се може рећи да одражава равноправност и једнак положај у друштву и заједници или пак репродукује родне стереотипе и дискриминацију. Како свако друштво пролази кроз промене, може се нпр. дискутовати и о томе шта је другачије када су у питању животи њихових предака и преткиња у односу на савремено друштво, односно положај мушкараца и жена у њему. Ученици и ученице кроз обликовање лутака могу представити одређени садржај из фолклора и критички га анализирати.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Фолклор једне земље увек произилази из социокултурног контекста, односно рефлектује колективне норме, вредности, праксе... Потом се оваква схватања, кроз различите форме, преносе на појединце и њихове ставове и понашање. Ученици и ученице би требало да могу критички да сагледају садржаје који спадају у фолклор и анализирају деловање патријархалног система у њиховом настанку, те како су ти садржаји утицали (и како још увек утичу) на неједнаке односе моћи у друштву и опресију.

Ауторка:

Јелена Ивковић

ШКОЛА:

ССШ (Пољопривреда
и прерада хране)

ПРЕДМЕТ:

Ликовна култура

РАЗРЕД: III

ДИГИТАЛНА ФОТОГРАФИЈА

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Законска регулатива и етика у избору мотива, обради фотографије и објављивању радова.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Упознати ученике и ученице са дефиницијом електронског насиља и његовим облицима: остављање увредљивих или претећих коментара; слање нежељених, увредљивих или претећих порука; сајбер прогањање, постављање фотографија, аудио или видео снимака којима се нарушавају приватност и права других особа... Разговарати о томе на који начин можемо постати саучесници/-е или починиоци/-тељке електронског насиља. Упознати ученице и ученике на који начин се можемо заштитити од насиља на интернету и коме се можемо обратити за помоћ у случају виктимизације. Електронско насиље се може посматрати и из родне перспективе. Разговарати са ученицима са каквим проблемима на интернету се чешће сусрећу девојке: сајбер прогањање; претње; објављивање приватних фотографија и видео снимака без дозволе, слање неприкладних порука...¹¹⁴ Проблематизовати повезаност учесталости тих проблема и са родним улогама у патријархалном систему.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: У савременом друштву друштвене мреже имају значајан утицај на живот људи, те је од велике важности да се приликом њиховог коришћења води рачуна о сопственој безбедности, као и о правима других. Коришћење друштвених мрежа (и уопште интернета) подразумева одговорност за сопствене поступке.

¹¹⁴ Према неким истраживањима спроведеним у нашој земљи, женски пол је изложенији електронском насиљу: Публикација Дигитално насиље – превенција и реаговање.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Израда табле стрипа, стрип јунака, корица за графички роман, израда одељенског фанзина.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Креирати таблу стрипа, стрип јунака/јунакињу, корице за графички роман, одељенски фанзин који ће бити у складу са људским правима, промоцијом солидарности и равноправности.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Људска права и слободе су универзална, неотуђива и гарантована свим људима Уставом и међународним документима. Појединци својим понашањем и активним деловањем могу допринети већем поштовању људских права и слобода, те изградњи бољег и хуманијег друштва.

ВИЗУЕЛНА ПРОМОЦИЈА

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Израда промотивног спота, презентације, брошуре, флајера, плаката, етикета...

АКТИВНОСТИ/КАКО: Са ученицама и ученицима осмислити и израдити промотивни спот (презентацију, брошуру, флајер, плакат...) који ће имати за циљ унапређење информисаности о људским правима, промоцију солидарности и равноправности. Осим предвиђене обраде на редовном часу, ова наставна јединица може се обрађивати и у виду радионица.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Људска права и слободе су универзална, неотуђива и гарантована свим људима Уставом и међународним документима. Појединци својим понашањем и активним деловањем могу допринети већем поштовању људских права и слобода, те изградњи бољег и хуманијег друштва.

Ауторка:

Јелена Ивковић

ПРЕДМЕТ:

Музичка култура

Напомене:

- У наставном плану и програму за предмет Музичка култура (гимназије и средње стручне школе) се не појављују теме родне равноправности, родне дискриминације и родно заснованог насиља. Један од предлога јесте и да професорке и професори разговарају са ученицима о друштвеном положају жена кроз историју, у различитим епохама, и како се такав положај одражавао на (не) могућност бављења уметношћу, видљивости и вредновање њиховог стваралаштва, услед чега су жене биле (а у неким областима су и данас) мање заступљене и цењене као музичарке.
- У Приручнику су обрађене следеће наставне јединице: Џез, забавна музика, мјузикл, рок, поп и панк музика; народна песма, грађанска песма, новокомпована народна песма; „Кармен” и „Цигани лете у небо”. Активности и исходи су идентични за све средњошколске установе и све образовне профиле¹¹⁵ у којима се предмет изучава:
 1. Гимназије (II, III, IV);
 2. Средње стручне школе: Економија, право, администрација (III, IV);
Геодезија, грађевинарство (I);
Хемија, неметали, графичарство (I);
Пољопривреда и прерада хране (III);
Трговина, угоститељство, туризам (IV).

¹¹⁵ У заградама су наведене године на којима се предмет проучава.

ЏЕЗ И ОСТАЛИ ЖАНРОВИ

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Џез, забавна музика, мјузикл, рок, поп и панк музика; народна песма, грађанска песма, новокомпована народна песма.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима и ученицама о друштвеном контексту у којем су се развијали одређени музички правци и на који начин је друштвени контекст утицао на заступљеност и репрезентацију жена и мушкараца у музици и у оквиру одређених музичких жанрова. Кроз дискусију пронаћи одговор на питање да ли и на који начин музика може утицати на обликовање културе, односно перцепцију о родним нормама и формирање вредносних ставова. Упознати ученице и ученике са музичаркама и музичарима који су кроз своје стваралаштво настојали и/или настоје да пошаљу поруку родне равноправности (нпр. Riot grrrl покрет¹¹⁶). Проблематизовати уметнике и уметнице који кроз своје текстове, видео спотове и понашање промовишу објектификацију жена и друге облике родно засноване дискриминације.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Музичка уметност је важан део културе – она је рефлектује али истовремено утиче на обликовање ставова, вредности, понашања. Посматрајући настанак различитих музичких жанрова, можемо их анализирати са социолошког становишта и становишта родне равноправности. Будући да се кроз културу могу репродуковати односи, али и мењати односи неравноправности и неједнакости, важно је критички промишљати о музичким садржајима којима смо изложени и/или које стварамо.

ОПЕРА, ОПЕРЕТА И БАЛЕТ XIX ВЕКА

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: „Кармен“

АКТИВНОСТИ/КАКО: Опера „Кармен“ представља дело чији је наратив јако сличан наративу о насиљу над женама са којим се често можемо срести у медијима и уопште у култури наше и многих других земаља. Разговарати са ученицима о томе на који начин је представљен лик Кармен. Проблематизовати на који начин је представљен емотивни однос у делу. Са ученицама и ученицима разговарати о томе да ли је реч о здравом емотивном односу и тражити од њих да аргументују своје одговоре. Разговарати о томе може ли се одговорност починиоца за родно засновано насиље оправдати или умањити тиме што се жртва окривљује да је допринела томе својим изгледом и/или понашањем, као и културолошким факторима који доприносе таквим схватањима (патријархални систем).

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Убиство жена или фемицид спада у најбруталније кршење људских права. Засновано је на неједнаким друштвеним односима моћи који постоје у патријархалном систему где мушкарац има доминантан положај који отвара могућност за различите видове опресије како би се такав статус задржао. Из тога произилазе и родне улоге које репродукују неравноправне односе међу половима. Родно засновано насиље, као и било који други облик насиља, апсолутно је неприхватљиво и законом инкриминисано. Не постоји оправдање за насиље, нити жртва може бити одговорна за понашање починиоца.

116 (<https://libela.org/prozor-u-svijet/3568-riot-grrrl-pokret-glazbene-revolucionarke/>) или (<http://www.voxfeminae.net/gender-art/item/1975-the-riot-grrrl-collection-kronike-zenskog-diy-pokreta>).

Љубомора није израз љубави и блискости већ њена супротност, јер сваки здрав и зрео емоционални однос подразумева консензус и поштовање одлука других. Одговорност за насиље је искључиво на страни починиоца који својим деловањем крши туђа права и слободе.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: „Цигани лете у небо“

АКТИВНОСТИ/КАКО: Разговарати са ученицима о томе како су представљени Рада и Зобар:

Да ли начин на који је Рада представљена оправдава Зобарово насиље? Због чега је Зобару повређен понос? Како је то у вези са његовом родном улогом мушкарца у патријархалном систему? Како ригидне патријархалне родне улоге могу допринети дискриминацији? Да ли уочавате везу са насилним обрасцима понашања? Анализирати однос између Раде и Зобара. Да ли се тумачење тог односа као трагедије заправо романтизује насиље и минимизира одговорност починиоца? Могу ли слични наративи утицати на перцепцију младих о романтичним односима и насиљу?

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Родне улоге намећу одређена понашања, систем вредности, ставове, очекивања од мушкараца и жена. Патријархални систем примарно подразумева доминацију мушкаца и подређен положај жене, односно веће друштвено вредновање родних улога мушкарца. Уколико дође до одступања од наметнутих родних норми, таква понашања могу наићи на неприхватање, а у екстремним случајевима довести и до насиља. У наведеном мјузиклу, Радино понашање није у потпуности у складу са конвенцијама културе у којој живи и због тога она бива кажњена. Зобар је описан као изражено маскулин мушкарац, услед чега тешко подноси Радине поступке које нарушавају слику *правог мушкарца* коју негује култура у којој живе. Однос између главних ликова се не може посматрати као здрав и зрео емотиван однос, нити као трагедија која је последица *страствене* љубави између двоје људи. У питању је родно засновано насиље, које подразумева тежњу мушкарца да оствари моћ над женом. Одговорност за насиље је искључиво одговорност починиоца и не може се оправдати понашањем жртве. Сваки здрав и зрео емотивни однос заснован је на консензусу и поштовању права и слобода других.

Ауторка:

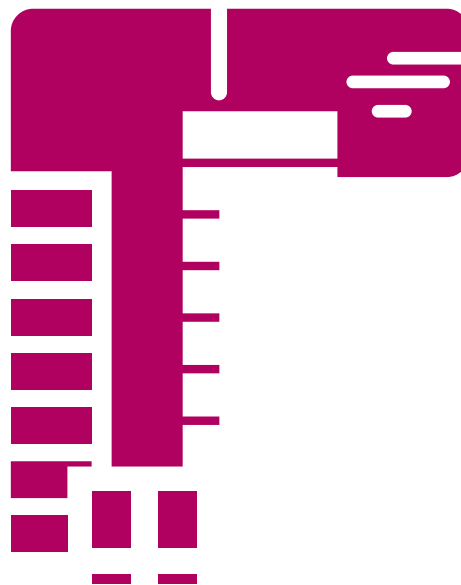
Славка Влалукин

ШКОЛА:

Гимназија и Средња
стручна школа

ПРЕДМЕТ:

**Грађанско
васпитање**

РАЗРЕД: I

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Ја, ми и други.

ПОСТОЈИ: План подразумева оспособљавање ученица и ученика да препознају предрасуде, стереотипе, дискриминацију и облике нетолеранције по различитим основама.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Неопходно је преформулисати исход теме: у плану се наводи да је крајњи исход оспособљавање ученица и ученика да препознају МОГУЋЕ последице предрасуда, стереотипе, дискриминацију и облике нетолеранције по различитим основама, што је противречно јер дискриминација представља нарушавање нечијих права. Последица, дакле, постоји. Упознати ученице и ученике са примерима сексизма и родних предрасуда, стереотипа и дискриминације. Заједно са њима мапирати ефекате које у приватној и јавној сфери имају родна опресија и привилеговање. Ученицима и ученицама објаснити концепт родне равноправности и како је применити у различитим сферама јавног и приватног живота (законским нормама, мерама афирмативне акције, механизмима за заштиту равноправности). Упознати ученице и ученике са забраном дискриминације по свим основама/својствима (законска норма, механизми за заштиту равноправности, примери могућих притужби).

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ:

Ученице и ученике би требало да смање предрасуде и усвоје ставове који не оправдавају дискриминацију на основу било ког својства. Од ученика и ученица се очекује да унапреде разумевање различитих облика родне дискриминације, као и препознавање родне дискриминације у приватној и јавној сфери. Часови Грађанског васпитања имају могућност да информишу ученике и ученице о могућностима заштите од родне дискриминације и помогну им да заузму активан став према промени друштва у ком се девојчице/девојке/жене третирају мање вредним од дечака/младића/мушкараца.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Односи у групи/заједници

ПОСТОЈИ: Планом је предвиђено да ученице и ученици науче да препознају облике вршњачког насиља, насиље у школи, као и облике насиља у околини.

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Родно засновано насиље треба да се обрађује као посебна наставна јединица. Насиље у породици треба да се обрађује као посебна наставна јединица.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Потребно је да се осмисле различите активности у форми радионица и вежби којима би се ученице и ученици упознали са дефиницијом појма родно заснованог насиља, врстама и облицима његовог манифестовања, информацијама о распрострањености, узроцима и факторима настанка, последицама, као и начинима заштите од родно заснованог насиља. Посебан нагласак требало би ставити на родно засновано насиље у раним партнерским везама младих – рани знаци упозорења, шта значи равноправна партнерска веза, одговорност учиниоца насиља, оснаживање и подршка жртви насиља.

Потребно је да се осмисле различите активности у форми радионица и вежби којима би се ученице и ученици упознали са дефиницијом појма насиље у породици, врстама и облицима насиља, информацијама о распрострањености, узроцима и факторима ризика, последицама, механизмима заштите од насиља у породици. Посебан нагласак ставити на дечје сведочење насиљу према другом члану/-ци породице, последицама на развој детета, могућности заштите детета, улози школе и других институција у заштити детета и других чланова/-ца породице који су жртве насиља.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученице и ученици би требало да усвоје став о недопустивости/незаконитости насилног понашања – нулту толеранцију на насиље, да смање (широко распрострањене) предрасуде о родно заснованом насиљу и насиљу у породици, да унапреде разумевање узрока и последица родно заснованог насиља и насиља у породици, да унапреде информисаност о могућностима заштите од насиља, да усвоје став о нужности подршке жртвама насиља.

РАЗРЕД: II

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Планирање и извођење акције.

ПОСТОЈИ: Ученице и ученици се оспособљавају да препознају и анализирају проблеме у локалној заједници/школи, након чега се подстичу на планирање одређених акција. Планирана је јавна презентација нацрта и резултата акције.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Знања о дискриминацији, стереотипизацији и родно заснованом насиљу могу се претворити у конкретне превентивне активности у школи или локалној заједници, усмерене ка скретању пажње и подизању свести по питањима родно заснованог насиља, нарочито међу младима, или насиља у породици. Акције могу обухватати и знање стечено у предметима који су у корелацији са предметом Грађанског васпитања (Српски језик и књижевност, Историја, Социологија са правима грађана и други).

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученице и ученици би требало да у пракси примене знање о дискриминацији, стереотипизацији и родно заснованом насиљу, дајући допринос промени ставова и сензибилисању вршњака/-киња, али и локалне заједнице, о проблему и могућим решењима.

РАЗРЕД: III

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Грађанска и политичка права и право на грађанску иницијативу

ПОСТОЈИ: Упознавање ученица и ученика са постојањем и улогом грађанских иницијатива и невладиних организација.

АКТИВНОСТИ/КАКО: Упознати ученице и ученике са покретом за женска права у свету и у Србији. Објаснити различите таласе кроз које је феминистички покрет пролазио и указати на најважнија права остварена захваљујући овом социјалном покрету (нпр. право гласа, право на образовање, закони против насиља над женама и децом...). Теоријско знање о родној дискриминацији, родно заснованом насиљу и насиљу у породици може се повезати са радом и активностима грађанских иницијатива и невладиних организација које се баве превенцијом и заштитом од родно заснованог насиља и уопште заштитом права жена.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Унапређено разумевање појмова, начина на које се остварују и бране права, грађанских иницијатива и организовања, конкретних активности (локалних) женских организација.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Планирање конкретне акције

ПОСТОЈИ: Ученице и ученици се оспособљавају да препознају и анализирају проблеме у локалној заједници/школи, након чега се подстичу на планирање одређених акција. Планирана је јавна презентација нацрта и резултата акције.

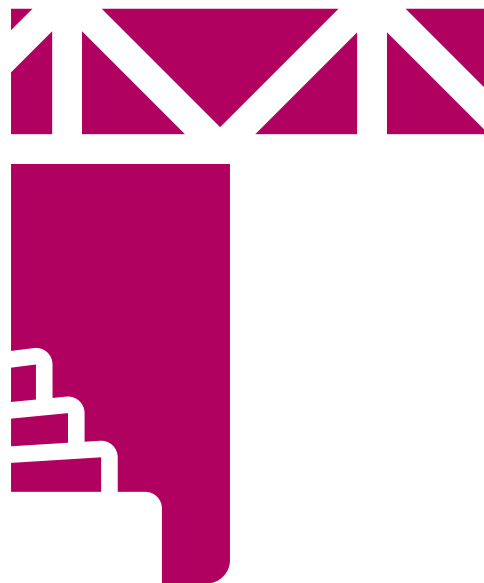
АКТИВНОСТИ/КАКО: Као и у случају обраде исте теме у претходној школској години, ученице и ученици се усмеравају на препознавање проблема у локалној заједници/школи, након чега се подстичу на планирање одређених акција. План предвиђа јавно презентовање идеје и резултата акције. У складу са знањем стеченим претходних година, ученичке акције могу бити усмерене ка скретању пажње и подизању свести о родно заснованом насиљу, нарочито међу младима, или на питања безбедности младих, нарочито девојака, у различитим контекстима.

Да би активности одговарале стварним потребама ученица и ученика школе, они би могли да, у сарадњи са школским психологом/-шкињом и педагогом/-шкињом, припреме анкету¹¹⁷ о родним стереотипима и родној дискриминацији/о родно заснованом насиљу међу младима о доживљају безбедности младих у различитим контекстима. На основу добијених података анкетирања ученика/-ца, разврстаних према полу, потребно је формулисати проблем, анализирати ситуацију и могућности решавања проблема (различите идеје). Након пажљиве анализе, треба изабрати један правац за решавање

.....
117 Могуће је користити анкете које користи Аутономни женски центар у оквиру пројекта *Нулта толеранција на родно засновано насиље*.

проблема, поставити јасан и конкретан циљ и разрадити конкретан (реалистичан, изводив) план акције. Спровести планиране кораке и проверити ефекте акције.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученице и ученици би требало да овладају процесом планирања активности у вези са темама које се тичу унапређења родне равноправности или превенције и заштите од родно заснованог насиља и насиља у породици, да стекну позитивну оријентацију и активан став у решавању проблема.

.....

Ауторка:

Славка Влалукин

.....

ШКОЛА:

Средња стручна
школа – грађевински
образовни профил

.....

ПРЕДМЕТ:

Грађевинске
конструкције,
Читање пројеката,
Организација
грађења, Култура
становања,
Разрада пројекта

.....

РАЗРЕД: I / II / III / IV

НЕ ПОСТОЈИ, А МОГЛО БИ: Препознавање важности питања безбедности простора и грађевина у којима бораве деца и млади. Разумевање родних разлика у вези са питањима безбедности. Решавање безбедносних питања у пројектовању сигурних кућа.

АКТИВНОСТИ/КАКО: У стручним предметима у оквиру којих се проверава теоријско знање ученица и ученика израдом одређених графичких вежби (наведени модули) постоји могућност да се они преко графичких вежби ближе упознају са идејом безбедности деце и младих у различитим просторима и зградама, укључујући школски простор, као и о родним разликама у вези са питањима безбедности.

Професори/-ке би ученицима/-цама могли да задају да процене постојеће или фиктивне грађевинске пројекте у вези са питањима безбедности деце и младих различитог пола, или жена и мушкараца (нпр. градске гараже и паркинг; надземни и подземни пролази; зграде, игралишта, паркови и слично) или да процене пројекте (својих или фиктивних) школских зграда и окружења у вези са питањима безбедности ђака различитог пола. Ученице и ученици се припремају за процену грађевинских пројеката или реалних зграда и окружења тако што обаве анкетирање већег броја ђака

различитог пола и из различитих разреда о њиховом доживљају безбедности (може се користити анонимна анкета, слична оној која се користи у пројекту *Нулта толеранција на родно засновано насиље*). Алтернативно, групама ученика/-ца истог пола и узраста дају се једноставне мапе различитих зграда и простора које они користе и затражи се да црвеним тачкама означе просторе који су за њих небезбедни, а затим се води групни разговор о разлозима (који за ђаке различитог пола могу бити доста различити). Ако се процењује школска зграда и простор, то би требало да укључи учионице, кабинете, тоалете, пролазе, осветљење, двориште, спортске сале и игралиште, свлачионице, ученичке домове и сл.

Када ученице и ученици на бази прикупљених података од својих вршњака/-киња изврше процене грађевина и простора (стварних или фиктивних), требало би да предложи одговарајућа грађевинска решења која повећавају безбедност деце, младих (или жена). Ако се процењује реални школски простор, ученице и ученици би могли да предложе школској управи грађевинске и друге интервенције које би учиниле школски простор безбеднијим (нпр. постављање одговарајућег осветљења; постављање кључева у тоалетима и свлачионицама; постављање камера у одређеним деловима школе или школског дворишта и спортских игралишта; прозоре на врата учионица и слично). Ученице и ученици би требало да провере да ли грађевинска и просторна решења задовољавају принципе индивидуалне безбедности и различитости (нпр. да ли су доступна деци/младима/наставницима/-цама/родитељима са физичким или сензорним инвалидитетом), као и принцип родне равноправности (могу да их користе деца/млади/одрасли оба пола јер се у њима осећају безбедно).

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Безбедност је важно питање у планирању, пројектовању и градњи објеката и простора, укључујући и школске зграде и окружење. Постоје разлике у доживљају безбедности код дечака/девојчица, девојака/младића, жена/мушкараца. Многи простори и зграде су небезбедни за девојчице, девојке и жене, због чега их оне избегавају, што је супротно принципу једнаких могућности. Код пројектовања је важно имати у виду перспективе корисника/-ца са различитим личним својствима (различитог пола, узраста, инвалидитета и сл.) да би се пројектовали и градили сигурни простори за све и на тај начин превенирало насиље.

АКТИВНОСТИ/КАКО: У стручним предметима у оквиру којих се теоријско знање ученика и ученица проверава изработом одређених графичких вежби (наведени модули) постоји могућност да се они / оне преко графичких вежби ближе упознају са безбедносним аспектима сигурних кућа.

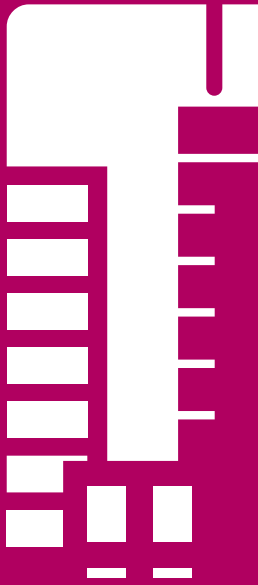
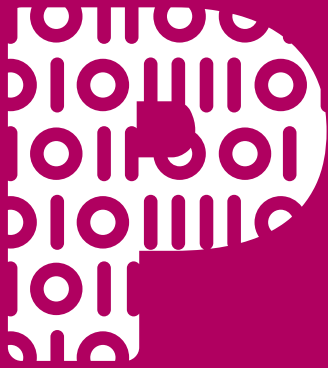
Професори/-ке би ученицима/-цама могли да задају фиктивне параметре за рад у зависности од захтева модула (попут квадратуре, расподеле просторија, функционалности, приступачности терена, безбедности и доступности за кориснике/-це и сл.) без откривања стварних локација.

Ученички радови који се истакну могли би бити представљени јавности у оквиру школских манифестација, попут Дана школе, или приликом обележавања одговарајућих међународних дана¹¹⁸. На тај начин ученице и ученици би се додатно мотивисали за рад, а створила би се још једна прилика да се у јавности говори о значају превенције насиља у породици и о значају сигурних кућа и других услуга подршке за жртве родно заснованог насиља и насиља у породици.

Претходно би требало да су ученици/-це на часовима Грађанског васпитања већ имали предавања о родно заснованом насиљу.

.....
118 На пример: 18. мај – Национални дан сећања на убијене жене жртве насиља; 11. октобар – Међународни дан девојака; 16. новембар – Међународни дан толеранције; 19. октобар – Светски дан превенције злостављања деце; 25. новембар – Међународни дан борбе против насиља над женама; 3. децембар – Међународни дан особа са инвалидитетом; 10. децембар – Дан људских права.

ИСХОДИ/ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ И УЧЕНИЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Насиље у породици представља јавни (а не приватни) проблем. Држава је одговорна да заштити и подржи жртве насиља, а хитна (прва) интервенција често представља измештање жена и деце из куће/стана, када не постоје или нису безбедне друге могућности. Безбедност је важно питање у планирању, пројектовању и градњи сигурних кућа. Код пројектовања је важно имати у виду перспективе корисница/-ка са различитим личним својствима (жене различитих година, са инвалидитеом, са децом различитог пола и узраста, жене које због посла или других потреба излазе из сигурне куће и сл.) да би се пројектовали и градили сигурни простори, који могу да одговоре на свакодневне потребе жене и деце који ће у њима боравити неколико месеци или дуже.

Списак препоручене литературе:

Blagojević, Marina (ur.) (2002).

Mapiranje mizoginije u Srbiji: diskursi i prakse. Beograd: Asocijacija za žensku inicijativu.

Blagojević, Marina (ur.) (2005).

Mapiranje mizoginije u Srbiji: diskursi i prakse (2. tom).

Beograd: Asocijacija za žensku inicijativu.

Bogavac, Ljiljana, Dušica Popadić i

Snježana Mrše (2016).

Obrazovni paketi za učenje o temi seksualnog nasilja nad decom. Beograd: Incest trauma centar i Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. http://incesttraumacentar.org.rs/files/2016/MPNTR-ITC_Obrav-zovni_paket_za_osnovne_i_srednje_skole_2016.pdf

Bogavac, Ljiljana, Stanislava Otašević,

Viktorija Cucić i Dušica Popadić (2013).

Nacionalna studija o društvenom problem seksualnog zlostavljanja dece u Republici Srbiji. Beograd: Incest trauma centar. http://incesttraumacentar.org.rs/files/2015/ITC_2015_Srbija_-_Na-cionalna_studija_o_seksualnom_nasilju_nad_decom.pdf

Branković, Biljana i Tanja Ignjatović (ur.) (2004).

Rodna ravnopravnost u školi: priručnik za nastavnike/ce (u okviru programa "Škola za ravnopravnost: prvi korak ka uspostavljanju tematike rodne ravnopravnosti u redovne programe za učenike/ce i nastavnike/ce u Srbiji"). Beograd: CIDA.

Cavarero, Adriana (1995).

In Spite of Plato. A Feminist Rewriting of Ancient Philosophy. New Yourk: Routledge.

Clark, Beverly (1999).

Misogyny In the Western Philosophical Tradition. London: Palgrave MacMillan.

Ćeriman, Jelena i Sanja Milutinović Bojanić (ur.) (2016).

Rodno vaspitanje i obrazovanje: (Ne)mogući dijalog.

Beograd: Centar za etiku, pravo i primenjenu filozofiju (CELAP), Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Univerziteta u Beogradu (IFDT). <https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sites/default/files/2017-01/RODNO-VASPITANJE-I-OBRAZOVANJE.pdf>

Ćeriman, Jelena, Nađa Duhaček, Ksenija Perišić, Marina

Bogdanović i Daša Duhaček (2015).

Istraživanje rodno zasnovanog nasilja u školama u Srbiji. Beograd: Centar za studije roda i politike, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu i UNICEF Beograd.

http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Istrazivanje_rodno_zasnovanog_nasilja_u_skolama_u_Srbiji.pdf

Dennis, Cindy-Lee & Leinic Chung-Lee (2006).

Postpartum Depression Help Seeking Barriers and Maternal Treatment Preferences: A Qualitative Systematic Review.

BIRTH Issues in perinatal care, 33(4): 323-331.

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1523-536X.2006.00130.x>

Edwards, Elizabeth & Stephen Timmons (2009).

A qualitative study of stigma among women suffering postnatal illness,

Journal of Mental Health, 14(5): 471-481.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09638230500271097>

Global Guidance on Addressing School Related

Gender Based Violence (2016). UNESCO and UN Women.

<http://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2016/12/global-guidance-on-addressing-school-related-gender-based-violence>

Grujić, Smiljana (2015).

Priručnik za prevenciju rodno zasnovanog nasilja.

Beograd: Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije i UNICEF Beograd.

<http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Prirucnik-za-prevenciju-RZN.pdf>

hooks, bell (2004).

Feminizam je za sve: stratsvena politika. Zagreb: Centar za ženske studije.

Ignjatović, Tanja, Bobana Macanović i

Irina Ljubić (2008).

Vodič za novinare - nasilje u porodici. Beograd: Autonomni ženski centar.

http://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/vodic_za_novinarke_-_nasilje_u_porodici.pdf

Ignjatović, Tanja (2011).

Nasilje prema ženama u intimnom partnerskom odnosu: Model

koordiniranog odgovora zajednice. Beograd: Rekonstrukcija ženski fond.

<http://www.rwfund.org/2011/05/30/tanja-ignjatovic-nasilje-prema-zenama-u-intimnom-partnerskom-odnosu-model-koordiniranog-odgovora-zajednice/>

Ilić, Dejan (2016).

Škola za „Petparačke priče“ Predlozi za drugačiji

kurikulum. Beograd: Fabrika knjiga, Pešćanik.

Jovanović, Nataša i Aurelija Đan (ur.) (2011).

Prepoznavanje nasilja u partnerskim odnosima - vodič za mlade.

Beograd / Novi Sad: Autonomni zenski centar i Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova.

<https://www.womenngo.org.rs/publikacije/razvoj-dobrih-praksi/202-pre-poznaj-nasilje-u-partnerskim-odnosima-vodic-za-mlade-2011>

Katy, Marilzin (1992).

Ideology and “The Status of Women” in Ancient Greece. New Jersey: Willey.

Kelly, Liz (2008).

Preživjeti seksualno nasilje. Zagreb: Kružak i Ženska soba.

Keserović, Jelena (ur.) (2015).

Koliko sam bezbedna? Bezbednosne preporuke za žene i devojke

Beograd: Autonomni ženski centar i Organizacija za

evropsku bezbednost i saradnju Misija u Srbiji.

https://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2015/Bez-bednost_zena_i_devojaka-Brosura%20.pdf

Knjiženstvo: <http://www.knjizenstvo.rs/>

Krotić, Jovana, Tanja Ignjatović,

Biljana Slavković i Slobodan Savić (2016).

Preživeti nasilje – posledice po psihičko i fizičko zdravlje žrtava porodičnog nasilja i trgovine ljudima. Beograd: ASTRA-Akcija protiv trgovine ljudima.

https://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-nasilje/Preziveti_nasilje-posled-ice_po_psihicko_i_fizicko_zdravlje_zrtava_porodicnog_nasilja_i_trgovine_ljudima.pdf

Koh, Magdalena (2012).

Kad sazremo kao kultura: stvaralaštvo srpskih spisateljica na početku XX veka (kanon – žanr – rod), prevela Jelena Jović. Beograd: Službeni glasnik.

Kopić, Vera (2015).

Ženska čitanka. Novi Sad: Akademska knjiga i Fondacija Legat Svetozara Petrovića.

Kuzmanović, Dobrinka, Biljana Lajović, Smiljana Grujić i Gordana Medenica (2016).

Digitalno nasilje – prevencija i reagovanje. Beograd: Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije i Pedagoško društvo Srbije.

<http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/priru%C4%8Dnik-interaktivni.pdf>

McCarthy, Michelle & Catherine McMahon (2008).

Acceptance and Experience of Treatment for Postnatal Depression in a Community Mental Health Setting. Health Care for Women International, 29(6):618-637.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07399330802089172?journalCode=uhcw20>

Milojević, Ivana i Slobodanka Markov (ur.) (2011).

Uvod u rodne teorije. Novi Sad: Mediterran Publishing.

Pantelić, Ivana (2011).

Partizanke kao građanke. Beograd: Institut za savremenu istoriju: Evoluta. file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/611182.MIHALJEVI_2012_262-265.pdf

Pejtman, Kerol (2001).

Polni ugovor. Beograd: Feministička '94.

<http://www.womenngo.org.rs/sajt/sajt/feministicka94/pejtman/sadrzaj%20pejtman.htm>

Pilar Matud, M. (2004).

Gender differences in stress and coping styles.

Personality and Individual Differences, 37(7):1401-1415. DOI: 10.1016/j.paid.2004.01.010.

https://www.researchgate.net/publication/223564909_Gender_differences_in_stress_and_coping_styles

Ricardo, Christine et al (2009).

Working with Young Women: Empowerment, Rights and Health. Instituto Promundo, Salud y Género, ECOS, Instituto PAPAI and World Education.
<https://www.eldis.org/document/A42079><https://www.eldis.org/document/A42079>

Rodna ravnopravnost u obrazovanju i kroz obrazovanje - Džepni vodič za rodnu problematiku. (2010). Međuagencijska mreža za obrazovanje u vanrednim situacijama (Inter-Agency Network for Education in Emergencies, INEE). http://toolkit.ineesite.org/toolkit/INEEcms/uploads/1009/INEE_Pocket_Guide_to_Gender_SRB_LoRes%5B1%5D.pdf

Rodnom jednakosti protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama - Priručnik za nastavnike i nastavnice (Knjižica III) Dopunjeno izdanje (2015).
Zagreb: Europska mreža protiv nasilja i CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje.
https://www.cesi.hr/attach/_c/croatian_gear_against_ipv_booklet_iii_reved.pdf

Savić, Svenka, Marijana Čanak, Veronika Mitro i Gordana Štasni, prir. (2009).

Rod i jezik. Novi Sad: Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja.
https://hobbydocbox.com/Sci_Fi_and_Fantasy/75693713-Zen-ske-studije-i-istrazivanja-i-futura-publikacije-rod-i-jezik-priredile-sven-ka-savic-marijana-canak-veronika-mitro-gordana-stasni.html

Sepúlveda, Ana R. & María Calado (2012).

Westernization: The Role of Mass Media on Body Image and Eating Disorders. IntechOpen. DOI: 10.5772/31307.
<https://www.intechopen.com/books/relevant-topics-in-eating-disorders/westernization-the-role-of-mass-media-on-body-image-and-eating-disorders>

Stefanović, Jelena. (2017).

Svilena koža i pileće srce. Rodni stereotipi u romanima iz lektire za osnovnu školu. Beograd: Zavod za ravnopravnost polova.

Stojanović, Dubravka (2013).

Iza zavese. Beograd: Udruženje za društvenu istoriju.

Stojanović, Dubravka (2010).

U ogledalu „drugih“. U *Novosti iz prošlosti. Znanje, neznanje, upotreba i zloupotreba istorije*, uredio Vojin Dimitrijević, 13–32 . Beograd: Dosije studio.

Stojković, Biljana i Nikola Tucić. (2012).

Od molekula do organizma. Beograd: Službeni glasnik.

The Guardian.

Madrid tackles ‘el manspreading’ on public transport with new signs.
<https://www.theguardian.com/world/2017/jun/08/madrid-tackles-el-manspreading-public-transport-with-new-signs>

The National Museum of Women in the Arts website.

<https://nmwa.org/advocate/get-facts>

Tomin, Svetlana. (2007).

Knjigoljubive žene srpskog srednjeg veka. Novi Sad: Akademska knjiga,

Tomić, Svetlana (2014).

Realizam i stvarnost: nova tumačenja proze srpskog realizma iz rodne perspective. Beograd: Alfa univerzitet, Fakultet za strane jezike.

Tucić, Nikola. (1999).

Evolucija, čovek i društvo. Beograd: Dosije Studio i Autom.

Višnjić, Jelena (2016).

Rodna analiza teksta u online štampanim medijima u

Srbiji, doktorska disertacija. Univerzitet u Novom Sadu.

<http://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/7754/Disertacija8049.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Women And Gender in Ancient Egypt (Kelsey Museum online exhibition).

<http://exhibitions.kelsey.lsa.umich.edu/galleries/Exhibits/WomenandGender/title.html>

World Health Organization website.

Gender and women's mental health. http://www.who.int/mental_health/prevention/genderwomen/en/

Zaharijević, Adriana (2010).

Postajanje ženom. Beograd: Rekonstrukcija ženski fond.

<http://www.rwfund.org/wp-content/uploads/2014/09/Adriana-Zaharijevi%C4%87-Postajanje-%C5%BEenom.pdf>

Zaharijević, Adriana (prir.) (2012).

Neko je rekao feminizam. Beograd: Heinrich Boll Stiftung, Regionalna kancelarija za Jugoistočnu Evropu.

https://rs.boell.org/sites/default/files/feminizam_2_gesamt_v3.pdf

Списак школа које су учествовале у активностима пројекта Нулта толеранција на родно засновано насиље

Београд

Музичка школа „Станковић” sekretarijat@msstankovic.edu.rs

Средња школа Гроцка srednja.skola.grocka@gmail.com

Нови Сад

Медицинска школа „7. Април” 7april@mts.rs

Средња школа „Светозар Милетић” najboljaskola@open.telekom.rs

Гимназија „Јован Јовановић Змај” jjzmaj@eunet.rs

Сремски Карловци

Карловачка гимназија karlgimnazija@yahoo.com

Зрењанин

Медицинска школа medicinskaskolazr@gmail.com

Економско-трговинска школа
„Јован Трајковић” ekonomskazr@gmail.com

Кикинда

Гимназија „Душан Васиљев” gimnazijaki@mts.rs

Средња стручна школа „Милош Црњански” ssmiloscrnjanskiki@mts.rs

Панчево

Техничка школа „23.мај” office@skola23maj.edu.rs

Пољопривредна школа „Јосиф Панчић” skolajosifpancic1@mts.rs

Смедеревска Паланка

Паланачка гимназија gimnazija@mts.rs

Средња школа „Жикица Дамњановић” sszdam@verat.net

Ниш

Правно-пословна школа abskola@open.telekom.rs

Школа моде и лепоте skolamode@gmail.com

Крушевац

Политехничка школа „Милутин Миланковић” office@politehnicka-skola.edu.rs

Економско-трговинска школа ekotrg@ptt.rs

Краљево

Пољопривредно-хемијска школа „Др Ћорђе Радић” ratarica@ptt.rs

Медицинска школа officemskv@tron.rs

Ужице

Економска школа

pedagogeksue@gmail.com

Медицинска школа

office@medicinskaskolauzice.edu.rs

Зајечар

Гимназија

info@gimza.edu.rs

Економско-трговинска школа

etsza@verat.net

Тутин

Гимназија

gimnazijatutin@gmail.com

Техничка школа

tehtutin1@gmail.com

Лесковац

Економска школа „Ђука Динић”

ssdjudinles1@gmail.com

Хемијско-технолошка школа
„Божидар Ђорђевић Кукар”

ssbozkukles1@ptt.rs

Власотинце

Техничка школа Власотинце

tsvlasotince@gmail.com

Техничка школа са домом ученика
„Милентије Поповић” – Црна Трава

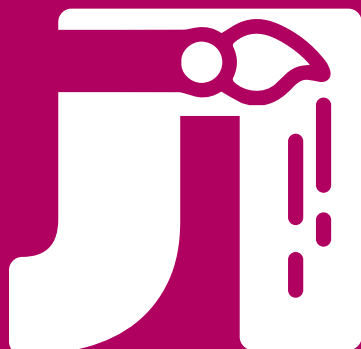
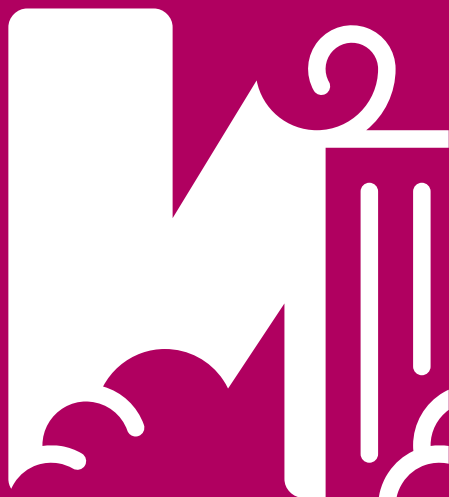
ssmilpopcrt1@gmail.com

Списак партнерских женских организација у оквиру пројекта

СОС Женски центар , Нови Сад	sos.telefon@gmail.com
...ИЗ КРУГА - ВОЈВОДИНА - Организација за подршку женама са инвалидитетом, Нови Сад	office@izkrugavojvodina.org
Зрењанински едукативни центар , Зрењанин	zreduc@gmail.com
Центар за подршку женама , Кикинда	podrska1@mts.rs
Женска мировна група , Панчево	zmig.pancevo@gmail.com
Удружење жена <i>Фемина</i> , Смедеревска Паланка	femina@verat.net
Удружење Ромкиња <i>Освит</i> , Ниш	anaosvit@gmail.com
Алтернативни центар за девојке , Крушевац	alternativniczd@gmail.com
Феномена , Краљево	sladja.fenomena@gmail.com
Женски центар , Ужице	womencenue@gmail.com
Дечији центар , Зајечар	decijicentarzajecar@gmail.com
Импулс , Тужин	impulstutin@gmail.com
Жене за мир , Лесковац	zenemir@ptt.rs
СОС Власотинце , Власотинце	sos.vlasotince@gmail.com

C

Извор: локална база података COBISS.SR/NBS

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

37.032:305-055.1/.2(035)

371.3::305-055.1/.2(035)

ЗАШТО и како о теми родно заснованог насиља у школском програму у средњим школама? / [ауторке, аутор Тања Игњатовић ... [и др.]]. - Београд : Аутономни женски центар, 2018 (Београд : Радунџ). - 30 стр. ; 30 cm

"Ова публикација настала је у оквиру пројекта Нулта толеранција на родно засновано насиље..."-->

колофон. - Подаци о ауторкама, аутору преузети из колофона. - Тираж 200. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Списак препоручене литературе: стр. 120-124.

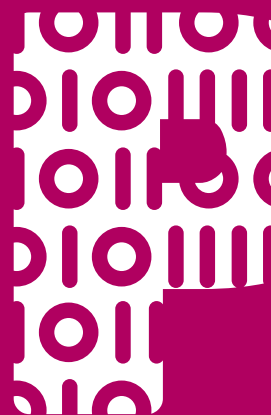
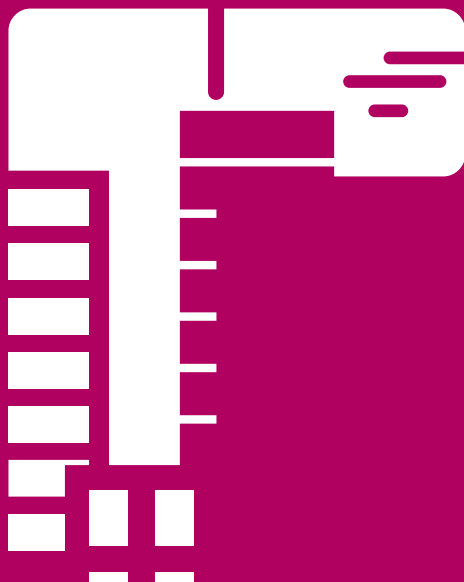
ISBN 978-86-87505-23-0

1. Игњатовић, Тања, 1965- [аутор] [уредник]

а) Средњошколско образовање - Родна равноправност - Приручници б)

Родна равноправност - Настава - Методика - Приручници

COBISS.SR-ID 271902220

Истраживање курикулума је веома сложен поступак, али је овај тим учинио велики напор да својим пажљивим читањем репрезентативних програма понуди критичку анализу средњошколских програма, и то с обзиром на проблем који је у Србији данас значајан – родно засновано насиље.

Веома је важно то да је резултат истраживања показао „да постојећи планови и програми наставних предмета углавном не предвиђају тему родно заснованог насиља, нити саму тему рода у оквиру које је могуће бавити се насиљем“ Али кључно у овом раду је то да „...наставне јединице великог броја наставних предмета професоркама и професорима пружају могућност да са ученицама и ученицима разговарају о роду и родно заснованом насиљу...“ и да према томе ту могућност у циљу дугорочног решавања проблема родно заснованог насиља свакако треба искористити.

проф. др Гордана Даша Духачек

.....

Овај текст је изузетно информативан за наставнике/-це, упућује на релевантну литературу не само у области родно заснованог насиља, већ и образовања уопште (посебно су драгоцене упућивања на студије из критичке педагогије) и указује на важност увођења родне перспективе у наставу, односно, посредно, на одговорност школе и образовног система у превенцији и сузбијању родно заснованог насиља, али би такође био веома користан креаторима образовних политика и доносиоцима одлука у овој области.

Такође, из примера се види како се у настави зналачким интервенцијама може превазићи традиционални андроцентрични приступ. Они су осмишљени тако да би њихова примена допринела развијању критичког мишљења, што је један од најважнијих циљева образовања. Наиме, од ученика/ца тражи да се питају о узроцима родно заснованог насиља, дискутују о њима и аргументовано образлажу своје ставове, преиспитујући досадашњи начин размишљања. Поред указивања на одређени (културноисторијски) контекст у вези са конкретним наставним садржајима, присутна је тежња ауторки/а да те садржаје повежу са савременим животом, што приручнику даје посебну вредност.

др Јелена Стефановић

.....

У Приручнику су успешно представљени садржаји који се могу искористити за обраду теме о родној равноправности и родно заснованом насиљу из Српског језика и књижевности, Историје, Социологије (Социологије са правима грађана), Филозофије, Психологије, Рачунарства и информатике, страних језика и Грађанског васпитања, Математике, Биологије и стручне групе предмета у грађевинским школама.

Овакав приступ помогао је да предлози буду прегледни, повезани са одговарајућим предметом, једноставни за примену и корисни за стицање потребних знања, подстицање критичког мишљења и оспособљавање ученика и ученица за преиспитивање постојећих односа у друштву. Приручник обрађује важну тему, доноси користан и систематичан увид у стање у области родне равноправности и родно заснованог насиља и нуди подстицајне предлоге за увођење родне перспективе у средње школе.

мр Саша Гламочак

.....